

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра дошкільної освіти

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА З МЕТОДИКОЮ
КЕРІВНИЦТВА

За напрямом

Спеціальність 012 Дошкільна освіта

Автор:

доц. Лісовська Т.А.

Затверджено на засіданні кафедри від «28» серпня 2017 р.

Затверджено на засіданні навчально-методичної комісії факультету

«28» серпня 2017 р.

Затверджено на засіданні Вченої ради факультету

«28» серпня 2017 р.

Миколаїв 2017-2018

Зміст навчально-методичного комплексу

1. Титульна сторінка
2. Зміст НМКД
3. Витяги з ОКХ, ОПП спеціальності
4. Навчальна програма дисципліни
5. Робоча навчальна програма дисципліни
6. Засоби діагностики навчальних досягнень студентів
7. Конспект лекцій з дисципліни
8. Інструктивно-методичні матеріали до практичних занять
9. Питання до екзаменаційних білетів
10. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра дошкільної освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ Н. І. Василькова

28 серпня 2017 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ОСНОВИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА З МЕТОДИКОЮ
КЕРІВНИЦТВА

Ступінь бакалавра
Галузь знань: 0101 Педагогічна освіта
012 Дошкільна освіта
Факультет дошкільної та початкової освіти

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Лісовська Т.А., доцент кафедри дошкільної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

Програму схвалено на засіданні кафедри дошкільної освіти
Протокол від «28» серпня 2017 року № 1

Завідувач кафедри
дошкільної освіти _____ (Трифоновна О.С.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією факультету дошкільної та початкової освіти

Протокол від «28» серпня 2017 року №1
Голова навчально-методичної комісії _____ (Курчатова А. В.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «28» серпня 2017 року № 12
Голова навчально-методичної комісії університету _____ (Василькова Н. І.)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва» складена Лісовською Т. А. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ступеня бакалавра спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Предметом є процес оволодіння студентами знаннями з основ образотворчого мистецтва для дітей в Україні та світі; організація педагогом художньо-зображувальної діяльності дітей.

Міждисциплінарні зв'язки: дошкільна педагогіка, дитяча психологія, українська література, мистецтвознавство, фахові методики дошкільної освіти.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – оволодіти сучасними методами організації образотворчої діяльності дітей на різних етапах дошкільного дитинства.

Основними завданнями дисципліни є:

- ознайомлення з основними видами і жанрами образотворчого мистецтва, засобами їх художньої виразності;
- вивчення питань розвитку історії світового та українського образотворчого мистецтва;
- вивчення спеціальних досліджень, присвячених ознайомленню дошкільників з різними видами образотворчого мистецтва навчання образотворчій діяльності.
- оволодіння знаннями про особливості розвитку у дітей дошкільного віку образотворчих здібностей і шляхи формування творчості в їх образотворчій діяльності;
- набуття знань про форми методичної роботи з розділу «Образотворче мистецтво» й особливості викладання даного курсу в педучилищах та педколеджах;
- розвиток умінь виконувати мистецький аналіз творів образотворчого мистецтва і здійснювати їх відбір для дітей дошкільного віку, аналізувати дитячі образотворчі роботи;
- удосконалення художньо-зображувальних умінь спеціалістів в галузі малюнка, живопису, декоративних розписів, скульптури, аплікації, конструювання;
- навчити виготовляти різноманітні наочно-методичні посібники для дітей, складати розробки занять з різних видів образотворчої діяльності.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

- здатність встановлювати і підтримувати потрібні контакти з дітьми, батьками, володіє певною сукупністю знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективну організацію образотворчої діяльності в дошкільному навчальному закладі;
- здатність продуктивно співпрацювати з різними партнерами (колеги – батьки – діти дошкільного віку), виконувати різні ролі та функції у колективі щодо організації образотворчої діяльності);
- здатність проектувати розвивальне середовище дошкільного навчального закладу (використання іграшок, репродукцій картин, організація виставок художньої творчості дітей та їхніх батьків); уміти конструювати заняття, розваги, свята, дозвілля (вміння

визначати тип заняття, тему, програмовий зміст, матеріали до заняття, описувати хід занять, уміти планувати етапи діяльності в дошкільному навчальному закладі (студент уміє складати перспективний і календарний план щодо організації різних видів образотворчої діяльності); вміє використовувати інноваційні методичні прийоми (використовує різноманітні педагогічні інновації (дискусія, створення ігрових імітаційних моделей, графічних моделей, методів комп'ютерного моделювання, методу шоу-технологій, методу презентацій тощо);

II. Фахові:

– усвідомлювати соціальну значущість своєї майбутньої професії – вихователь, володіти високою мотивацією до виконання професійної діяльності в ДНЗ; цілеспрямовано і ефективно реалізовувати сучасні технології навчання і виховання дітей дошкільного віку; дотримуватись професійно-етичних умов в процесі здійснення професійної діяльності);

– кваліфіковане виконання своїх обов'язків у навчанні та вихованні дітей, вивчення та впровадження кращого передового педагогічного досвіду; планувати, організувати і реалізовувати пізнавальні, розвивальні і виховні аспекти педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі; забезпечувати диференційований підхід до дітей різного віку та рівня розвитку;

– організувати предметно-ігрове середовище у різних вікових групах дошкільного навчального закладу.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин / 5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Соціально-естетична сутність образотворчого мистецтва.

Тема 1. Образотворче мистецтво – специфічна форма відображення дійсності.

Предмет і завдання курсу. Форми та методи засвоєння навчальної дисципліни. Мистецтво як форма суспільної свідомості, спосіб відображення життя в художній творчості, яка візуально відображає довкілля на площині чи в просторі. Статичність образів образотворчого мистецтва. Функції мистецтва в суспільстві. Естетична і гедоністична функції – унікальна прерогатива мистецтва. Дублюючі функції: пізнавальна, виховна, освітня, інформаційна, комунікативна, соціально-перетворююча, компенсаторна, прогностична, медична, сугестивна.

Тема 2. Види, форми та жанри образотворчого мистецтва.

Мистецтво, його види (література, архітектура, скульптура, живопис, графіка, декоративне мистецтво). Художній образ у мистецтві.

Тема 3. Мистецтво живопису та графіки.

Живопис – монументальний, станковий, декоративний. Жанри живопису: історичний, побутовий, портрет, пейзаж, натюрморт, аніمالістичний, казково-билинний, релігійно-міфологічний.

Графіка – види: станкова, книжкова та журнально-газетна, плакатна, художньо-виробнича або прикладна.

Тема 4. Мистецтво скульптури та архітектури.

Скульптура, її різновиди – кругла, яка використовує виразні можливості здалеку розглядати її силует (статуя, бюст, композиційна група), рельєф, (барельєф, горельєф, контррельєф).

Архітектура, зодчество – мистецтво проектувати та будувати споруди, які необхідні для життя і діяльності людини. Основні типи архітектурних споруд: житлові будинки: адміністративні та громадські будівлі (театри, музеї, навчальні заклади, стадіони), інженерно-технічні споруди (мости, телевізійні башти, греблі тощо). Особливості архітектури дошкільних закладів.

Тема 5. Народне та декоративно-прикладне мистецтво. Дизайн. Види дизайну.

Декоративно-прикладне мистецтво – вид мистецтва, що обслуговує побутові й одночасно задовольняє естетичні потреби людини, привносить красу в життя. Декоративність – форма відображення змісту і художньої образності, надання краси і цільності творам декоративно-прикладного мистецтва. Головні вимоги до творів декоративно-прикладного мистецтва. Провідні напрямки розвитку сучасного українського декоративно-прикладного мистецтва та види. Класифікація видів декоративно-прикладного мистецтва.

Кредит 2. Віхи розвитку образотворчого мистецтва.

Тема 1. Віхи розвитку зарубіжного образотворчого мистецтва.

Мистецтво стародавнього світу: Єгипту, Греції, Риму, його видові, жанрові та зображувальні особливості.

Мистецтво Середньовіччя. Поєднання різних видів образотворчих мистецтв під егідою Середньовічних храмів, релігійний зміст і символізм.

Мистецтво епохи Відродження. Реалістичні і гуманістичні тенденції в мистецтві Відродження. Видатні майстри епохи: Леонардо да Вінчі, Рафаель Санті, Мікеланджело, Тиціан. Мистецтво XIX-XX століть.

Тема 2. Українське образотворче мистецтво княжої доби та XVI-XVII століть.

Початки українського мистецтва. Мистецтво Києва та Чернігова. Видатні пам'ятки мистецтва цього періоду.

Тема 3. Українське образотворче мистецтво XVIII-XIX століть.

Галицьке-волинське мистецтво. Бароко, рококо і класицизм України. Розвиток творчості художників на національній основі: С. Васильківський, К. Устинович, І. Труш, М. Бойчук, О. Кульчицька. Перші мистецькі виставки в Україні.

Тема 4. Українське образотворче мистецтво XX століття.

Українське образотворче мистецтво на початку XX століття та в період національного Відродження (1917-1933 рр.).

Кредит 3. Становлення методики і керівництва образотворчою діяльністю дітей як науки.

Тема 1. Становлення методики і керівництва образотворчою діяльністю дітей як науки. Види образотворчої діяльності.

Дослідження психологічних закономірностей дитячої образотворчої діяльності в працях Б. Теплова, Л. Виготського, Є. Ігнатьєва, В. Мухіної, М. Подд'якова та ін. Теоретична спадщина видатних дослідників у галузі методики навчання дітей

образотворчої діяльності: Є. Фльоріна, Н. Сакуліна, З. Ліштван, Т. Комарова, Н. Халезова та ін. Розробка змісту навчання дітей дошкільного віку образотворчої діяльності в чинних програмах.

Тема 2. Форми організації і методи керівництва образотворчою діяльністю дітей. Форми роботи з ознайомлення дітей з творами образотворчого мистецтва (живопис, скульптура, графіка, архітектура і декоративно-прикладне мистецтво). Методи ознайомлення дітей з творами образотворчого мистецтва.

Тема 3. Розвиток здібностей до образотворчої діяльності в дошкільному віці. Здібності і задатки. Анатомо-фізіологічні особливості розвитку здібностей. Структура образотворчих здібностей. Психолого-педагогічні дослідження проблеми розвитку образотворчих здібностей. Роль навчання в розвитку здібностей.

Тема 4. Розвиток творчості дітей дошкільного віку в образотворчій діяльності. Оволодіння дітьми дошкільного віку основами художньої творчості. Напрямки вивчення творчого процесу. Природа і типологічні особливості дитячої творчості. Логічна послідовність вирішення завдань цього процесу у професійній та дитячій діяльності. Об'єктивні та суб'єктивні умови оволодіння дитиною творчим процесом. Показники готовності дитини до творчої діяльності.

Тема 5. Роль навчання в розвитку образотворчих здібностей дітей дошкільного віку.

Психологічні основи образотворчої діяльності дітей дошкільного віку. Природа образотворчої діяльності дітей. Структурні компоненти образотворчої діяльності. Характеристика готовності дитини до образотворчого мистецтва. Умови оволодіння образотворчою діяльністю дітьми дошкільного віку. Зміст навчально-виховного процесу. Форми організації навчання. Методи керівництва образотворчою діяльністю дітей.

Кредит 4. Методика навчання образотворчої діяльності дітей дошкільного віку.

Тема 1. Методика керівництва різними видами образотворчої діяльності.

Методи і прийоми педагогічного супроводження образотворчої діяльності дітей (наочні, словесні, практичні). Система загальнодидактичних методів за класифікацією І. Лернера: інформаційно-рецептивні, репродуктивні, евристичні.

Тема 2. Малювання – основний вид образотворчої діяльності дітей дошкільного віку. Види малювання.

Малювання – основний вид образотворчої діяльності дітей, його особливості. Види малювання. Методика навчання малювання в кожній віковій групі.

Тема 3. Методика навчання дітей дошкільного віку аплікації.

Аплікація як вид декоративно-прикладного мистецтва й образотворчої діяльності, її своєрідність, естетичні якості. Завдання і зміст навчання аплікацій в різних вікових групах.

Тема 4. Методика навчання ліплення в дошкільному навчальному закладі. Ознайомлення з мистецтвом скульптури – основа для навчання ліплення в ДНЗ. Риси схожості і відмінності дитячого ліплення і скульптури. Значення ліплення для всебічного розвитку дошкільників: сенсорного, розумового, фізичного і естетичного.

Тема 5. Конструювання – як вид образотворчого мистецтва дітей дошкільного віку. Своєрідність конструювання, його зв'язок з грою. Значення конструювання для всебічного розвитку: спостережливості, просторових уявлень, знань властивостей

просторових фігур, деталей конструкторів, величин, напрямків, формування кмітливості, розвиток мислення, технічних інтересів.

Кредит 5. Альтернативні підходи до планування образотворчої діяльності

Тема 1. Планування освітньо-виховної роботи з образотворчого мистецтва в дошкільному навчальному закладі.

Заняття, художнє експериментування, самостійна образотворча діяльність, гуртки, студії, школи, екскурсії як основні форми організації образотворчої діяльності в дошкільному навчальному закладі.

Тема 2. Перспективність і наступність в організації образотворчої діяльності в дошкільному навчальному закладі.

Перспективність і наступність – принципи неперервності освіти. Показники готовності дитини до школи в різних сферах її життєдіяльності. Напрями, форми і методи реалізації перспективності і наступності.

Тема 3. Спільна робота дошкільного навчального закладу та сім'ї з питань розвитку дитини засобами образотворчого мистецтва.

Сім'я як первинний осередок кожного суспільства, що забезпечує відтворення та продовження людського роду, визначає генетичну програму розвитку особистості. Форми і методи педагогічної взаємодії дошкільного навчального закладу з родинами з питань художньо-естетичного розвитку дітей.

3. Рекомендована література

Базова

1. Артемова Л. В. Модель ступеневої підготовки фахівця дошкільної освіти у вищих навчальних закладах / Л. В. Артемова, Ю. М. Косенко. // Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства. Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції до 80-ї і річниці НАУ ім. М. П. Драгоманова. Випуск 1. – Л.: 200. – С. 84– 86.
2. Кардашов В.М. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.М. Кардашов. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2007. – 296с.
3. Котляр В.П. Основи художнього виховання дітей: навчальний посібник / В.П.Котляр. – Донецьк : вид-во «Ноулідж» (Донецьке відділення), 2010. – 223с.
4. Методика обучения изобразительной деятельности и конструирования / Ред. Комаровой Т. С. – М.: Просвещение, 1986. – 326 с.
5. Косминская В.В. Основы изобразительного искусства и методика руководства изобразительной деятельностью детей / Н. Б. Халезова, В. В. Косминская. – М.: Просвещение, 1986. – 298с.
6. Косминская В. В. Теория и методика изобразительной деятельности в детском саду / В. В. Косминская, В. И. Васильева. – М.: Просвещение, 1985. – 335с.
7. Максименко С. Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження / С. Д. Максименко. – К.: 1990. – 239с.
8. Перспективы развития системы непрерывного образования / Под.ред. Гершунского Б. С. – М.: Педагогика, 1990. – 224 с.
9. Сидоренко В. К. Основи наукових досліджень: навчальний посібник ПАУ ім. М.П. Драгоманова / В. К. Сидоренко, П. В. Дмитренко. – К.: 1998. – 173с.

10. Сухорукова Г. В., Дронова О. О., Голота Н. М., Янцур Л. А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі / Г. В. Сухорукова, О. О. Дронова, Н. М. Голота, Л. А. Янцур. – К.: 1998. – 273с.

Допоміжна

1. Декоративно-прикладне мистецтво [Текст] / Е. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Е. Станкевич. – Львів : Світ, 1992. – 272 с.
2. Луцан Н. І. Декоративно-прикладне мистецтво та основи дизайну : навч. посіб. / Н. І. Луцан. – К. : Вид. Дім «Слово», 2009. – 172 с.
3. Скиданова Л. Я. Декоративне малювання та аплікація в дитячому садку [Текст] : Л. Я. Скиданова, Л. І. Сірченко. – К. : Рад. школа, 1976. – 64 с.
4. Підкурманна Г. О. Сучасні підходи до художнього розвитку дітей дошкільного віку // Науковий вісник ПДУ ім. К. Д. Ушинського. – Одеса: ПДУ ім. К. Д. Ушинського, 2000. – С. 40-47.
5. Сакулина Н. П. Народное декоративное искусство в воспитательной работе детского сада // Изв. А.ПН РСРСФ. – вип. 11. – М., 1947. – 125 с.
6. Сухорукова Г. В. Українські витинанки / за ред. Г. В. Сухорукова, О. В. Ступак. – К: Грайлик, 1995. – 78 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://konserg.ucoz.ua/load/40>
2. <http://konserg.ucoz.ua/load/27>
3. <http://www.ognb.odessa.ua/>
4. <http://www.nbu.gov.ua/>
5. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/>
6. <http://www.youtube.com/watch?v=5Jp09YifvYE>
7. <http://www.youtube.com/watch?v=bw6UZzyoPbg>
8. <http://www.youtube.com/watch?v=7wUYHswqF2Y>

4. **Форма підсумкового контролю успішності навчання:** екзамен
5. **Засоби діагностики успішності навчання:** тестування

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра дошкільної освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної

роботи _____ Н. І. Василькова

28 серпня 2017 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ОСНОВИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА З МЕТОДИКОЮ КЕРІВНИЦТВА

Ступінь бакалавра

Галузь знань: 0101 Педагогічна освіта

012 Дошкільна освіта

Факультет: дошкільної та початкової освіти

Миколаїв – 2017

Робоча програма навчальної дисципліни **«Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва»** для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта

Розробник: Лісовська Т.А., доцент кафедри дошкільної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент _____ (Лісовська Т. А.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри дошкільної освіти

Протокол № 1 від «28» серпня 2017р.

Завідувач кафедри _____ (Трифоновна О. С.)

«28» серпня 2017 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>денна форма навчання</i>
Кількість кредитів–5	Галузь знань <u>0101 «Педагогічна освіта»</u>	Нормативна (за вибором)
	Напрямок підготовки <u>6. 010101 «Дошкільна освіта»</u>	
Індивідуальне науково-дослідне навчання	Спеціальність (професійне спрямування): <u>6. 010101 Дошкільна освіта. Практична психологія.</u> <u>6. 010101 Дошкільна освіта Корекційна педагогіка (Логопедія).</u> <u>6. 010101 Дошкільна освіта. Початкова освіта.</u>	<i>Рік підготовки:</i>
		1-й.
Загальна кількість годин – 150 год.		<i>Семестр</i>
		1-й.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,2 год. самостійної роботи студента – 8 год.	Ступінь бакалавра	<i>Лекції</i>
		16 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>
		34 год.
		<i>Самостійна робота</i>
		100 год.
		Вид контролю: іспит

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 90 год.: 30 год. – аудиторні заняття, 60 год. – самостійна робота (33% / 67%)

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – оволодіти сучасними методами організації образотворчої діяльності дітей на різних етапах дошкільного дитинства.

Основними завданнями дисципліни є:

- ознайомлення з основними видами і жанрами образотворчого мистецтва, засобами їх художньої виразності;
- вивчення питань розвитку історії світового та українського образотворчого мистецтва;
- вивчення спеціальних досліджень, присвячених ознайомленню дошкільників з різними видами образотворчого мистецтва навчання образотворчій діяльності;
- оволодіння знаннями про особливості розвитку у дітей дошкільного віку образотворчих здібностей і шляхи формування творчості в їх образотворчій діяльності;
- набуття знань про форми методичної роботи з розділу «Образотворче мистецтво» й особливості викладання даного курсу в педучилищах та педагогічних коледжах;
- розвиток умінь виконувати мистецький аналіз творів образотворчого мистецтва і здійснювати їх відбір для дітей дошкільного віку, аналізувати дитячі образотворчі роботи;
- удосконалення художньо-зображувальних умінь спеціалістів в галузі малюнка, живопису, декоративних розписів, скульптури, аплікації, конструювання;
- навчити виготовляти різноманітні наочно-методичні посібники для дітей, складати розробки занять з різних видів образотворчої діяльності.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

- студент здатний встановлювати і підтримувати потрібні контакти з дітьми, батьками, володіє певною сукупністю знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективну організацію образотворчої діяльності в дошкільному навчальному закладі);
- здатність студента продуктивно співпрацювати з різними партнерами (колеги – батьки – діти дошкільного віку), виконувати різні ролі та функції у колективі щодо організації образотворчої діяльності);
- студент уміє проектувати розвивальне середовище дошкільного навчального закладу (використання іграшок, репродукцій картин, організація виставок художньої творчості дітей та їхніх батьків);
- уміє конструювати заняття, розваги, свята, дозвілля (уміє визначати тип заняття, тему, програмовий зміст, матеріали до заняття, описувати хід занять, уміє планувати етапи діяльності в дошкільному навчальному закладі (студент уміє складати перспективний і календарний план щодо організації різних видів образотворчої діяльності); вміє використовувати інноваційні методичні прийоми (використовує різноманітні педагогічні інновації (дискусія, створення ігрових імітаційних моделей, графічних моделей, методів комп'ютерного моделювання, методу шоу-технологій, методу презентацій тощо);

II. Фахові:

– усвідомлювати соціальну значущість своєї майбутньої професії – вихователь, володіти високою мотивацією до виконання професійної діяльності в ДНЗ; цілеспрямовано і ефективно реалізовувати сучасні технології навчання і виховання дітей дошкільного віку; дотримуватись професійно-етичних умов в процесі здійснення професійної діяльності.

– кваліфіковане виконання своїх обов'язків у навчанні та вихованні дітей, вивчення та впровадження кращого передового педагогічного досвіду; планувати, організовувати і реалізовувати пізнавальні, розвивальні і виховні аспекти педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі; забезпечувати диференційований підхід до дітей різного віку та рівня розвитку; організовувати предметно-ігрове середовище у різних вікових групах дошкільного навчального закладу.

Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Соціально-естетична сутність образотворчого мистецтва.

Тема 1. Образотворче мистецтво – специфічна форма відображення дійсності.

Предмет і завдання курсу. Форми та методи засвоєння навчальної дисципліни. Мистецтво як форма суспільної свідомості, спосіб відображення життя в художній творчості, яка візуально відображає довкілля на площині чи в просторі. Статичність образів образотворчого мистецтва. Функції мистецтва в суспільстві. Естетична і гедоністична функції – унікальна прерогатива мистецтва. Дублюючі функції: пізнавальна, виховна, освітня, інформаційна, комунікативна, соціально-перетворююча, компенсаторна, прогностична, медична, сугестивна.

Тема 2. Види, форми та жанри образотворчого мистецтва.

Мистецтво, його види (література, архітектура, скульптура, живопис, графіка, декоративне мистецтво). Художній образ у мистецтві.

Тема 3. Мистецтво живопису та графіки.

Живопис – монументальний, станковий, декоративний. Жанри живопису: історичний, побутовий, портрет, пейзаж, натюрморт, анімалістичний, казково-билинний, релігійно-міфологічний.

Графіка – види: станкова, книжкова та журнально-газетна, плакатна, художньо-виробнича або прикладна.

Тема 4. Мистецтво скульптури та архітектури.

Скульптура, її різновиди – кругла, яка використовує виразні можливості здалеку розглядати її силует (статуя, бюст, композиційна група), рельєф, (барельєф, горельєф, контррельєф).

Архітектура, зодчество – мистецтво проектувати та будувати споруди, які необхідні для життя і діяльності людини. Основні типи архітектурних споруд: житлові будинки: адміністративні та громадські будівлі (театри, музеї, навчальні заклади, стадіони), інженерно-технічні споруди (мости, телевізійні башти, греблі тощо). Особливості архітектури дошкільних закладів.

Тема 5. Народне та декоративно-прикладне мистецтво. Дизайн. Види дизайну.

Декоративно-прикладне мистецтво – вид мистецтва, що обслуговує побутові й одночасно задовольняє естетичні потреби людини, привносить красу в життя. Декоративність – форма відображення змісту і художньої образності, надання краси і цільності творам декоративно-прикладного мистецтва. Головні вимоги до творів декоративно-прикладного мистецтва. Провідні напрямки розвитку сучасного

українського декоративно-прикладного мистецтва та види. Класифікація видів декоративно-прикладного мистецтва.

Кредит 2. Віхи розвитку образотворчого мистецтва.

Тема 1. Віхи розвитку зарубіжного образотворчого мистецтва.

Мистецтво стародавнього світу: Єгипту, Греції, Риму, його видові, жанрові та зображувальні особливості.

Мистецтво Середньовіччя. Поєднання різних видів образотворчих мистецтв під егідою Середньовічних храмів, релігійний зміст і символізм.

Мистецтво епохи Відродження. Реалістичні і гуманістичні тенденції в мистецтві Відродження. Видатні майстри епохи: Леонардо да Вінчі, Рафаель Санті, Мікеланджело, Тиціан. Мистецтво XIX-XX століть.

Тема 2. Українське образотворче мистецтво княжої доби та XVI-XVII століть.

Початки українського мистецтва. Мистецтво Києва та Чернігова. Видатні пам'ятки мистецтва цього періоду.

Тема 3. Українське образотворче мистецтво XVIII-XIX століть.

Галицьке-волинське мистецтво. Бароко, рококо і класицизм України. Розвиток творчості художників на національній основі: С. Васильківський, К. Устинович, І. Труш, М. Бойчук, О. Кульчицька. Перші мистецькі виставки в Україні.

Тема 4. Українське образотворче мистецтво XX століття.

Українське образотворче мистецтво на початку XX століття та в період національного Відродження (1917-1933 рр.).

Кредит 3. Становлення методики і керівництва образотворчою діяльністю дітей як науки.

Тема 1. Становлення методики і керівництва образотворчою діяльністю дітей як науки. Види образотворчої діяльності.

Дослідження психологічних закономірностей дитячої образотворчої діяльності в працях Б. Теплова, Л. Виготського, Є. Ігнат'єва, В. Мухіної, М. Подд'якова та ін. Теоретична спадщина видатних дослідників у галузі методики навчання дітей образотворчої діяльності: Є. Фльоріна, Н. Сакуліна, З. Ліштван, Т. Комарова, Н. Халезова та ін. Розробка змісту навчання дітей дошкільного віку образотворчої діяльності в чинних програмах.

Тема 2. Форми організації і методи керівництва образотворчою діяльністю дітей.

Форми роботи з ознайомлення дітей з творами образотворчого мистецтва (живопис, скульптура, графіка, архітектура і декоративно-прикладне мистецтво). Методи ознайомлення дітей з творами образотворчого мистецтва.

Тема 3. Розвиток здібностей до образотворчої діяльності в дошкільному віці.

Здібності і задатки. Анатомо-фізіологічні особливості розвитку здібностей. Структура образотворчих здібностей. Психолого-педагогічні дослідження проблеми розвитку образотворчих здібностей. Роль навчання в розвитку здібностей.

Тема 4. Розвиток творчості дітей дошкільного віку в образотворчій діяльності.

Оволодіння дітьми дошкільного віку основами художньої творчості. Напрямки вивчення творчого процесу. Природа і типологічні особливості дитячої творчості.

Логічна послідовність вирішення завдань цього процесу у професійній та дитячій діяльності. Об'єктивні та суб'єктивні умови оволодіння дитиною творчим процесом. Показники готовності дитини до творчої діяльності.

Тема 5. Роль навчання в розвитку образотворчих здібностей дітей дошкільного віку.

Психологічні основи образотворчої діяльності дітей дошкільного віку. Природа образотворчої діяльності дітей. Структурні компоненти образотворчої діяльності. Характеристика готовності дитини до образотворчого мистецтва. Умови оволодіння образотворчою діяльністю дітьми дошкільного віку. Зміст навчально-виховного процесу. Форми організації навчання. Методи керівництва образотворчою діяльністю дітей.

Кредит 4. Методика навчання образотворчої діяльності дітей дошкільного віку

Тема 1. Методика керівництва різними видами образотворчої діяльності.

Методи і прийоми педагогічного супроводження образотворчої діяльності дітей (наочні, словесні, практичні). Система загальнодидактичних методів за класифікацією І. Лернера: інформаційно-рецептивні, репродуктивні, евристичні.

Тема 2. Малювання – основний вид образотворчої діяльності дітей дошкільного віку. Види малювання.

Малювання – основний вид образотворчої діяльності дітей, його особливості. Види малювання. Методика навчання малювання в кожній віковій групі.

Тема 3. Методика навчання дітей дошкільного віку аплікації.

Аплікація як вид декоративно-прикладного мистецтва й образотворчої діяльності, її своєрідність, естетичні якості. Завдання і зміст навчання аплікацій в різних вікових групах.

Тема 4. Методика навчання ліплення в дошкільному навчальному закладі.

Ознайомлення з мистецтвом скульптури – основа для навчання ліплення в ДНЗ. Риси схожості і відмінності дитячого ліплення і скульптури. Значення ліплення для всебічного розвитку дошкільників: сенсорного, розумового, фізичного і естетичного.

Тема 5. Конструювання – як вид образотворчого мистецтва дітей дошкільного віку.

Своєрідність конструювання, його зв'язок з грою. Значення конструювання для всебічного розвитку: спостережливості, просторових уявлень, знань властивостей просторових фігур, деталей конструкторів, величин, напрямків, формування кмітливості, розвиток мислення, технічних інтересів.

Кредит 5. Альтернативні підходи до планування образотворчої діяльності

Тема 1. Планування освітньо-виховної роботи з образотворчого мистецтва в дошкільному навчальному закладі.

Заняття, художнє експериментування, самостійна образотворча діяльність, гуртки, студії, школи, екскурсії як основні форми організації образотворчої діяльності в дошкільному навчальному закладі.

Тема 2. Перспективність і наступність в організації образотворчої діяльності в дошкільному навчальному закладі.

Перспективність і наступність – принципи неперервності освіти. Показники готовності дитини до школи в різних сферах її життєдіяльності. Напрями, форми і методи реалізації перспективності і наступності.

Тема 3. Спільна робота дошкільного навчального закладу та сім'ї з питань розвитку дитини засобами образотворчого мистецтва.

Сім'я як первинний осередок кожного суспільства, що забезпечує відтворення та продовження людського роду, визначає генетичну програму розвитку особистості. Форми і методи педагогічної взаємодії дошкільного навчального закладу з родинами з питань художньо-естетичного розвитку дітей.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	ср	
Кредит 1. Соціально-естетична сутність образотворчого мистецтва						
Тема 1. Образотворче мистецтво – специфічна форма відображення дійсності.	6	2	2			2
Тема 2. Види, форми та жанри образотворчого мистецтва.	4	2				2
Тема 3. Мистецтво живопису та графіки.	6		2			4
Тема 4. Мистецтво скульптури та архітектури.	6		2			4
Тема 5. Народне та декоративно-прикладне мистецтво. Дизайн. Види дизайну.	8		2			6
Усього:	30	4	8			18
Кредит 2. Віхи розвитку образотворчого мистецтва.						
Тема 1. Віхи розвитку зарубіжного образотворчого мистецтва.	8	2				6
Тема 2. Українське образотворче мистецтво княжої доби та XVI-XVII століть.	6					6
Тема 3. Українське образотворче мистецтво XVIII-XIX століть.	8					8
Тема 4. Українське образотворче мистецтво XX століття.	8		2			6
Усього:	30	2	2			26
Кредит 3. Становлення методики і керівництва образотворчою діяльністю дітей як науки						
Тема 1. Становлення методики керівництва образотворчою діяльністю дітей як науки. Види образотворчої діяльності	8	2	2			4
Тема 2. Форми організації і методи керівництва образотворчою діяльністю дітей	8	2	4			2

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	ср	
Тема 3. Розвиток здібностей до образотворчої діяльності в дошкільному віці.	4					4
Тема 4. Розвиток творчості дітей дошкільного віку в образотворчій діяльності.	6					6
Тема 5. Роль навчання в розвитку образотворчих здібностей дітей дошкільного віку.	4					4
Усього:	30	4	6			20
Кредит 4. Методика навчання образотворчої діяльності дітей дошкільного віку						
Тема 1. Методика керівництва різними видами образотворчої діяльності.	4	2				2
Тема 2. Малювання – основний вид образотворчої діяльності дітей дошкільного віку. Види малювання.	8	2	4			2
Тема 3. Методика навчання дітей дошкільного віку аплікації.	6		4			2
Тема 4. Методика навчання ліпленню в дошкільному навчальному закладі.	6		4			2
Тема 5. Конструювання – як вид образотворчого мистецтва дітей дошкільного віку.	6		4			2
Усього:	30	4	16			10
Кредит 5. Альтернативні підходи до планування образотворчої діяльності.						
Тема 1. Планування освітньо-виховної роботи з образотворчого мистецтва в дошкільному навчальному закладі.	12	2	2			8
Тема 2. Перспективність і наступність в організації образотворчої діяльності в дошкільному навчальному закладі.	8					8
Тема 3. Спільна робота дошкільного навчального закладу та сім'ї з питань розвитку дитини засобами образотворчого мистецтва.	10					10
Усього:	30	2	2			26
Разом:	150	16	34			100

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Кредит 1. Соціально-естетична сутність образотворчого мистецтва	
1.	Образотворче мистецтво – специфічна форма відображення дійсності	2
2.	Мистецтво живопису та графіки	2
3.	Мистецтво скульптури та архітектури	2
4.	Народне та декоративно-прикладне мистецтво. Дизайн. Види дизайну.	2
	Кредит 2. Віхи розвитку образотворчого мистецтва.	
1.	Українське образотворче мистецтво ХХ століття.	2
	Кредит 3. Становлення методики і керівництва образотворчою діяльністю дітей як науки	
1.	Становлення методики і керівництва образотворчою діяльністю як науки.	2
2.	Форми організації і методи керівництва образотворчої діяльності в дошкільному закладі.	4
	Кредит 4. Методика навчання образотворчої діяльності дітей дошкільного віку	
1.	Малювання – основний вид образотворчої діяльності дітей дошкільного віку. Види малювання.	4
2.	Методика навчання дітей дошкільного віку аплікації.	4
3.	Методика навчання ліплення в дошкільному навчальному закладі.	4
4.	Конструювання – як вид образотворчого мистецтва дітей дошкільного віку.	4
	Кредит 5. Альтернативні підходи до планування образотворчої діяльності.	
1.	Планування освітньо-виховної роботи з образотворчого мистецтва в дошкільному навчальному закладі.	2
	Разом	34

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Кредит 1. Соціально-естетична сутність образотворчого мистецтва	
1.	Предмет і завдання курсу. Форми та методи засвоєння навчальної дисципліни.	2
2.	Образотворче мистецтво – специфічна форма відображення дійсності.	2
3.	Види, форми та жанри образотворчого мистецтва.	2

4.	Мистецтво живопису і графіки.	2
5.	Мистецтво скульптури та архітектури.	2
6.	Народне та декоративно-прикладне мистецтво.	2
7.	Дизайн. Тенденція та педагогічні вимоги оформлення ділянки дошкільного навчального закладу.	2
	Кредит 2. Віхи розвитку образотворчого мистецтва.	
1.	Віхи розвитку зарубіжного образотворчого мистецтва.	6
2.	Українське образотворче мистецтво княжої доби та XVI-XVII століть.	6
3.	Українське образотворче мистецтво XVIII-XIX століть.	8
4.	Українське образотворче мистецтво XX століття.	6
	Кредит 3. Становлення методики і керівництва образотворчою діяльністю дітей як науки	
1.	Форми організації і методи керівництва образотворчою діяльністю дітей	2
2.	Розвиток здібностей до образотворчої діяльності в дошкільному віці.	2
3.	Розвиток творчості дітей дошкільного віку в образотворчій діяльності.	2
4.	Роль навчання в розвитку образотворчих здібностей дітей дошкільного віку.	2
	Кредит 4. Методика навчання образотворчої діяльності дітей дошкільного віку	
1.	Малювання. Основні види та елементи образотворчої мови та виразності малювання.	2
2.	Використання нетрадиційних технік малювання.	2
3.	Декоративне малювання.	4
4.	Ліплення. Види поробок з пластичних матеріалів.	4
5.	Аплікація. Основні види та елементи виразності аплікації.	4
6.	Конструювання. Засоби виразності художнього конструювання.	4
7.	Планування та проведення занять в першій молодшій групі і (плани-конспекти занять).	4
8.	Планування та проведення занять в другій молодшій групі(плани-конспекти занять).	4
9.	Планування та проведення занять в середній, старшій групах (плани-конспекти занять).	4
	Кредит 5. Альтернативні підходи до планування образотворчої діяльності.	
1.	Взаємозв'язок образотворчої діяльності зі заняттями по ознайомленню дітей з природою, розвитком мовлення та музичними заняттями.	4
2.	Наступність у навчанні образотворчої діяльності дітей дошкільного віку і молодшого шкільного віку.	4

3.	Планування освітньо-виховної роботи з образотворчого мистецтва в дошкільному закладі.	4
4.	Зміст роботи завідуючої, вихователя методиста, інспектора і методиста управліннь освіти з організації і керівництва образотворчою діяльністю дітей.	4
5.	Спільна робота дошкільного навчального закладу з сім'єю з питань організації образотворчої діяльності.	4
	Разом	100

7. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

1. Підготовка конспектів, опорних схем.
2. Підготовка рефератів.
3. Підготовка мультимедійних презентацій.
4. Підготовка конспектів занять для дітей дошкільного віку з використанням різних видів образотворчої діяльності.
5. Створення та презентація власних творчих проєктів.

8. Методи навчання

1) За джерелом інформації:

- *Словесні*: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

- *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.

- *Практичні*: вправи.

2) **За логікою передачі і сприймання навчальної інформації**: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) **За ступенем самостійності мислення**: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) **За ступенем керування навчальною діяльністю**: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проєктів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) **Методи стимулювання інтересу до навчання**: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

9. Методи контролю

1) **Методи усного контролю**: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, залік;

2) **Методи письмового контролю**: модульне письмове тестування, реферат;

3) **Комп'ютерного контролю**: тестові програми;

4) **Методи самоконтролю**: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота																				М КР (3)	Е кз	На к. ба ли/ Су ма					
Кредит 1					Кредит 2					Кредит 3					Кредит 4					Кредит 5					90	2 0 0	50 0
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 1	Т 2	Т 3						
4	4	5	5	5	4	4	4	5	5	5	4	4	4	5	5	5	5	5	5	5	4	4					

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	Оцінка за національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	80-89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	65-79 (добре)	3 (задовільно)	
D	55-64 (задовільно)		
E	50-54 (достатньо)		
FX	35-49 (незадовільно)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1-34 (неприйнятно)		

11. Методичне забезпечення

1. Навчально-методичний комплекс.

12. Рекомендована література

Базова

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К.: 2012. – 68 с.
2. Антонович Є.А., Захарчук Р.В. Чугай Р.В., Станкович М.С. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів: Світ, 1993. – 216 с.
3. Багатеева З.А. Заняття аппликацией в детском саду / З. А Багатеева. – М.: Просвещение, 1987. – 185 с.
4. Багатеева З.А. Мотивы народных орнаментов в детских аппликациях / З. А Багатеева. – М.: Просвещение. 1986. – 199 с.
5. Дубовик М.Ф. Ліплення в дитячому садку / М. Ф. Дубовик. – К.: Рад. Школа, 1984. – 124с.
6. Історія української культури / Заг. Ред. І. Крип'якевича. – К.: Либідь, 1994. – 85с.

7. Казакова Т. Г. Изобразительная деятельность младших дошкольников / Т. Т. Казакова. – М.: Просвещение. 1980. – 105 с.
8. Казакова Т.Г. Развивайте у дошкольников творчество. / Т. Г. Казакова. – М.: Просвещение. 1985. – 96 с.
9. Кириченко Н.Т. Сюжетне малювання в дитячому садку / Н. Т. Кириченко. – К.: Рад. Школа, 1986. – 172 с.
10. Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду / Т. С. Комарова. – М.: Просвещение, 1982. – 176 с.
11. Компанцева Л.В. Поэтический образ природы в детском рисунке / Л. В. Компанцева – М.: Просвещение, 1985. – 96 с.
12. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: Навчальний посібник / В. П. Котляр. – К.: Кондор, 2009. – 200с.
13. Кузнецова Л.С. Беседы об изобразительном искусстве и архитектуре / Л. С. Кузнецова. – К.: Рад. Школа., 1989. – 128 с.
14. Курочкина Н.А. Детям о книжной графике / Н.А. Курочкина. – С. П.: Акцидент, 1997. – 124с.
15. Лекції з історії світової та вітчизняної культури / Ред, Яртия А. В – Львів; Світ, 1994. – 86с.
16. Лиштван З.В. Конструирование / З. В. Лиштван. – М.: Просвещение. 1981. – 96с.
17. Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з мистецтвом витинанки: Методичні рекомендації / Укл. Ликова И.О., – К.: І СДО, 1995. – 200с.
18. Пантелеев И.Н., Максимов Ю.В., Пантелеева Л.В. Декоративное искусство детям. – М. : Просвещение, 1976. – 145с.
19. Підготовка до школи в дитячому садку. – К.: Рад. Школа. 1989. – 84с.
20. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 104 с.
21. Сакулина Н.П., Рисование в дошкольном детстве / Н. П. Сакулина. – М.: Просвещение, 1965. – 96 с.
22. Сакулина Н.П., Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду. – М.: Просвещение, 1983. – 230 с.
23. Сірченко Л.І., Скиданова Л.Я. Декоративне малювання в дитячому садку. Альбом. – К.: Рад. Школа, 1991. – 216 с.
24. Скиданова Г.В., Сірченко Л.І. Декоративне малювання в дитячому садку: Альбом. – К.: Рад. Школа, 1991. – 148 с.
25. Г. В. Сухорукова, О. О. Дронова, Н. М. Голота, Л. А. Янцур. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник. За заг. ред. Г. В. Сухорукової. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376с.
26. Теория и методика изобразительной деятельности в детском саду. / Ред. Косминская В.Б. и др., – М.: Просвещение, 1985. – 142 с.
27. Україно, мене моя! / Укл. Шевченко О., – К.: Веселка, 1993.
28. Українська культура: історія і сучасність. /Ред. Черепі нової С.О., – Львів: Світ, 1994. – 92с.
29. Український живопис / Величко Ю.В., – К.: Мистецтво, 1985. – 72с.
30. Халезова Н.Б. Народная пластика и декоративная лепка в детском саду / Н. Б. Халезова. – М.: Просвещение, 1984. – 186 с.
31. Халезова Н.Б. Курочкина Н.А, Пантюхина Г.В. Лепка в детском

саду. – М.: Просвещение, 1986. – 154 с.

32. Шульга Л.М. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання / Л. М. Шульга. – К.: ІСДО, 1995. – 128 с.

Допоміжна

1. Державний стандарт початкової загальної освіти // Почат. шк. – 2001. – № 1. – С. 28–55.
2. Дронова О. О. Дитячий малюнок як засіб збагачення педагогічної компетентності батьків // Вісн. Глухів. держ. пед. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. Вип. 2. – Глухів: ГДПУ, 2003. – С. 45–50.
3. Дронова О. О., Мезіна О. О. Діагностика та корекція внутрішньо-сімейних стосунків засобами дитячого малюнка // Гуманізація навчально-виховного процесу: 36. наук, праць. Вип. ІХ / Заг. ред. В. І. Сипченко. – Слов'янськ, 2000. – С. 126–130.
4. Крок за кроком в Україні : Посіб. для батьків дошкільнят та соціальних педагогів / Л. В. Артемова, О. І. Кульчицька, Н. М. Голота, Г. В. Сухорукова; Наук. ред. Л. В. Артемової; За заг. ред. С. Чередниченко. – К.: 2003. – 384 с.
5. Підкурманна Г.О. Художньо-педагогічна підготовка фахівців дошкільного виховання в педагогічному університеті: (Системний підхід). – СПб., 1998. – 277 с.
6. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності // Дошк. виховання. – 2002. – № 3. – С. 24–28.
7. Попова О. В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у ХХ ст. / О. В. Попова. – Х.: 2001. – 255 с.
8. Сім'я в умовах становлення незалежної України (1991—2003 рр.) : Державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2003 р. — К.: 2004. — 254 с.
9. Шульга Л. М. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання : конспект лекцій і занять (за матеріалами власного досвіду) / Л. М. Шульга. – К.: 1995. – 236 с

Інформаційні ресурси

9. <http://konserg.ucoz.ua/load/40>
10. <http://konserg.ucoz.ua/load/27>
11. <http://www.ognb.odessa.ua/>
12. <http://www.nbu.gov.ua/>
13. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/>
14. <http://www.youtube.com/watch?v=5Jp09YifvYE>
15. <http://www.youtube.com/watch?v=bw6UZzyoPbg>
16. <http://www.youtube.com/watch?v=7wUYHswqF2Y>

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ

Критерії оцінювання

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з основ образотворчого мистецтва з методикою керівництва здійснюється на основі результатів проведення поточного підсумкового контролю знань (іспиту).

Критеріями оцінювання є:

а) при усних відповідях

- повнота розкриття питання;
- логіка викладання, культура мови;
- впевненість, емоційність та аргументованість;
- використання основної та додаткової літератури (підручників, навчально-методичних посібників, журналів «Дошкільне виховання»);
- аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки;
- якість публічно представляти розроблений матеріал;

б) при виконанні письмових, контрольних завдань:

- повнота розкриття питання;
- цілісність, систематичність, логічна послідовність, уміння формулювати висновки; акуратність оформлення письмової роботи;
- підготовка презентацій; фрагментів занять, дидактичних ігор тощо;
- самостійність опрацювання матеріалу, складання конспекту заняття написання звіту, реферату;
- здатність письмово представляти розроблений матеріал, творчого використання набутих знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної методико–педагогічної проблеми;
- якість опрацювання завдань.

РІВНІ ДОСЯГНЕННЯ СТУДЕНТІВ:

Високий рівень. Студент вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та творчих завдань при самостійній роботі.

Достатній рівень. Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, але не має достатніх знань та вмінь для формулювання висновків, допускає несуттєві неточності.

Задовільний рівень. Студент володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу, уміє використовувати знання у стандартних ситуаціях.

Низький рівень. Студент володіє навчальним матеріалом поверхнево й фрагментарно.

Незадовільний рівень. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Кожну оцінку рівня досягнень студента викладач повинен аргументовано мотивувати.

ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ:

I. Види роботи, які підлягають оцінюванню:

- КР (3);
- усні відповіді на практичних заняттях;
- поточні тести;
- творчі завдання;
- розробки занять, дидактичних ігор для кожної вікової групи;
- колоквіуми;
- індивідуальні завдання.

II. Порядок оцінювання знань студентів:

- виконання контрольних робіт (КР) – 50 балів
- **поточне опитування** – 5 балів:
- **0 балів** – незадовільно;

1; 2 бали – при доповненні;

3 бали – задовільно;

4 бали – добре;

5 балів – відмінно.

Таблиця нарахування преміальних та штрафних балів

Преміальні бали		
1	Присутність на заняттях	5
2	Виступ на науково-практичній конференції студентів на рівні навчального закладу	5
3	Виступ на міжвузівській студентській науково-практичній конференції	10
4	Публікація тез на науково-практичній конференції	15
5	Публікація статті у науковому збірнику	20
Штрафні бали		
1	Відсутність на занятті, консультації	-1
2	Відсутність повного конспекту	-5

Індивідуальне навчально-дослідне завдання

1. Підготовка конспектів, опорних схем.
2. Підготовка рефератів.
3. Підготовка мультимедійних презентацій.
4. Підготовка конспектів занять для дітей дошкільного віку з використанням різних видів образотворчої діяльності.
5. Створення та презентація власних творчих проектів.

Конспекти лекцій з дисципліни «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва»

Курс «Основи образотворчого мистецтва з методикою» передбачає підготовку спеціалістів до здійснення всебічного виховання дітей засобами образотворчого мистецтва і художньо-творчої візуальної діяльності, а також до методичної і викладацької роботи.

Завдання викладання дисципліни :

- ознайомлення з основними видами і жанрами образотворчого мистецтва, засобами їх художньої виразності;
  - вивчення питань розвитку історії світового та українського образотворчого мистецтва;
  - вивчення спеціальних досліджень, присвячених ознайомленню дошкільників з різними видами образотворчого мистецтва і навчанню образотворчій діяльності.
  - оволодіння знаннями про особливості розвитку у дітей дошкільного віку образотворчих здібностей і шляхи формування творчості в їх образотворчій діяльності;
  - набуття знань про форми методичної роботи з розділу «Образотворче мистецтво» й особливості викладання даного курсу в педучилищах та педколеджах;
  - розвиток умінь виконувати мистецький аналіз творів образотворчого мистецтва і здійснювати їх відбір для дітей дошкільного віку, аналізувати дитячі образотворчі роботи;
  - удосконалення художньо-зображувальних умінь спеціалістів в галузі малюнка, живопису, декоративних розписів, скульптури, аплікації, конструювання;
- навчити виготовляти різноманітні наочно-методичні посібники для дітей, складати розробки занять з різних видів образотворчої діяльності.

У результаті вивчення даного курсу студенти повинні:

Знати:

- теоретичні основи методики образотворчої діяльності, досвід роботи з дітьми з даного розділу;
- мету, завдання і зміст діючих базових та альтернативних програм виховання та навчання дошкільників з розділу «образотворча діяльність»;
- зміст роботи методиста з організації керівництва образотворчою діяльністю в дошкільних закладах і методичному кабінеті району чи області;

Вміти:

- планувати роботу в дошкільних закладах з питань методики образотворчої діяльності;
- здійснювати інспектування дошкільних навчальних закладів;
- працювати з науковою, методичною літературою та періодичною пресою.

Мета проведення лекцій: озброїти студентів чітким розумінням теоретичних та методичних положень, які створюють основу методики; навчити слухати і виділяти опорні поняття в окремих розділах і темах, які передбачають поглиблений аналіз на

практичних заняттях. Розкрити умови і фактори успішного оволодіння дошкільниками зображувальних умінь.

У результаті проведення лекцій студенти повинні

Знати:

- першоджерела даного курсу, орієнтуватись у професійних теоріях і класичних системах;
- перспективи розвитку системи дошкільного виховання в цілому та з даної методики;
- специфіку занять з різних розділів програми та повсякденного життя.

Вміти:

- поповнювати матеріали лекцій опрацьованими положеннями з першоджерел, методичної літератури, огляду професійних журналів та всебічного передового педагогічного досвіду;
- вести дискусію з проблеми методики та її вирішення в дошкільному віці;
- виділити під час читання лекцій опорні поняття, робити резюме після вивчення теми.

Лекція

Тема: Образотворче мистецтво – специфічна форма відображення дійсності.

Вид заняття: Лекція – інформація

Мета: озброїти студентів чітким розумінням теоретичних та методичних положень, які створюють основу методики; навчити слухати і виділяти опорні поняття в окремих розділах і темах, які передбачають поглиблений аналіз на практичних та лабораторних заняттях; усвідомлення соціальних функцій мистецтва.

Методи: бесіда, запитання; наочно-демонстраційний матеріал.

План лекційного заняття:

1. Предмет і завдання курсу.
2. Естетичне виховання. Художнє виховання.
3. Мистецтво. Функції мистецтва.
4. Форми та методи засвоєння навчальної дисципліни.
5. Показники готовності майбутнього фахівця до педагогічної діяльності в дошкільному закладі.

Література:

1. Комарова Т. С. Изобразительная деятельность в детском саду / Т. С. Комарова. – М: Просвещение, 1982. – 176 с.
2. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: навчальний посібник / В.П. Котляр. – К.: Кондор, 2007. – 200 с.
3. Сухорукова Г.В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник / Г.В. Сухоруков, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.

1. Організаційна частина заняття: Привітання, перевірка присутніх на лекції.
2. Повідомлення теми, мети і завдання лекції.
3. Актуалізація опорних знань студентів і контроль вихідного рівня знань.
Запитання до студентів: Що поєднує в собі поняття «культура» у широкому та вузькому значенні цього слова? Що опановує мистецтво?; У чому полягають соціальні функції мистецтва?»
4. Мотивація навчальної діяльності студента: звернення до власного досвіду студентів (їхні особисті приклади).

Зміст лекції

Сучасна педагогіка розглядає *естетичне виховання* як процес, спрямований на опанування дитиною багатством вітчизняної та світової духовної культури, формування цілісної особистості, досягнення гармонії індивідуального і суспільного, усвідомлення нових ідей, поглядів, потреб, ідеалів, прагнення до перетворення

дійсності за законами краси. Естетичне виховання, таким чином, виконує дві соціальні функції, які утворюють єдиний процес: *формування естетико-ціннісної орієнтації особистості і розвиток її естетично-творчого потенціалу*.

Ці функції визначають місце естетичного виховання в суспільному житті, його зв'язок з іншими видами виховної діяльності, в першу чергу з *моральним вихованням*, оскільки існує органічна єдність між естетичними і етичними цінностями.

Естетичне (від гр. «aisthetikos» – чуттєве сприймання) і **етичне** (від гр. – вдача, звичай, характер) – дві специфічні сфери явищ суспільного життя та форми їх оцінок. Будучи відносно самостійними, вони, разом із тим, близькі одна до одної. Це виявляється у стосунках між людьми, їх поглядах на явища, дії, вчинки, поведінку, духовні цінності. Не існує ізольованих «естетичних властивостей» дійсності так само, як і не існує особливих, предметно-відокремлених «фактів» моралі. Моральна і естетична цінності є відбиттям у свідомості людини як істоти суспільно-історичної потреби і цілей, які реалізуються в кожній сфері людської діяльності – у праці й побуті, економіці й політиці, науці й мистецтві.

Взаємозв'язок естетичного і етичного належить до провідних, глибинних закономірностей історичного розвитку мистецтва, які визначають і виражають його соціальну функцію і смисл, дають підстави розглядати його як надзвичайне досягнення духовної культури суспільства і людини.

Художнє виховання як складова естетичного виховання передбачає цілеспрямоване й послідовне формування в дітей, починаючи з дошкільного віку, почуття прекрасного в мистецтві, стійкої потреби у пізнанні різних його видів, форм, жанрів й образної мови, оцінного ставлення з позиції морально-естетичних критеріїв до втілених у його творах художніх образів; спонукання до творчого відтворення вражень про реальну дійсність у продуктах власної художньої діяльності.

Успішність розв'язання завдань, поставлених суспільством перед художнім вихованням дітей, залежить від об'єктивних і суб'єктивних умов, необхідних для його здійснення.

До об'єктивних умов належить, перш за все, ставлення суспільства і людини до мистецтва як виду духовного опанування дійсності, врахування у виховному процесі сукупності тих соціальних функцій, які воно виконує в суспільстві – гедоністичної, пізнавальної, виховної, перетворюючої, комунікативної та ін.

Гедоністична (від гр. – задоволення) **функція** мистецтва – власне те, що, у першу чергу, повертає до нього увагу людини, визначається природною чуттєвою чарівністю його образів. Естетична організація звуків, фарб, пластичних форм, рухів тощо закономірно породжує під час їх сприймання насолоду. Адже гармонія, ритм, симетрія, пропорційність, рівновага, впорядкованість трактуються як стійкі і загально визначені ознаки краси, належать до естетичної категорії «прекрасне». Їх прояви цінуються у всьому: в природі, суспільстві, людині і, безумовно в мистецтві.

Разом із тим естетична своєрідність, чуттєва експресія – не тільки одна з якісних зовнішніх ознак мистецтва. Мистецтво є справжнім джерелом *пізнання* реального життя, воно завжди націлене на досягнення суттєвих його сторін. До того ж у центрі художнього пізнання завжди знаходиться *людина*, що втілює в собі всю сукупність суспільних відносин, яка живе в конкретному світі, у певному соціальному й природному середовищі, певний історичний час. Відтворюючи дійсність у художньому образі, митець є не пасивним ілюстратором тих або інших явищ життя, а

творцем-мислителем, здатним визначити своє ставлення до них і справити на цій основі моральний і естетичний вплив на глядача, читача, слухача.

У постановці в художньому творі морально-естетичних проблем (зіткнення добра і зла, інтересу і обов'язку, проблеми смислу життя, щастя та ін.), що вирішується естетично, мистецтво тим самим поширює досвід людини, активізує її почуття і свідомість, розвиває інтуїцію і уявлення, сприяє моральному й естетичному самовизначенню, формує художні смаки і естетичні ідеали. Але досягнення дієвості впливу мистецтва на людину може бути реальним лише за умови врахування її **комунікативної** (віл лат. – зв'язую, спілкуюся) **функції** – розповсюдження високохудожніх творів мистецтва і надання можливості людям постійно спілкуватися з ними, використовуючи з цією метою як оригінали, так і репродукції, виконавську діяльність професійних і аматорських колективів (у тому числі й дитячих), сучасні технічні засоби запису й відтворення зображення і звуку тощо. Отже, зазначена функція потребує у свою чергу наявності *відповідної матеріальної бази*, яка включає: накопичений фонд творів різних видів мистецтв, технічні засоби, атрибути, обладнання і матеріали, необхідні для залучення дітей до активної художньої діяльності тощо.

Нарешті, однією з вирішальних об'єктивних умов ефективності опанування дітьми основами художньої культури є висококваліфікований і відданий своїй справі педагог-вихователь, педагог-наставник, удосконалено і творчо володіючий сучасною теорією і практикою навчально-виховного процесу, здатний створити культурний простір на основі дії перелічених функцій мистецтва.

До **суб'єктивних умов** належить рівень сформованості в дитини тих психічних процесів і утворень, які забезпечують її **готовність** до свідомого спілкування з творами мистецтва, реалізації творчих задумів у власній художній діяльності.

Обґрунтування теоретичних і практичних питань з методики управління образотворчою діяльністю дітей полягає у визначенні образотворчого мистецтва як специфічної форми пізнання дійсності та його ролі в розвитку культури суспільства і людини; розумінні психічного розвитку дитини як процесу, що має конкретно-історичну й соціальну природу. Тому педагогічний процес, спрямований на вирішення загальних і часткових завдань художнього виховання дітей, розглядається не як самоціль, а як *умова засвоєння ними в найбільш простих формах соціального досвіду, накопиченого людством*. Поняття «соціальний досвід» щодо художнього виховання в контексті оволодіння образотворчою діяльністю означає привласнення дитиною суто людських властивостей і дій, а також послідовне пізнання нею світу, в якому вона живе, і в якому відбувається її становлення як особистості.

Сутність завдань, спрямованих на професійну підготовку фахівця системи дошкільного виховання в галузі керівництва образотворчою діяльністю дітей та особливості послідовного їх вирішення викладено у відповідній дисципліні. Провідними з цих завдань є:

- усвідомлення студентами сутності образотворчого мистецтва та його ролі в духовому становленні особистості;
- опанування теорією і практикою формування готовності дитини до образотворчої діяльності та естетичного сприймання творів образотворчого мистецтва;

- визначення суттєвих особливостей творчої діяльності дітей та умов, сприятливих для їх активізації, виховання в них оцінного ставлення до дійсності з позицій засвоєних морально-естетичних критеріїв;
- усвідомлення соціальної ролі педагога-вихователя у формуванні духовної культури дитини.

Форми та методи засвоєння навчальної дисципліни

Вивчення студентами змісту зазначеної навчальної дисципліни передбачає використання всіх форм організації навчального процесу, які застосовуються у вищій школі. У першу чергу до них належить **лекція** як вихідна спрямовуюча магістраль процесу навчання, що закладає основи розуміння майбутніми фахівцями суті теоретичних знань із цієї дисципліни, формує ставлення до тих чи інших положень, спрямовує шляхи та засоби щодо їх придбання.

Практичні заняття передбачають детальне вивчення та обговорення проблем теоретичного курсу, який має безпосереднє професійне спрямування; аналіз психологічної, педагогічної та методичної літератури, присвяченої проблемам керівництва образотворчою діяльністю дітей, відповідних розділів діючих програм виховання та навчання в дошкільних закладах; оволодіння методикою керівництва окремими етапами образотворчої діяльності дітей (імітація конкретних навчальних ситуацій, використання ділових ігор, перегляд і аналіз занять у групах дитячого закладу); оволодіння естетичним сприйманням творів образотворчого мистецтва і методикою ознайомлення з ними дітей; оволодіння особливостями естетичного оформлення інтер'єру дошкільного закладу, святкових, дозвіллевих та розважальних заходів тощо.

Навчальна практика прищеплює у студентів інтерес до обраного фаху, акцентує його професійну спрямованість, доповнює та поглиблює теоретичні знання, пов'язує навчання з їх майбутньою педагогічною діяльністю. Характерним для цієї практики є поєднання навчального та практичного змісту, зокрема, безпосереднє оволодіння методикою кваліфікованого керівництва образотворчою діяльністю дітей. Крім того, навчальна практика передбачає проведення спостереження й постановку нескладних експериментів. Педагогічна практика призначена для самостійної роботи студента на посадах, передбачених у дошкільному закладі: вихователь, методист, завідувач, інспектор-методист. Таким чином, педагогічна практика певною мірою сприяє перевірці готовності студента до педагогічної діяльності у всій її різноманітності.

Підготовка **курсівих та дипломних робіт** – не своєрідна школа наукових пошуків. Особиста участь студента в експериментальній роботі з використанням наукових методів допомагає йому глибше засвоїти методику керівництва образотворчою діяльністю дітей, стимулює до науково-дослідницької діяльності.

Нарешті, підготовка спеціаліста вищої кваліфікації передбачає виховання в нього прагнення до постійного вдосконалення професійних здібностей, знань, умінь та навичок шляхом особистих пошуків. Отже, вивчення курсу навчальної дисципліни «Основи образотворчого мистецтва й методика керівництва образотворчою діяльністю дітей» має бути тісно пов'язане з активною самостійною роботою студента. Зміст цього виду навчання має на меті: виховання інтересу до обраної професії взагалі та до дисципліни, зокрема, яка вивчається; заглиблення в суть існуючих проблем керівництва навчальною і творчою діяльністю дітей; прагнення вдосконалення

особистих здібностей, знань та вмінь до образотворчої діяльності, творчого підходу до педагогічної діяльності тощо.

Найбільш відповідальною формою самостійної роботи студента в процесі вивчення вказаної навчальної дисципліни є формування здібностей до аналізу літературних джерел щодо їх актуальності, науковості, гуманності та ефективності використання в навчально-виховному процесі.

Показники готовності майбутнього фахівця до педагогічної діяльності в дошкільному навчальному закладі

Основи образотворчого мистецтва й методика керівництва образотворчою діяльністю дітей як навчальна дисципліна є складовою частиною підготовки майбутнього спеціаліста. Тому **готовність** випускника вищого педагогічного закладу освіти до здійснення навчально-виховного процесу, спрямованого на ознайомлення дітей дошкільного віку з особливостями естетичного сприймання творів образотворчого мистецтва й оволодіння ними образотворчою діяльністю, розглядається в контексті загальної характеристики професійно значущих якостей вихователя.

У зв'язку з цим **кваліфікаційна характеристика** готовності майбутнього фахівця до педагогічної діяльності в дошкільному закладі може бути визначеною наявністю та рівнем сформованості в нього тих психічних утворень, та якостей, що забезпечують успішність її здійснення.

Лекція

Тема: Види, форми та жанри образотворчого мистецтва.

Вид заняття: Лекція – інформація

Мета: розширити знання студентів про образотворче мистецтво та його види; познайомити з різноманіттям форм і жанрів образотворчого мистецтва; вчити порівнювати, узагальнювати, робити висновки, спираючись на розуміння світової культури; сприяти прояву творчих здібностей студентів та розвитку їх допитливості; викликати бажання цікавитись образотворчим мистецтвом, творчо застосовувати свої знання в професійній діяльності.

Методи: бесіда, запитання; наочно-демонстраційний матеріал: репродукції картин різних жанрів.

План лекційного заняття:

1. Мистецтво. Види мистецтва.
2. Архітектура
3. Графіка
4. Живопис
5. Скульптура
6. Декоративно-прикладне мистецтво

Література:

1. Комарова Т. С. Изобразительная деятельность в детском саду / Т. С. Комарова. – М: Просвещение, 1982. – 176 с.

2. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: навчальний посібник / В.П. Котляр. – К.: Кондор, 2007. – 200 с.

3. Сухорукова Г.В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник / Г.В. Сухоруков, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.

Організаційна частина заняття: Привітання, перевірка присутніх на лекції.

Повідомлення теми, мети і завдання лекції.

Актуалізація опорних знань студентів і контроль вихідного рівня знань. Запитання до студентів: Чи знаєте ви що таке образотворче мистецтво? Які види образотворчого мистецтва вам відомі?

Мотивація навчальної діяльності студента: звернення до власного досвіду студентів (їхні особисті приклади).

Зміст лекції

1. ВИДИ, ФОРМИ ТА ЖАНРИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА.

АРХІТЕКТУРА

Архітектура (від лат. зодчий, будівник), зодчество – мистецтво проектувати та будувати споруди, які необхідні для життя і діяльності людини.

За визначенням давньоримською зодчого Вітрувія, автора трактату «Десять книжок про архітектуру», споруда повинна відповідати трьом вимогам: доцільності, міцності й красі. Визначені ще в першому столітті нової ери вимоги актуальні й у наш час. Тобто у творах архітектури рішення практичних, утилітарних завдань безпосередньо пов'язане з художньою творчістю – створення архітектурного образу, який виражає певний ідейно-художній зміст.

Протягом свого історичною розвитку архітектура створила різноманітні типи споруд, у яких відтворені особливості природно-кліматичних умов. побуту, традицій. національної культури, рівня техніки і т. д. різних епох і народів.

До основних типів архітектурних споруд належать: житлові будинки: адміністративні та громадські будівлі (театри, музеї, навчальні заклади, стадіони), інженерно-технічні споруди. в яких досягнутий художній задум будівничих конструкцій (мости, телевізійні башти, греблі тощо).

Всі споруди, які побудовані в один і той же історичний період, незважаючи на наявність існуючих між ними відмін, мають загальні художні особливості. Виконані за допомогою одних і тих же художніх засобів, вони утворюють відносно стійку спільність архітектури певної епохи, її стиль.

Архітектурний стиль (віл грецьк. – палочка для письма) – нестійка єдність образної системи виразних засобів, які характеризують художню своєрідність тих чи інших сукупностей явищ мистецтва, що обумовлені політичними, економічними та соціальними відносинами, пануючими в тому чи іншому історичному періоді, і складеними у зв'язку з цим світоглядом, культурними традиціями та естетичними ідеалами.

В історичному розвитку архітектури відомі декілька основних стилів: античний, романський, готика, відродження (Ренесанс), класицизм, ампір, конструктивізм та інші.

Античний стиль (від лат. давній) виник у давньогрецькому мистецтві, яке, за даними сучасної науки, розвивалося у межах 1-го тисячоліття до нової ери і першої половини 1-го тисячоліття нової ери. Архітектура нього періоду відзначається прагненням до засвоєння великих відкритих просторів, до ефекту грандіозності, величчю, сміливістю інженерно-будівничої думки, логікою конструкцій, імпазантністю форм, докладністю й майстерністю виконання.

Пам'ятники архітектури античного мистецтва: храм Афіни-Парфенос у Афінах, Колізей у Римі, храм Посейдона у Пестулі (Італія) та ін.

Романський стиль (від лат. «РОМА» – Рим), виник і закріпився в XI–XII столітті у країнах Західної Європи – Італії, Франції, Іспанії, Португалії та інших, тобто країн, територію яких колись займала Римська імперія.

Особливості архітектури цього періоду обумовлені тим, що вона повинна була служити, в першу чергу, меті війни і захисту. Численні замки, монастирі романської епохи — це монументальні масивні споруди з товстими гладкими стінами, крихітними вікнами-бійницями і високими баштами. Будувалися вони, як правило, на недосяжних височинах.

Романські собори, за звичаєм, приземисті, їх архітектура й скульптура, велична у своїй простоті, була покликана виховувати в людях смиренність, покірливість до церкви, усвідомлення незначності реального, повсякденного життя. Серед споруд романського стилю: Собор у Вермі (Німеччина), Абатство Мон Сен-Мішель (Франція), Костьол святого Яна в Познані (Польща). Риси романського стилю відтворилися і в мистецтві Давньої Русі, зокрема в архітектурі Володимиро-суздальської школи – Успенський собор у Володимирі, Кирилівська церква в Києві тощо.

Готика (від італ. – готський, від назви германського войовничого племені готів) – завершальний етап розвитку середньовічного мистецтва країн Західної, Центральної і частково Східної Європи, який охоплює період від середини XII по XV–XVI століття. Готика розвивалась у країнах, де панувала католицька церква, тому мистецтво архітектури залишалося переважно культовим за призначенням і релігійним змістом.

В стилі готики збудовані: собор у Лимбурзі (Німеччина), собор Нотр-Дам у Реймсі, собор Паризької Богоматері (Франція), костьол Діви Марії у Гданську (Польща), Домський собор у Ризі (Латвія). В Україні елементи готики мали місце в архітектурі XIV-XV століть – костьол у Дрогобичі в с. Вежняках Львівської області та ін.

Відродження, Ренесанс – епоха в культурному та ідейному розвитку ряду країн Західної та Центральної Європи періоду XIV-XVI століть. Культура Відродження має специфічні особливості перехідної епохи від середньовіччя до нового часу, в якій переплетіння старого й нового створили своєрідний якісно новий сплав.

Архітектурі цього періоду притаманне звертання до естетичних принципів, традицій античного, грекоримського зодчества. Античний стиль був творчо переосмислений і ствердився в новій класичній формі.

Архітектурні пам'ятники епохи Відродження: Собор святого Петра в Римі, Палац Медічі-Рікарді у Флоренції, Палац дожів у Венеції (Італія) та інші.

У кінці XVI - на початку XVII століття помітним став вплив італійського Відродження на українську архітектуру, зокрема в Києві, Львові, Чернігові, Житомирі. Черкасах та інших містах поєднувалися риси цього стилю з національними традиціями будівництва.

Бароко (від італ. «вагоссо» – буквально – дивовижний, химерний) стиль в архітектурі кінця XVI – середини XVIII століть, який виник в Італії і з часом розповсюдився в інших країнах Європи та Латинської Америки. Для бароко притаманні святковість, урочистість, пишна декоративність, динамічність композиції.

В архітектурі це виявилось в контрастах форм зі скульптурними прикрасами, світлотіньовими й кольоровими ефектами. Прикладами пам'ятників у стилі бароко можуть служити: Палац Барберині в Римі (Італія), Андріївський собор у Києві (Україна), комплекс у Царському Селі, зараз м. Пушкін, Зимовий палац у Санкт-Петербурзі (Росія) та ін.

Класицизм (від лат. – зразковий) – художній стиль і напрямок у європейському мистецтві XVII – початку XIX століть, для якого ідеальним (класичним) зразком було своєрідне переосмислення античного мистецтва. В архітектурі класицизму основними компонентами були симетрична композиція споруд, геометричне чітке й зручне планування приміщень, строгість архітектурних форм, стриманість прикрас.

У стилі класицизму побудовані: Академія художеств, Ісаїївський собор у Санкт-Петербурзі (Росія); Петропавлівський собор у Севастополі, Контрактовий будинок у Києві (Україна) та інші.

Ампір (від франц. – імперія) – стиль в архітектурі трьох перших десятиліть, який завершив еволюцію класицизму. Орієнтуючись на зразки античного мистецтва, ампір переважно спирався на архітектурну спадщину Греції та імператорського Риму, черпаючи з неї мотиви для втілення величі й могутності: монументальні масивні портики, військова емблематика в архітектурних деталях і декорі. Ампір спочатку склався у Франції, а потім з різними інтерпретаціями, обумовленими особливостями політичного й суспільного життя, – в інших країнах Європи. Наприклад, у період правління Наполеона I з метою уславлення військових успіхів використовувалася монументальна архітектура: тріумфальні арки, пам'ятні колони та інші меморіальні споруди.

Прикладом архітектурних пам'ятників у стилі ампір можуть служити: Триумфальні арки на площах Етуаль, Карузель, церква Мадлен у Парижі (Франція); Адександринський театр, тепер театр драми ім. О.С. Пушкіна, Адміралтейство у Санкт-Петербурзі (Росія) та інші.

Конструктивізм (від лат. – необхідний для будови, доцільний) – напрямок у сучасному мистецтві, який виник у 20-ті роки XX століття. В архітектурі конструктивізм близький до функціоналізму та раціоналізму. Його прихильники намагалися переосмислити формотворчі можливості нової техніки, її логічних цілеспрямованих конструкцій, а також естетичні можливості таких матеріалів, як метал, скло, бетон.

Серед споруд конструктивізму: Держпром, Поштамт у Харкові, Будинок лікарів у Києві, житловий масив Перемоги у Дніпропетровську (Україна); Кремлівський палац з'їздів, Олімпійський комплекс на і проспекті Миру у Москві (Росія) та інші.

Особливості архітектури дитячих дошкільних закладів. У нашій країні сучасні дошкільні заклади будуються за типовими та індивідуальними проектами, що продовжують пошук оптимального стилю, «обличчя» архітектурної споруди, яка б максимально відповідала побутовим та естетичним потребам дітей.

Типи споруд дитячих дошкільних закладів мають істотну відмінність між собою в залежності, перш за все, від їх призначення та особливостей функціонування: загальні чи оздоровчі, постійні чи сезонні та інше. Ці особливості визначаються й технічними

досягненнями в будівництві, кліматичними умовами, особливостями місцевості. Наприклад, у зонах, які страждають від землетрусів, усі споруди будуються з допоміжними кріпленнями стін і міжповерхових перекриттів, що, у свою чергу, позначається в значною мірою на типі архітектури. Для споруд жарких кліматичних умов притаманне розгорнуте предметно-просторе середовище, наявність козирків, прогулянкових веранд-лоджій і планувань, які забезпечують затінення і добре провітрювання. У районах із прохолодними кліматичними умовами споруди мають більш компактне планування, закриті від вітру й негоди подвір'я.

З метою створення максимального психологічного й естетичного комфорту для дітей у сучасних спорудах плануються закриті прогулянкові веранди, які поєднані застаканими переходами, зимовими садами, плавальними басейнами, фонтанами, соляріями та іншими зручностями.

Як свідчить практика, найбільш зручними виявилися одно- і двоповерхові будівлі дошкільних закладів.

У деяких вітчизняних і зарубіжних спорудах дошкільних закладів використовуються плоскі покрівлі для прийняття дітьми сонячних та повітряних ванн (солярій). Такі покрівлі з нескладним їх переустаткуванням захисними тентами та огорожами зручні для влаштування на них всіляких озелень і навіть саду. Це дуже перспективний та оригінальний засіб збільшення корисної площі з мінімальними економічними затратами. Зрозуміло, її використання можливе лише за умови абсолютної безпеки для здоров'я і життя дітей.

ГРАФІКА

Графіка (від грецьк. – пишу, креслю, малюю) як термін спочатку застосовувався лише щодо письма та каліграфії. Нового значення він набув наприкінці ХІХ і початку ХХ століття у зв'язку з бурхливим розвитком промислової поліграфії та розповсюдження каліграфічне чіткого, контрастного лінійного малюнка, зручного для фотомеханічного його відтворення в книзі чи журналі. У той час графіка визначилася як мистецтво, в основу якого покладені лінія, контраст чорного та білого. Таке розуміння графіки згодом було поширене.

У сучасному розумінні графіка означає вид мистецтва, в основу якого покладений малюнок, але який вирішує свої зображувальні завдання і використовує з цією метою особисті засоби та виразні можливості, їй можуть бути притаманні старанна обсяжно-просторова побудова, зацікавленість оповіданням, ґрунтовне вивчення природи, виявлення структури та фактури предмета. Але художник-графік може обмежитися і побіжним враженням, умовним позначенням предмета або начебто натякнути на нього, звертаючись до уявлення глядача. Незавершеність та лаконізм зображення при ньому служать одним із головних засобів художньої виразності.

Обсяжність образу в графіці часто досягається економією і концентрацією художніх засобів, образно-виразними метафорами. Тому в ній поряд із завершеними композиціями самостійну художню цінність можуть мати натурні начерки, ескізи творів живопису, скульптури, архітектури.

Крім контурної лінії, у техніці графіки використовуються штрих, крапка, світлотіньова або кольорова пляма й поверхня паперу – основного (крім шовку або пергаменту) матеріалу цього виду мистецтва.

Залежно від призначення і змісту, графіку підрозділяють на станкову, книжкову та журнально-газетну, плакатну, художньо-виробничу або прикладну.

Станкова графіка охоплює твори, які мають самостійне художнє значення (тематична композиція, портрет, пейзаж, натюрморт). Це малюнок або серії малюнків, а також ескізи, етюди з натури. Переважне значення в станковій графіці мають акварель, гуаш, пастель, темпера, туш, олівець.

У станковій графіці використовується також і друкована техніка — естамп (від франц. – відбиток), до якої, залежно від матеріалу (дерево, метал, лінолеум, камінь). належать гравюра та літографія.

Книжкова і журнально-газетна графіка створює ідейно-художню єдність із літературним або супроводжувальним текстом, і, разом з тим, призначена для декоративно-художнього оформлення книжки або журналу (супроводжувальна графіка).

Книжкова ілюстрація, перш за все, тісно пов'язана з художньою ідеєю літературного твору, але це не означає, що вона повинна бути лише оптичним двійником тексту. Художник-ілюстратор, крім наочного тлумачення змісту, начебто знову створює ті положення, настрої і емоції, які поет або письменник не змогли відтворити. Використовуючи художньо-зображувальні можливості графіки, він доповнює образний стрій тексту, допомагаючи тим самим слову перетворитися у конкретно-чуттєвий образ і тим самим посилити естетичне враження від прочитаного твору.

Плакат (від лат. – свідоцтво) – це широко розповсюджена різновидність художньої графіки, яка спрямована на рішення агітаційно-роз'яснювальних завдань, активний і масовий вплив на людей. Звідси характері для плаката чіткість, лаконізм як змісту, так і форми, а також відносно більші (для твору графіки) розміри. Важливою умовою впливу плаката – органічна єдність тексту із зображенням.

За призначенням плакати розподіляються на політичні, культурно-освітні, інструктивні, рекламні, карикатурні та інші.

Художньо-виробнича або прикладна графіка – це виготовлення етикеток, поштових марок, цінних паперів, дипломів, грамот та інше.

Багатоцільове використання графіки у всіх сферах людської діяльності підвищує ідейно-естетичне значення, робить її важливим фактором у задоволенні художніх запитів суспільства.

ЖИВОПИС

Живопис є одним із основних видів образотворчого мистецтва, в якому завдання пізнання, тлумачення і образного відображення навколишньої дійсності вирішуються за допомогою фарб, які наносяться будь-яку тверду поверхню. У художніх творах живопису використовуються: колір у тісному зв'язку з малюнком, світлотінь, виразність мазків, фактура й композиція, за допомогою яких художник відтворює на площині колористичне багатство світу, обсяжність предметів, їх якісну, матеріальну своєрідність, просторову глибину і світло-повітряне середовище. Живопис може передавати стан нерухомості й відчуття стрімкого руху. У ньому можливі розгорнуте оповідання і складний сюжет, що дає можливість не тільки наочно втілювати видимі явища реального світу, відобразити різноманітне життя людей, але й розкривати суть історичних процесів.

За вирішенням завдань живопис розподіляється на монументальний, станковий і декоративний.

Монументальний живопис пов'язаний із відтворенням суспільно значимого змісту, який втілюється у величній формі. Художньому образу таких творів споріднена естетична категорія «піднесене».

Особливість монументального живопису полягає в тому, що він потребує ясності та лаконізму композиції, чіткості та узагальнення малюнка; великих кольорових мас, особливого осмислення ракурсів і перспективи з урахуванням сприймання з великої відстані й під різним кутом зору. У рамках цих загальних вимог можлива велика різноманітність художніх рішень.

Монументальні живописні твори здебільшого пов'язані з архітектурою, але в той же час мають і самостійний суспільно значимий образний зміст. До них відносять: панно, розпис, мозаїку.

Станковий живопис об'єднує твори самостійного значення, не пов'язані із яким-небудь художнім ансамблем або суто утилітарними функціями. Він відрізняється найбільше широкими можливостями відтворення життя. Творам станкового живопису притаманна тонка, психологічно багатогранна характеристика образів і багатство нюансів форми.

Декоративний живопис (від лат. – прикрашати) пов'язаний з архітектурним ансамблем і призначений (на відміну від монументального живопису) для оздоблення або підкреслення конструкцій і функцій споруди.

Залежно від узагальнення змісту (особливого характеру життєвих зв'язків і відносин), спрямованості, відбору життєвих явищ та їх художнього втілення, ідейно-естетичної оцінки в станковому живописі відрізняють такі жанри (від франц. – рід. вид): історичний, батальний, портрет, побутовий, пейзаж, натюрморт, анімалістичний.

Історичний жанр дає змогу уявити історичні постаті та відтворює історичні події та історичні особистості, які мають велике значення як для минулого так і для сучасного суспільства. Він утворився як самостійний жанр в епоху Відродження і набув широкого розвитку в мистецтві ХІХ століття. Академічно - естетичні погляди ХVІІ – ХІХ століть обмежували, як правило, тематику історичного жанру лише темами з античної історії, міфології та християнських релігійних легенд. Тому історичний живопис довгий час залишався умовно зрозумілим або офіційним жанром, далеким від реалізму. Але багато з великих майстрів мистецтва минулого зуміли подолати обмеженість у розумінні цього жанру офіційною естетикою і збагатити свої історичні твори дійсним історичним пафосом, поставити в них великі суспільні питання, правдиво відобразити суттєві сторони життя народу. Нерідко навіть міфологічні сюжети використовувалися як «маскування», під прикриттям якого художник виражав у творі сміливі для свого часу думки та ідеї. Так, у картині О. Іванова «Йосип, який тлумачить сни в темниці хлібодару і виночерпцю» (1832 р.) сучасники художника побачили натяк на криваву розправу Миколи І з декабристами.

Історичний живопис більш, ніж інші жанри, пов'язаний з наукою, зумів пройти шлях від суб'єктивно-ідеалістичного возвеличення історичної особи до розкриття дійсного значення і ролі народних мас в історії.

По-різному в кожній історичній епоху розуміли і морально-виховну роль цього жанру. Так, у ХVІІІ і на початку ХІХ століть класичний живопис у відповідності з естетичними вимогами просвітян виховував глядача, демонструючи йому приклади

благородних вчинків, які здійснили герої минулих століть (С.Торелі. Алегорія на перемогу Катерини II над турками і татарами (1772 р.); О. Лосенко. Прощання Гектора з Андромахою (1773 р.).

Історичні живописці романтичного напрямку домагалися того ж, хоча їх герой був емоційно активнішим, духовно багатшим, ніж розмірковуючий герой класицистів (К. Брюлов. Останній день Помпеї (1830-1833 рр.): Ф. Бруні. Смерть Каміли, сестри Горація (1824р.). Мідний змій (1837-1841 рр.). та інші).

Реалістичний історичний живопис другої половини XIX століття відкрив нові шляхи контакту із глядачем. «Виховання прикладом» залишається і тут, але найбільш важливим стає інший засіб морального впливу на людину. Історичний живопис розвиває її естетично, збагачує знанням, вчить розмірковувати, бачити історичні корені сучасних явищ. Через естетичну насолоду — до освіти народу, у ньому, по суті, полягає лозунг історичного живопису реалістичного напрямку. Звідси багатство соціальної, наукової, психологічної, художньої інформації, велика кількість паралелей з найбільш злободенною дійсністю. В цьому напрямку творчість В. Сурікова — явище, не перевершене ніким із сучасників.

Протягом усього існування історичний живопис залежав, напевно, більш, ніж якийсь інший жанр, від офіційної політики. Але пристосовувалися лише посередності. Передовий історичний живопис завжди служив **«істині, добру і красі»**.

Батальний жанр (від франц. — битва) присвячений військовій тематиці, яка включає, головним чином, зображення битв, а також інших епізодів, пов'язаних з війною. У ході свого історичного розвитку батальний жанр частіше за все ставив завдання прославити військові доблесті. Батальні твори алегоричного і символічного характеру, як завжди, пов'язані з героїзованим образом полководця — переможця, були широко розповсюджені ще в мистецтві Давнього Сходу і Давнього Риму. У Середньовічному мистецтві батальні сцени зустрічаються в книжковій мініатюрі, головним чином як ілюстрація до військової хроніки.

Художників Відродження батальний жанр приваблював своєю драматичною стороною — напруга шаленого бою, відтворення емоцій боротьби (Леонардо да Вінчі. Битва при Ангарі (1503–1506 рр.): Мікеланджело Битва при Кашіне (1504-1506 рр.); Д. Веласкес. Здача Бреди (1634 р.): М. Ломоносов. Полтавська баталія (1762–1764 рр.) та інші. При цьому особлива увага приділялася просторовому та композиційному рішенням, вивченню складних ракурсів, героїчному узагальненню та іншому, порівняно менше історично-реальній обстановці бою.

З середини XVII століття розвивається документально-хронікальний батальний жанр, який фіксував епізоди битв із більшою або меншою точністю, але без справжнього драматизму.

У Європейському живописі широкого розвитку батальний жанр набув в епоху наполеонівських війн (А. Гро, Т. Жеріко, Е. Делакруа, Ф. Гойя). З початку XIX століття тема війни насичується новим, гуманістичним змістом. настійливо проймається тема «страхітні війни». Найбільшою мірою це стосується творчості Ф. Гойї. В. Верещагіна.

У XX столітті руйнівні та жорстокі війни радикально змінили батальний жанр, розширивши його межі й художній смисл. У багатьох творах порушувалися історико-філософські та соціальні і питання, проблеми миру й війни, фашизму та війни, війни та людського суспільства та інше.

Вітчизняний батальний жанр наповнюється патріотичним змістом визвольної боротьби народу проти фашистських загарбників. Благородна ненависть до жорстокого ворога, піднесена любов до Батьківщини — всі благородні чуття знайшли своє відображення у творах цього жанру (О. Дейнека *Окраїна Москви* (1941 р.); *Оборона Севастополю* (1942 р.); О. Пластов. *Фашист пролетів* (1942 р.); С. Герасимов. *Мати партизана* (1943 р.); Ю. Піменов. *Фронтowa дорога* (1944 р.); П. Кривоногов. *Корсунь-Шевченківське побоїще* (1944р.) та інше.

Тема Великої Вітчизняної війни знайшла своє відображення й у післявоєнні роки (П. Кривоногов. *Перемога* (1948 р.), *На Курській дузі* (1949 р.). *Захист Брестської фортеці* (1951 р.); П. Мальцев. *Штурм Сапун-гори* (1958 р.); М. Бут. *В ім'я життя* (1956 р.) та інші. Значний внесок у розвиток батального жанру зробили й художники України — Ф.Рубо. *Атака запоріжців у степу* (1881 р.); В. Костецький. *Повернення* (1947 р.); В. Пузирков. *Чорноморці* (1947 р.); М. Самокиш. *Бій Богуна з Чернецьким під Монастирищем* (1953 р.); О. Лопухов. *Перемога* (1973 р.); М. Присекін. *Діорама «Битва за Київ. 1943 рік»* (1978 р), *«Куліковська битва»* (1980р.), *«Наше діло праве»* (1984-1985 рр.) та інші.

Побутовий жанр в образотворчому мистецтві присвячений відображенню повсякденного поодинокого й суспільного життя (за звичаєм, сучасного художнику). Він розповсюджений переважно в живописі, графіці та скульптурі.

Перші твори нього жанру зустрічаються ще в первісному мистецтві, а також у мистецтвах Давнього Сходу, Давньої Греції, Давнього Риму, Київської Русі тощо, де побутові («жанрові») сцени включатися у міфологічні композиції.

В епоху Відродження в європейському живописі релігійні та алегоричні сцени набули характеру розповіді про реальні події, наповнилися побутовими деталями. (Джото, А. Лоренцеті в Італії; брати Лімбург у Франції; М. Шонгауер у Німеччині тощо).

Як самостійний розділ побутовий жанр сформувався в XVII столітті. Він представлений, перш за все, творами майстрів голландської школи (Пітер де Хоха, Стен, Торборх, Вермейер Дельфтський та інші).

У різних національних школах зображення повсякденності було як вираження суспільних і філософських ідей, ствердження радості мирного життя, показам соціальної несправедливості та насилля.

У побутовому жанрі XVIII століття виник буржуазний сімейний жанр і антифеодальна сатира. Соціально-критичний напрямок у цьому жанрі проклав англійський художник Хогарт.

У XIX столітті художники-демократи розглядали побутовий жанр як поле критики і викриття несправедливих соціальних відносин, ствердження прав пригночених людей праці (О. Венеціанов і його школа в Росії). Вони внесли у побутовий жанр дух протесту, узагальнення і психологічну насиченість образів простих людей.

У вітчизняному живописі, особливо у другій половині XIX століття, художники А. Васнецов, Т. Шевченко, П. Федотов, В. Перов, І. Рєпін надали побутовому жанру не властиву для нього раніше глибoku соціальність, перетворили його в гострий засіб широкого критичного викриваючого показу всіх сторін сучасного їм життя і, разом з тим, у дійовий засіб естетичного ствердження трудового народу.

У сучасному періоді вагомий внесок у розвиток побутового жанру внесли художники Т. Яблонська. С. Григор'єв. О. Дейнека. Ю. Піменов, П. Кончаловський,

Г. Меліхов, в творах яких повсякденне життя народу постає в усій своїй різноманітності, насичене великими роздумами та переживанням.

Портрет (в перекладі з франц. – зображувати) – жанр, присвячений зображенню певної людини або групи людей, які існували чи існують у дійсності. Як самостійний жанр виник у 17 ст. у Голандії.

Він здавна вважається особливим, а подекуди навіть вищим родом мистецтва. «барометром» його етапу. І тому, можливо, жоден із жанрів образотворчого мистецтва не привертав до себе стільки уваги, не викликав стільки глибокої зацікавленості, не збуджував запеклих суперечок.

Як відомо, найважливіший критерій портретності – схожість зображення з оригіналом. Але вона досягається не тільки вірним відображенням зовнішності тієї чи іншої особи, але й розкриттям її духовної суті, діалектичною єдністю індивідуальних і типових рис, які відтворюють епоху, соціальне середовище, національність тощо.

Історично створювалася різноманітна типологія портрета. Залежно від призначення, особливостей зображення персонажів, розрізняють портрети монументальні, парадні, станкові, інтимні, мініатюру; погрудні, у повний зріст; анфас, у профіль.

За кількістю персонажів портрети розподіляються на індивідуальні, подвійні та групові. Специфічним жанром портрету є автопортрет.

Рухомість жанрових меж портрету надає можливості в одному творі поєднувати його з елементами інших жанрів. Наприклад, портрет-картина, де портретований постає у взаємозв'язку з речами, які його оточують, з природою, архітектурою, іншими людьми;

Можливість виявлення в портреті не тільки високих духовно-моральних якостей людини, але й негативних рис обумовила появу портретної карикатури - шаржу.

Портретний жанр виник ще в мистецтві рабовласницької формації (Давнього Єгипту, Греції. Риму), переживши тривалий занепад у середні віки, з новою силою розвинувся в епоху Відродження і особливо в творчості Леонардо да Вінчі, Рафаеля, Тіціана, Рембрандта, П. Рубенса, С. Купера, П. Пусена, Ф. Гойї та ін.

В умовах економічного й культурного підйому в XVII столітті у вітчизняному мистецтві набувають широкого розповсюдження портрети- парсуни, які відрізнялися ще умовно іконописним характером. Інтенсивний розвиток світського портрету - в XVIII столітті (особливо полотна І. Нікітіна, О. Антропова) підняв його на рівень вищих досягнень сучасного світового портретного живопису (творчість Ф. Рокотова, (Д. Левицького).

Традиції реалістичного портрету були продовжені та розвинені видатними майстрами XIX століття: К. Брюлловим, В. Тропініним, Т. Шевченком, В. Перовим, Ю. Рєпіним, В. Серовим та ін.

Портретний жанр XX століття відрізняється новими якостями. З одного боку він розвивається й удосконалюється в кращих традиціях світового реалістичного живопису минулого, з іншого — виявляються складні суперечливі тенденції мистецтва найновішого часу, відбуваються пошуки нових засобів вираження складної духовної суті сучасної людини (П. Пікассо, А. Матісс, А. Модільяні та ін.).

Серед сучасних художників-портретистів відомі українські майстри живопису: А. Монастирський. Ф. Кричевський, Г. Меліхов. О. Шовкуненко. І. Труш, М. Божій, С. Григор'єв та ін.

Пейзаж (від франц. – місцевість, край) – жанр живопису, який присвячений зображенню натуральної (дикої) або в тій чи іншій мірі зміненої людиною природи. У пейзажі відображаються реальні або уявні різновиди місцевостей, архітектурних будов (міський, архітектурний пейзаж), індустріальних споруд (індустріальний пейзаж), морських видів та інше.

У творчості майстрів живопису пейзаж часто служить фоном творів інших жанрів. Зображуючи явища і форми природного оточення людини, художник виражає і своє ставлення до природи, і сприймання її сучасним йому суспільством. У силу цього пейзаж набуває емоційності та ідейного змісту. Така чуттєво переконлива тенденція щодо тлумачення світу починає осмислюватися західно-європейськими художниками ще в XIII–XV століттях (Джотто, А. Лоренцетті в Італії, Л. Мозер у Швейцарії і Німеччині та ін.).

Як самостійний жанровий різновид пейзаж розвинувся в мистецтві Відродження. Якщо до нього часу майстри живопису взагалі не писали пейзажі з природи, а частіше за все «вигадували» їх, то художники відродження звертаються до безпосереднього вивчення природи. Ними визначаються принципи перспективної побудови пейзажного простору, використовуються концепції реалістичності законів світогляду (Леонардо да Вінчі, Тиціан та ін.).

У мистецтві класицизму закріплюється система умовної, кулісної 3-х планової композиції: перший план неодмінно повинен бути написаний у коричневих тонах, другий – у зеленуватих, третій – у блакитних. Таким чином, оформлюються принципи «ідеального» пейзажу. Але поряд з цим він стає носієм високого етичного змісту (особливо в творчості Н. Пуссена, К. Лорена, П. Рубенса, Рембрандта та інших). Елементи живопису з природи, на відкритому повітрі (плєнер), відзначають пейзажі цих майстрів надзвичайною свіжістю сприймання.

У кінці XVIII і першій половині XIX століття у пейзажі переважають тенденції романтизму. Художники зближували життя людської душі з життям природи, вбачаючи в природному середовищі засіб для виправлення моральної і соціальної недосконалості людини. Вони виявляли особливу чуйність до індивідуальної неповторності стану природи й своєрідності національних ландшафтів.

У вітчизняному пейзажі XIX століття романтичні традиції відіграють провідну роль (особливо у творчості М. Воробйова, І. Айвазовського). На другу половину століття припадає розквіт реалістичного пейзажу, тісно пов'язаний із діяльністю передвижників. Художники звергаються до рідної природи, мотиви якої відрізняються особливою монументальністю та епічним розмахом (І. Шишкін), ліричною насиченістю (О. Саратов, С. Васильківський, П. Левченко), драматичною напругою (Ф. Васильєв). Романтичні тенденції зберігаються у творчості А. Куїнджі, який поєднував пристрась до сильних ефектів освітлення з декоративним тлумаченням картинної площини. М'яке споглядання, скорбота притаманні пейзажам В. Поленова і особливо І. Левітана.

У XX столітті реалістичні традиції пейзажу тісно переплітаються з впливом «імпресіонізму» і «модернізму». Одні майстри зберігають і розвивають реалістичні традиції другої половини XIX століття, інші – намагаються знайти більш стійкі риси того чи іншого ландшафтного мотиву, треті – за допомогою контрастних, святкових або драматично напружених, кольорових співзвучно підкреслюють внутрішню динаміку ландшафту та інше.

Натюрморт (від франц. –мертва природа) – жанр, який присвячений зображенню оточуючих людину речей, які розміщені, як правило, у реальному побутовому середовищі та композиційно організовані в єдину групу.

Спеціальна організація мотиву (так звана постановка) – є одним з головних компонентів образної системи цього жанру. Крім неживих предметів (наприклад, предметів домашнього споживання) в натюрморті зображують об'єкти живої природи, які ізольовані від природних зв'язків і тим самим перетворені в річ (наприклад, риба на столі, квіти у вазі і тому подібне). Натюрморт характеризує не тільки речі самі по собі, але й соціальне положення, зміст і спосіб життя їх володаря, породжують численні асоціації та соціальні аналогії. Історично появу натюрмарту пов'язують із виникненням реалізму в живописі, з розвитком його пізнавальних і технічних можливостей, з опануванням засобів відтворення в картині різноманітності оточуючого світу.

Натюрмортні мотиви як деталі тематичних композицій зустрічаються ще в мистецтві Давнього Сходу і античності. Але становлення натюрмарту як самостійного жанру відбувається лише в новий час, коли у творчості італійських і особливо нідерландських майстрів Відродження розвивається увага до навколишнього світу.

Епоха розквіту натюрмарту – XVII століття. Різноманіття його типів і форм у цей час пов'язане з розвитком національних реалістичних шкіл живопису. Найбільш поширеними темами цього жанру були квіти, овочі, фрукти, подарунки моря посуд та інше.

У середині XVIII століття в період остаточного складання академічної ієрархії жанрів виник термін «натюрморт», що відобразив зневажливе ставлення до цього жанру прихильників академізму, які надавали перевагу жанрам, змістом котрих була «жива натура», тобто історичний, батальний жанри, портрет.

У XIX столітті долю натюрмарту визначали провідні майстри живопису, які, працюючи в багатьох жанрах, залучали і його до боротьби естетичних поглядів та художніх ідей (Ф. Гойя в Іспанії; Е. Делакруа, Г. Курбе, Е. Мане у Франції та інші).

У вітчизняному мистецтві натюрморт з'явився в XVIII столітті разом з установленням світського живопису, який відтворював пізнавальний пафос епохи і намагався правдиво і точно передати предметний світ. Наступний розвиток цього жанру протягом значного періоду носив епізодичний характер. Самостійного значення він набуває на межі XIX та XX століть. До кращих зразків натюрмарту цього періоду відносять роботи М. Врубеля, К. Коровіна, І. Грабаря, які витончено відтворювали історично-побутовий характер речей.

Тяжінням до підвищеного естетизму оточуючих людину речей характеризуються натюрморти сучасних українських майстрів; Л. Петрицький. Піони; М. Шелюто. Натюрморт з суницями; Л. Крамаренко. Натюрморт із самоваром; С. Шишко. Соняшники; Т. Хитрова. Хліб; О. Шовкуненко. Осінні квіти; та інші.

Анімалістичний жанр (від «animal» – тварина) з найдавніших жанрів на землі. Зображення тварин з'явилося вперше в наскельних малюнках епохи палеоліту (наприклад, у печері Альтамира в Іспанії), а потім у вигляді стилізованих, символічно умовних чудовиськ перейшли на середньовікові карти та рукописи, врешті, набули свій справжній вигляд у творчості майстрів Відродження. Художники так захопилися зображенням тварин, що це викликало втручання інквізиції, яка заборонила малювати собак і кішок у картинах релігійного змісту.

Майстри, які спеціалізувалися у «чистому» анімалістичному жанрі, з'явилися тільки в ХІХ столітті (К. Тройон у Франції, Е. Лендсір в Англії).

У вітчизняному мистецтві першим анімалістом і засновником анімалістичної школи став **В. Ватагін**, художник оригінального обдарування, який однаково успішно працював у графіці, живописі та скульптурі. Його творчість відрізняється тонким проникненням у світ тварин, умінням передавати їх різноманітні «душевні стани». В ілюстраціях до книжки Р. Кіплінга «Мауглі». В. Ватагін створив дійсні «психологічні портрети» звірів, зобразив їх істотами, наділеними розумом і почуттями.

Крім В. Ватагіна, у вітчизняному мистецтві відомі художники – анімалісти: І. Єфімов, Є. Чарушин, Д. Горлов, Г. Нікольський. Б. Воробйов.

СКУЛЬПТУРА

Скульптура (від. лат. – висікаю, вирізаю) – вид образотворчого мистецтва, який відображає, тлумачить і оцінює дійсність засобами обсяжних пластичних образів та просторових форм.

У порівнянні з живописом та графікою скульптура охоплює менше коло об'єктів, але може розробляти його з більшою глибиною. Історично скульптура розробляє і втілює образ людини, рідше тварин, птахів та ще рідше – природу і речі.

Художньо-естетична виразність її досягається за допомогою побудови трьохмірного пластичного образу (його гармонійного співвідношення з простором), в якому реальність розкривається за допомогою обсяжних форм та мас, пропорційного співвідношення, ліній, пози, жесту, міміки. Безумовно емоційний вплив на сприймання образу справляє використаний скульптором природний колір матеріалу: спокійний білий колір мармуру; насичений, декоративний червоний тон теракоти; темний, сповнений гідності та сили бронзовий силует: стриманий, суворий тон граніту та інше. Крім того, працюючи над образом, скульптор обов'язково враховує, ті ефекти, які створює на поверхні форм прямовисто падаюче або ковзке світло.

В образотворчому мистецтві історично склалися два різновиди скульптури — кругла, яка використовує виразні можливості здалеку розглядати її силует (статуя, бюст, композиційна група), і **рельєф**, виражальні засоби котрого обумовлені взаємодією світлотіньових планів та площин, які співвідносяться між собою на малій просторовій глибині (**барельєф, горельєф, контррельєф**).

Типологічну скульптуру за своїм змістом, підходом до тлумачення образів і форм, функціями розподіляють на монументальну (включаючи і монументально – декоративну), станкову і, так звану, скульптуру малих форм, які розвиваються в тісній взаємодії, але мають свою історично конкретну специфіку. Так, монументальна та монументально-декоративна скульптура розрахована на конкретне архітектурно-просторове або природне оточення й адресується широкій масі глядачів. Тому вона, перш за все, розміщується в суспільних місцях — на проспектах, площах міста, в парках на фасадах та інтер'єрах суспільних споруд.

Монументальна скульптура покликана вирішувати великі ідейно-образні завдання, то з особливою повнотою розкривається в пам'ятниках, монументах, меморіальних спорудах, яким, за звичаєм, притаманна величавість форм і довговічність матеріалу, підвищеність образного строю, широта узагальнення.

Станкова скульптура безпосередньо не пов'язана з архітектурою, має більш камерний характер і, за звичаєм, розміщується в залах виставок, музеях тощо. Тим самим визначаються особливості пластичної мови скульптури, її розміри, жанри (портрет, побутовий жанр, анімалістичний жанр). Станковій скульптурі більшою мірою, ніж монументальній, притаманний інтерес до внутрішнього світу людини, тонкий психологізм, оповідність.

Декоративна скульптура призначена для оздоблення стін та інтер'єрів будівель, вулиць, скверів, парків, фонтанів та інше. Її найважливіша якість — природність, з якою вона поєднується в архітектурному або ландшафтному середовищі. Декоративна скульптура включає в себе: статуї та рельєфи, споріднені за характером зі станковими творами: статуї, які виконують функцію допоміжних архітектурних елементів – **каріатиди** (від грецьк. – **карійські дівчата**: жіноча статуя, виконана як несуча архітектурна деталь, замість колони або пілястри), **атланти** – від імені напівбога – гіганта, який за уявою давніх греків підтримував небесний звід) – чоловіча статуя, яка виконує таку ж функцію, що й каріатида.

Скульптура малих форм (або так звана побутова пластика) включає широке коло творів, які призначені переважно для житлового інтер'єру, і в багатьох випадках поєднується з декоративно-прикладним мистецтвом. **До скульптури малих форм** належать також твори медальєрного мистецтва (виготовлення монет та медалей): гліптика (від. грецьк. – вирізую, видовбую) – мистецтво різьблення на дорогоцінних та півдорогоцінних каміннях.

Призначення і зміст скульптурного твору визначають його пластичну структуру, а та, у свою чергу, впливає на вибір матеріалу. Від природних особливостей і засобів обробки останнього в багатьох випадках залежить техніка скульптури. М'які матеріали (глина, віск, пластилін та ін.) служать для ліплення. Тверді матеріали (різноманітні породи каміння, дерева та інше) обробляються шляхом рубки (висікання) або різьблення. Матеріали, які здатні переходити з рідкого стану в твердий (різні метали, гіпс, бетон, пластмаса та інше), служать для відливки творів скульптури за допомогою спеціально виготовлених форм. У нерозплавленому стані метал у скульптурі обробляється засобом кування, карбування, зварювання.

Для створення керамічної скульптури використовується особливих сортів глина, яка, за правилом, покривається розписом або кольоровою глазур'ю і обпалюється у спеціальних печах.

Колір у скульптурі використовується з давніх часів: широко відома поліхромна скульптура античності, середніх століть, Відродження. Звертання до поліхромії або відхід від неї, використання природного кольору матеріалу в ньому виді мистецтва пов'язані із загальним напрямком розвитку мистецтва тієї чи іншої країни і епохи.

Виникнення скульптури відносять до первісної епохи, яка пов'язана безпосередньо з трудовою діяльністю людини та її вірою в магічні сили.

У мистецтві рабовласницького суспільства скульптура виділилася як особливий вид діяльності, який мав специфічні завдання і своїх майстрів. Так, скульптура давньо-східних суспільств мала ритуальне і магічне значення і служила увічненню строгої суспільної ієрархії, влади богів та царів, котра стверджувалася у грандіозних за масштабом і лаконічно-строгих за стилем творах. Скульптура Давнього Єгипту відзначалася своєю системою умовного зображення постаті людини - сфінкса, величних статуй фараонів, портрета вельмож, зберігала уявлення про початковий блок матеріалу.

Інший, гуманістичний характер має скульптура Давньої Греції і частково Давнього Риму, яка звернена до мас вільних громадян. В образах богів, героїв, атлетів та воїнів скульптори Давньої Греції втілювали ідеал гармонійно розвиненої людини, стверджували свої етичні та естетичні уявлення.

Реалізм давньо-римської скульптури особливо повно розкрився в мистецтві портрета, вражаючою гостротою індивідуального й соціального втілення характеру. Християнська релігія як основна форма світогляду в багатьох випадках визначила характер європейської скульптури Середньовіччя. Як необхідна ланка, скульптура входить в архітектурну і тканину соборів романського стилю, підкоряючись суворій урочистості їх тектонічного строю. У мистецтві готики, де рельєфи та статуї апостолів, пророків, святих, фантастичних істот, а під час і ідеалізованих реальних осіб заповнюють портали соборів, галереї верхніх ярусів, ніші башт і виступи карнизів, скульптура відіграє особливу політичну роль. У Давній Русі високого рівня досягло мистецтво рельєфу (київські шиферні рельєфи, кам'яне різьб'яне вбрання храмів Володимиро-Суздальської школи). Втілення яскравих людських характерів, пройнятих духом життєствердження — головна особливість скульптури Відродження. Однією і вершин мистецтва цього періоду є скульптурні твори Мікеланжело, наповнені титанічною могутністю та напруженим драматизмом. У вітчизняній скульптурі початку XVIII століття здійснюється перехід від середньовічних релігійних форм до світських. Розвиваючись у руслі загальноєвропейських стилів — бароко, класицизму, — вона поєднує пафос ствердження нової державності, а потім освітніх громадських ідеалів з усвідомленням пластичної краси реального світу (творчість Е. Фальконе, Б. Растреллі та інших). У другій половині XVIII і першій половині XIX століття складається вітчизняна академічна школа, представниками якої була плеяда видатних майстрів. Патріотичний пафос, велич і пластична яскравість образів характеризують творчість Ф. Шубіна, М. Козловського, Ф. Щедрина та ін. У західно-європейському мистецтві другої половини XIX століття почався розпад синтезу та різних видів мистецтва, занепад монументально-декоративної і монументальної скульптури. Спроба подолати цю кризу намітилася у кінці XIX — початку XX століття, коли в рамках стилю «модерн» знову відроджується прагнення до синтезу мистецтв, у якому скульптура займає важливе місце. **На національні школи цього часу справляє величезний вплив творчість французького майстра О. Родена, який створив яскраві за силою емоційного діяння образи («Іоан Хреститель» (1878р.), «Три тіні» (1880р.), «Громадяни Кале» (1884-1888 рр.), «Поцілунок» (1886 р.), «Мислитель» (1888 р.) та ін.**

Протиріччя в європейському мистецтві не зупинили послідовного розвитку вітчизняної реалістичної скульптури. Шляхи її створення значною мірою були пов'язані з мистецтвом передвижників. Ним пояснюється її демократизм та ідейна змістовність. У реалістичних традиціях виконані пам'ятники Івану Федорову (1909 р.) скульптором С. Волнухіним, М. Гоголю (1909 р.) скульптором М. Андрєєвим. Найбільш відомі твори цього періоду скульпторів: П. Трубецького, Г. Голубкіної, І. Матвєєва та ін.

Великий внесок у розвиток реалістичної скульптури зробили сучасні українські майстри: Григорій Пивоваров. Портрет О.П. Довженка (1940р.); Євген Вучетіч. Пам'ятник М. Ватутіну в Києві (1947 р.); Олександр Ковальов. Пам'ятник О. Пушкіну в Києві (1962 р.); Михайло Грицюк. Пам'ятник Т. Шевченку в Москві (1964 р.); Анатолій Фуженко. Пам'ятник О. Довженку в Соснівці Чернігівської області (1975 р.);

Василь Бородай. Портрети художників Василя Касіяна (1973 р.); Тетяни Яблонської (1974 р.), Пам'ятний знак на честь 1500-річчя заснування м. Києва: Кий, Щек, Хорив і сестра їх Либідь (1985 р.); Валентин Борисенко. Пам'ятник першодрукарю Івану Федорову у Львові (1977р); Галина Кальченко. Пам'ятник С. Гулак-Артсмовському в Городищі Черкаської області (1971 р.); І. Котляревському в Києві (1975 р.): Пам'ятник Лесі Українці в Луцьку Волинської області (1976 р.): Олександр Ковальов. Пам'ятник М. Гоголю в с. Гоголеве Шишацького району Полтавської області (1984р.)та ін.

Підведення підсумків заняття.

Коротке опитування студентів засвоєного матеріалу:

- 1) Що таке мистецтво?
- 2) Чому слід вважати твір мистецтва основною ланкою художньої культури?
- 3) Яким естетичним критеріям повинен відповідати художній твір?
- 4) За якими типологічними ознаками відбувається поєднання художніх творів у види, жанри, стилі мистецтва?
- 5) За яких умов можливе повноцінне естетичне сприймання художнього твору?

Домашнє завдання: Закріпити та доповнити пройдений матеріал додатковою літературою.

Лекція

Тема лекції: Українське образотворче мистецтво Княжої доби (XVI-XVII) ст.

Вид заняття: Лекція-інформація

Ключові поняття: образотворче мистецтво, ренесанс, бароко, рококо.

Методи: розповідь, пояснення, бесіда.

Дидактичні засоби навчання: навчально-методичні посібники.

План лекційного заняття:

1. Загальна характеристика.
2. Народне пластичне мистецтво.
3. Декоративний розпис та орнаментика.
4. Семантика народних художніх образів.
5. Формування традиційного одягу українців.

Література:

1. Белецкий П. А. Украинская портретная живопись XVII-XVIII вв. / П.А. Белецкий Л: Искусство. – 1981. – 256с.
2. Білецький П. О. Українське мистецтво другої половини XVII-XVIII ст. / П.О. Білецький – К.: Мистецтво. – 1981. – 159с.
3. Овсійчук В.А. Українське мистецтво XIV- пер. пол. XVII ст. / В.А. Овсійчук. – Київ: Мистецтво. – 1985. – 173с.
4. Рибалка І. К. Історія України. Частина І: від найдавніших часів до кінця XVIII ст. / І.К. Рибалка. – Харків: Основа. – 1994 – 108с.

Зміст лекції

1. Організаційна частина заняття.
2. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття.
3. Актуалізація опорних знань студентів (невелике опитування 4-5хв.): становище української державності даної доби (XVI-XVII).

1. Загальна характеристика

Українське народне образотворче мистецтво – одна з органічних складових національної культури, в якій стійко зберігається етнічна специфіка. У

різноманітних формах народного образотворчого мистецтва – вишивках, прикрасах, розписах тощо – втілено світоглядні ідеї та естетичні смаки народу, його повсякденний потяг до прекрасного.

2. Декоративний розпис та орнаментика

Величезну роль у художній виразності народного образотворчого мистецтва відігравали колір і візерунки. Колір взагалі посідає одне з провідних місць у народній творчості; крім художнього, він має і смислове значення. Так, червоний – колір сонця і вогню – символізує життєдайні сили, жовтий – колір достиглих плодів, зерна – добробут, зелений – колір весни – розквіт природи, її відродження. Узгодженість кольорів ми спостерігаємо в народному українському одязі, оздобленні інтер'єру житла.

3. Книжкова графіка

З Іваном Федоровим як першодрукарем, та його співробітником Гринем Івановичем, входимо в нову добу нашого культурного життя, створену появою друкарства й книжкової графіки. В добу ренесансу рукописна книга зі своєю орнаментикою була розсадником і передвісником нового мистецького стилю, особливо спопуляризованого друкованою книгою.

4. Семантика народних художніх образів.

Єдність і гармонія різних форм народного мистецтва в комплексі традиційно-побутової культури забезпечувалися завдяки їх іконографічній і кольоровій спільності. Розписи, керамічні вироби, декоративні тканини доповнювали і збагачували одне одного. Ті ж орнаментальні сюжети, але в різних сполученнях, чергувалися і повторювалися у різьбленні, стінописі, ткацтві. Найдавнішими серед них є геометричні мотиви, які походять від древніх язичницьких вірувань і культів. Найпростіші архаїчні мотиви – лінії, кола, хрести, ромби, квадрати, крапки – прикрашали глиняний посуд первісних людей, вироби з каменю, дерева, кісток. Ці орнаменти становили первинний шар в іконографії народів світу. Багато спільних рис можна знайти і в творчості народів, які живуть у схожих природних умовах, близьких за історичною долею, характером економічної діяльності. Паралелі, що так щільно пронизують культуру східних слов'ян, відбилися на іконографічній поверхні народного мистецтва. Стилістична єдність у творчості росіян, українців і білорусів простежується на всіх історичних етапах і стосується не тільки геометричної орнаментики, але й пізніших образотворчих надбань.

5. Формування традиційного одягу українців

Історія українського народного костюма генетично пов'язана з традиціями Київської Русі. Археологічні розкопки засвідчують широкий розвиток ткацтва та різноманітних ремесл того часу, дають певне уявлення про давньоруське вбрання. Відомості про одяг є і в давньоруських писемних пам'ятках. Так, в Іпатіївському літописі згадується кожух, у «Слові о полку Ігоревім» – кожух і опанча, в інших джерелах – сорочка, ногавиці, корзно (плащ), свита, клобук, вінець тощо. Чимало знахідок свідчать й про побутування в Київській Русі шкіряного та плетеного одягу, великої кількості прикрас. Ці матеріали суттєво доповнюються іконографією XI–XIV ст.: фрески, ікони, книжкові мініатюри дають уявлення про одяг панівних верств населення – князів, бояр, дружинників тощо. На фресках Софійського собору в Києві збереглися зображення одяжі не тільки князівської сім'ї, а й музикантів, мисливців.

Лекція

Тема лекції: «Становлення методики керівництва образотворчою діяльністю дітей як науки. Види образотворчої діяльності.

Ключові поняття: «образотворча діяльність», «види образотворчої діяльності», «дитячий малюнок», «предметне малювання», «тематичне малювання», «декоративне малювання», «ліплення», «дитяча творчість», «художньо-творчі здібності».

Мета та завдання:

1. Простежити генезис понять, щодо методики керівництва образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку.
2. Вказати на особливості вивчення дитячого малюнку кінця XIX ст. — початок XX століття.
2. Висвітлити предмет та провідні питання методики керівництва образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку.

План лекційного заняття:

1. Предмет та провідні питання методики керівництва образотворчою діяльністю дітей.
2. Короткі відомості про становлення методики керівництва образотворчою діяльністю дітей як науки.

Література:

1. *Базовий компонент дошкільної освіти в Україні.* – К.: 2012. – 68 с.
2. Зубарева Н. М. Дети и изобразительное искусство / Н. М. Зубарева. – М.: Просвещение, 1969. — 185 с.
3. Комарова Т. С. Изобразительное творчество в детском саду / Т. С. Комарова. – М.: Педагогика, 1984. – 175 с.
4. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: навчальний посібник. / В. П. Котляр. — К.: Кондор, 2009. — 200 с.
5. Сірченко Л.І., Скиданова Л.Я. Декоративне малювання в дитячому садку. Альбом. – К.: Рад. Школа, 1991. – 216 с.

Зміст лекції:

1. Предмет та провідні питання методики керування образотворчою діяльністю дітей.

Методика керівництва образотворчою діяльністю дітей вивчає проблеми, пов'язані з експериментальною розробкою змісту, форм та методів навчання образотворчій діяльності в її різновидах: малюванні, ліпленні, аплікації, художньому конструюванні. Вивчення особливостей керівництва різними видами образотворчої діяльності ґрунтується на визначенні їх ролі у вихованні духовної культури дитини та її особистісних якостей, вікових та індивідуальних характеристик психічного розвитку, з'ясуванні педагогічних умов, що забезпечують успішне оволодіння нею навчальним та творчим процесом. Духовні цінності та ідеали не передаються, як

відомо, генетично. Крім того, їх зміст час від часу поглиблюється, диференціюється. Цей процес збагачення, прогресу духовної культури стає можливим завдяки соціальному успадкуванню духовних цінностей, актуалізації в суспільному житті одних і забуттю інших залежно від характеру пануючих соціальних потреб, а також залежно від індивідуального віддання переваг і схильностей. У зв'язку з цим методика керівництва образотворчою діяльністю дітей, перш за все, ґрунтується на наукових даних мистецтвознавства та естетики. Основне питання, що постає перед сучасною методикою керівництва образотворчою діяльністю дітей полягає в тому, в якій мірі і в яких педагогічних умовах виникає можливість формування тих психічних процесів і утворень, які забезпечують готовність до оволодіння навчальним і творчим процесами на рівні дошкільного дитинства. На ці та інші питання допомагають знайти відповідь результати експериментальних досліджень психології та педагогіки.

Нарешті експериментальні висновки анатомії, фізіології та гігієни дають можливість будувати навчальний процес відповідно до вікових особливостей розвитку вищої нервової діяльності в дітей дошкільного віку.

2. Короткі відомості про становлення методики керівництва образотворчою діяльністю дітей як науки.

Рішення теоретичних і практичних завдань, що висувуються методикою керівництва образотворчою діяльністю дітей, має складне історію. Усі видатні вітчизняні та зарубіжні педагоги минулого (К. Ушинський, Я. А. Коменський, Ф. Фребель, І. Песталоцці та інші) надавали важливого значення дитячій образотворчій діяльності, вважаючи її корисною забавою. Навчання малюванню розглядалося ними як навчальний предмет, спрямований не тільки на оволодіння дітьми першого ступеня загальної системи образотворчого мистецтва, як й на підготовку ока і руки до письма. Особливий інтерес до дитячого малювання виник у 80-90-ті роки ХІХ століття. Він обумовлений виникненням нового напрямку психології – дитячої психології, у зв'язку з цим дитячий малюнок почав розглядатися як об'єктивний матеріал для вивчення психології дітей, їх розвитку. З цього періоду теоретичний аналіз дитячої діяльності зазнає впливу тих чи інших напрямків, що склалися в психологічній науці. Так, на початку ХХ століття біогенетичний закон Е. Гекеля (онтогенез є коротке і швидке повторення філогенезу) стає загальноприйнятною концепцією в розумінні проблем дитячою та педагогічною психологією. Образотворча діяльність дитини, зважаючи на це, розглядається як спонтанний процес поступового розгортання образотворчих здібностей при цьому виділяються стадії, які з незмінною послідовністю проходять одна за одною. Цьому періодові належить ряд досліджень зарубіжних психологів, етнографів, мистецтвознавців (А. Ріхард. Малюнки первісних народів; Е. Гросе. Походження мистецтва; К. Річчі. Діти художники та інші), присвячених питанню походження мистецтва й установленню подібності дитячих малюнків із мистецтвом первісних народів. Одночасно з появою зарубіжних теорій розвитку дитячої образотворчої діяльності виник інтерес до дитячого малюнка в Росії. Було перекладено багато робіт зарубіжних авторів – Д. Селлі, К. Бюллера, М. Брауншвіга, К. Річчі, Г. Кершенштейнера та ін. Вітчизняні дослідники старанно вивчали праці зарубіжних авторів. Спеціальні роботи присвячувалися аналізу цих досліджень: Л. Ординський. Сучасний стан питання про дитячі малюнки (1908); І. Соловйов. Біографічний методу вивченні дитячих малюнків (1913); М. Рибніков Дитячі малюнки та їх вчення (1926) та інші.

Особливе значення мала книга відомого фізіолога В. Бехтерева «Первісна еволюція дитячого малюнка в об'єктивному вивченні» (1910), положення якої актуальні й у сучасній педагогіці. Ця робота присвячена переважно ранньому періоду дитячого малювання.

Великий інтерес до вивчення дитячого малюнка виявляв Ф. Шмідт. Він створив музей дитячої творчості в Харкові, а потім кабінет творчості при Всеукраїнській Академії наук у Києві. Мета його досліджень – виявлення закономірностей дитячої творчості. Разом з тим у тлумаченні цього питання він дотримувався ідеалістичних позицій, стверджуючи, що дитина відтворює не дійсність, а образи своєї фантазії. Йому і належать роботи: Психологія і малювання (1919р., український переклад 1921 р.); Мистецтво як предмет навчання (1923); Чому і навіщо малюють діти (1925) та ін.

Найбільшого впливу на теорію і практику художнього виховання в 20-ті роки виявив О. Бакушинський – мистецтвознавець, історик, педагог. Він провів свої дослідження в Москві в Державній Академії художніх наук, де очолював кабінет примітивного мистецтва й дитячої творчості. Теоретичні погляди О. Бакушинського суперечливі, вони відтворюють вплив різних філософських і психологічних теорій. З одного боку, він стверджує залежність художньої творчості від розвитку сенсорних процесів – сприймання і відчуття. З іншого боку, він ідеалістично розуміє акт творчості як виникнення образів, що народжуються в душі художника, і вираження їх у тому чи іншому матеріалі. Процес реалізації образу, на його думку, носить інтуїтивний характер: ясна свідомість може не брати в ньому участі. О. Бакушинський вважав, що дитяча творчість як родовий досвід досконала і в порівнянні з ним творчість дорослого здається безкровною і потворною.

Значним дослідником дитячого малюнка була також Є. Фльоріна, яка поєднала в собі художника-живописця і педагога. Її наукова педагогічна діяльність охоплює великий період з 20-х по 50-ті роки. У педагогічній спадщині Є. Фльоріної особливу цінність набуває експериментальне дослідження, яке надало їй можливість виявити творчу безпорадність дітей 6-7 років, образотворчою діяльністю яких педагог не керує. Є. Фльоріною були написані підручники, програми, методичні посібники про керівництво образотворчою діяльністю дітей, її друковані роботи, а також численні доповіді і виступи мали великий вплив на практичну діяльність дошкільних закладів. У кінці 30-х і на початку 40-х у Є. Фльоріної складається тверде переконання в тому, що крім загального керівництва, створення сприятливих умов для творчої діяльності, потрібно навчати їх малюванню. Навчання малюванню розглядається нею як цілісний навчально-виховний процес, у якому поєднується вирішення виховних, навчальних і творчих завдань.

У вітчизняній психології та педагогіці особливого значення набули дослідження, пов'язані з розробкою методів передачі дітям норм реалістичного образотворчого мистецтва, навчання їх відтворенню дійсності. При такому підході творчість професійного художника приймається за зразок, до якого поступово повинна наблизитися образотворча діяльність дитини. У зв'язку з цим дослідники, спираючись на типологічні та індивідуальні характеристики психічного розвитку дітей дошкільного віку, а також на особливості форм відтворення дійсності, притаманних цьому віковому періоду, розпочали вивчати можливості перебудови цих особливостей. Одним із досягнень у розробці теорії і практики керівництва образотворчою діяльністю дітей у цьому напрямку набули результати багаторічних досліджень Н. Сакуліної, узагальнені в монографії «Малювання в дошкільному дитинстві» (1965).

Аналізуючи характерні особливості дитячих малюнків, Н. Сакуліна показала, що вони в багатьох випадках обумовлені особливостями зорового сприймання і створених на його основі уявлень дітей про навколишній світ. Сприймання Н. Сакуліна розуміє як активний процес аналізу властивостей предмета і їх узагальнення в цілісний образ. У цьому процесі провідного значення вона надає визначенню форми як властивості, виділяє той чи інший предмет з навколишнього середовища. У зв'язку з цим Н. Сакуліною був запропонований метод цілеспрямованого обстеження властивостей предмета, здійснюваного за визначеною схемою: узагальнення – аналіз – узагальнення. Одним із досягнень у вітчизняній педагогічній науці цього періоду стала колективна розробка проблеми сенсорного виховання дітей дошкільного віку. У роботах Н. Сакуліної, присвячених цій проблемі, показано вплив образотворчої діяльності на розвиток сенсорних здібностей дитини. Теоретичні положення, сформульовані Н. Сакуліною, були покладені в основу вивчення специфіки навчання дітей окремим видам образотворчої діяльності: предметному малюванню (В. Захарова), тематичному малюванню (А. Волкова, Л. Раєва), декоративному малюванню (Є. Васильєва, Є. Ковальська), ліпленню (О. Косаківська, О. Фадєєва, Н. Халезова). Крім того, розробляються окремі питання методики: формуванню графічних умінь присвячуються дослідження Т. Комарової, особливостям малювання з натури старшими дошкільниками – Р. Казаковою, впливу поетичного образу природи на творчість, дітей – Л. Компанцевою та інші. Наслідки були взяті за основу відповідного розділу «Програми виховання в дитячому садку» (1962). Психологічні дослідження О. Запорожця, Л. Венгера, М. Поддякова, В. Мухіної та інших допомогли з'ясувати психолого-соціальну природу дитячої діяльності, розкрити механізми, покладені в її основу, установити закономірності розвитку психічних процесів і утворень, що забезпечують успішність оволодіння дитиною образотворчою діяльністю. На основі результатів цих досліджень у наступні десятиріччя продовжилося подальше більш поглиблене вивчення особливостей навчання дітей різним видам образотворчої діяльності. Системному підходу в навчанні дітей різним видам образотворчої діяльності були присвячені дослідження Т. Комарової. Слід відзначити, що Т. Комарова продовжила розробку багатьох питань, яких торкалися у своїх дослідженнях Є. Фльоріна та Н. Сакуліна. Особлива заслуга цих досліджень полягає в тому, що вони були спрямовані не тільки на вирішення проблем навчального процесу, а й творчої діяльності дитини. Проблема поєднання навчальних і творчих завдань у процесі навчання дітей образотворчої діяльності розглядалися також у дослідженнях В. Єзикеєвої, В. Котляра, Т. Козакової, О. Дронової, Г. Підкурманної та інших. У зв'язку з вивченням особливостей залучення дітей до творчої діяльності виникла необхідність розкриття оптимальних умов, які б сприяли успішності оволодіння цим процесом. Один з напрямків у вирішенні проблеми удосконалення навчального й творчого малювання полягає у експериментальному вивченні можливостей ознайомлення дітей з елементарними основами образотворчої грамоти й типологічними підходами до творчого пошуку (В. Котляр, Г. Підкурманна, В. Захарова, О. Малицька). Великої уваги дослідники надали питанням навчання дітей декоративному малюванню, дослідження яких розпочалося ще в 40-ві роки Є. Фльоріною та її співробітниками. Внаслідок проведення досліджень Є. Фльоріна прийшла до висновку, що народне й декоративно-прикладне мистецтво відповідає інтересам дітей, збагачує їх художнє сприймання, спонукає до естетичних переживань і творчої діяльності. Розвинена в Україні сучасна методика навчання дітей

декоративному малюванню (О. Дронова, Л. Сірченко, Л. Скиданона та інші) базується на матеріалах народного та декоративно-прикладного мистецтва. Дітей знайомлять з їх виразними засобами, які традиційно склалися в різних районах нашої держави, залучають до виконання творчих робіт за мотивами народних розписів. У подальшому своєму розвитку сучасна методика керівництва образотворчою діяльністю дітей як наука керується стратегічними завданнями і пріоритетними напрямками реформування дошкільного виховання в Україні, визначених Національною державною програмою «Освіта. Україна. ХХІ століття». У вирішенні завдань, висунутих зазначеним державним документом, дослідники образотворчої діяльності дітей вбачають своє призначення у формуванні національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, забезпеченні пізнавальної активності, започаткуванні основ творчої діяльності, залученні до скарбниць національної і світової культури.

Лекція

Тема лекції: Малювання – основний вид образотворчої діяльності дітей дошкільного віку. Види малювання.

Вид заняття: Лекція-інформація.

Ключові поняття: малювання (предметне, сюжетне, декоративне).

Методи: розповідь, пояснення, бесіда.

Дидактичні засоби навчання: навчально-методичні посібники.

План лекційного заняття:

1. Вступ. Значення малювання для всебічного розвитку особистості.
2. Елементи образотворчої мови та виразності малювання.
3. Види малювання: предметне, сюжетне, декоративне.
4. Послідовність оволодіння малюванням в кожній віковій групі.
5. Прийоми навчання.
6. Декоративне малювання.

Література:

1. Сухорукова Г.В. Образотворче мистецтво з методикою викладання дошкільному навчальному закладі. Підручник// За заг. ред. Г.В. Сухорукової. – К.: Видавничий дім «Слово», 2010. – 376 с.
2. Котляр В. Я. Основи образотворчого мистецтва. Методика художнього виховання дітей. Посібник // В. Я. Котляр. – К.: Кондор, 2006. – 200 с.

3. Т. Комарова Изобразительная деятельность младших дошкольников / Т. Комарова – М.: Просвещение. 1980. – 105 с.
4. Казакова Т. Г. Развивайте у дошкольников творчество – М.: Просвещение. 1985. – 285 с.
5. Сакулина Н. П., Рисование в дошкольном детстве. – М.: Просвещение, 1965. – 96 с.
6. Сакулина Н. П., Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду. – М.: Просвещение, 1983. – 306 с.
7. Сірченко Л. І., Скиданова Л.Я. Декоративне малювання в дитячому садку. Альбом. – К.: Рад. Школа, 1991. – 216 с.

Зміст лекції

4. Організаційна частина заняття.
5. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття.
6. Актуалізація опорних знань студентів (невелике опитування 4 – 5хв.): які види малювання вам відомі?
7. Лекція-інформація за планом.

Вступ. У практиці дошкільного закладу образотворча діяльність поєднує в собі **малювання, ліплення, аплікацію і художнє конструювання**. Залучення дітей до оволодіння зазначеними видами образотворчої діяльності обумовлене не тільки їх призначенням у різноманітному відтворенні виниклих вражень про навколишню дійсність, але й відносною доступністю оволодіння їх зображувально-виразними засобами, зрозумію, на рівні дошкільного дитинства. Навчально-виховний процес, спрямований на формування в дітей різних видів образотворчої діяльності, має спільні та специфічні для кожного з них підходи.

Малювання

Серед різноманітних видів образотворчої діяльності, якими оволодівають діти дошкільного віку, малювання займає провідне місце. Його перевага полягає не тільки в тому, що воно забезпечує можливість відтворення уявлень та вражень про навколишню дійсність, починаючи з перших кроків залучення до цієї діяльності, воно, крім того, покладено в основу всіх інших видів образотворчої діяльності і сприяє успішності оволодіння ними.

Види малювання

У залежності від завдань відтворення дійсності малювання може бути: **предметним** (зображення окремого об'єкту); **сюжетним** (відтворення епізоду, події та явища); **декоративним** (зображення візерунків, орнаментів тощо).

За спрямованістю в оволодінні образотворчою діяльністю малювання розподіляють на **навчальне і творче**. Але в період дошкільного дитинства цей розподіл можна вважати умовним, оскільки в тому та іншому випадках присутні елементи навчання. Оскільки малювання (як і інші види образотворчої діяльності), крім пізнавальної і виховної, виконує ще й комунікативну функцію, діти з перших кроків залучення до нього оволодівають елементами **образотворчої мови**: малюнком, лінією, кольором, композицією.

Елементи образотворчої мови та виразності малювання.

Малюнок як елемент образотворчої мови щодо діяльності дітей дошкільного віку полягає у відтворенні форми (в умовно-площинному зображенні) об'єкта, пропорційних співвідносин його деталей та їх положення у просторі, окремих ознак пластики та динаміки.

Виходячи з вимог, які пред'являються до малюнка як елемента образотворчої мови і як відповідного етапу оволодіння образотворчою діяльністю, вихователь повинен спрямовувати свої зусилля на розвиток здібностей до сприймання форми і оволодіння дітьми раціональними засобами її відтворення на площині. Навчальний процес повинен бути підпорядкований усвідомленню дитиною необхідності відповідного відтворення форми, як ознаки, що несе в собі основну інформаційну і виразну функцію.

Лінія як один з основних засобів зображення використовується дітьми із самого початку залучення їх до малювання. Протягом усього дошкільного дитинства в малюнках дитини переважає одинока контурна лінія. Разом з тим результати експериментальних досліджень, які проводила Т. Комарова, свідчать про те, що цьому віці діти можуть свідомо управляти рухами руки і залежно від образотворчого завдання використовувати лінії різної інтенсивності й довжини. Оскільки лінія є результатом поєднання траєкторії погляду з відповідним рухом руки, то оволодіння лінією як засобом відтворення форми повинно розглядатися в контексті рішення тих завдань, які висуваються з цього приводу на кожному етапі навчання.

Оволодіння **кольором** у практиці дитячого садка здійснюється з метою вирішення двох взаємопов'язаних завдань. З одного боку, формування почуття кольору є невід'ємною частиною сенсорного виховання, спрямованого на розвиток у дітей здібності орієнтування в навколишній дійсності. З іншого боку, оволодіваючи еталонною системою кольору, діти вчаться відповідним засобом відтворювати одну з важливих зовнішніх ознак предметів та явищ.

Особливість в оволодінні кольором дітьми цього вікового періоду полягає в тому, що ця ознака сприймається ними як однорідна, незмінна характеристика, пов'язана не стільки із безпосереднім враженням, скільки з стійкими поняттями про неї. Тому колір у роботах дітей, які виконуються у локальному колориті (на відміну від тонального колориту) віддзеркалює найбільш загальну характеристику відповідної ознаки предмета, без урахування їх освітлення.

Але локальний колорит не є специфічним щодо дитячої діяльності. Він виявляється часто в іконописі (Діонісій. А. Рубльов), у картинах раннього Відродження і художників-імпресіоністів, у сучасному монументальному живопису, графіці, декоративно-прикладному мистецтві тощо. Зважаючи на це, можна визнати цілком правомірним використання локального колориту в діяльності дітей як основної форми організації кольорових сполучень предметної і сюжетної композиції.

Композиція як засіб організації художнього твору у відповідності з його змістом і задумом автора, засновується на законах, правилах та прийомах, які склалися протягом багатовікової художньої практики й естетичного пізнання дійсності. Експериментальні дослідження (Н. Сакуліної, В. Котляра, Г. Підкурманної) свідчать про те, що в умовах цілеспрямованого навчання дітям дошкільного віку посилені деякі правила і прийоми композиційної організації, які використовуються у професійному мистецтві. До них можна віднести: у **предметній** композиції вибір положення

формату (вертикальне чи горизонтальне) залежно від ознак форми об'єкту; визначення відносно вдалого масштабу зображення у відповідності запропонованого формату; створення композиційної рівноваги; у **сюжетній** композиції – вибір положення формату залежно від відтворюваного простору, напрямку руху, особливостей головного об'єкта; ритмічна упорядкованість об'єктів і кольорів; наявність головного об'єкта (або акцентів); встановлення рівноваги; відтворення статичної, динамічної та окремих ознак багатоплановості.

Різноманітні види техніки

Формування уявлень про елементарні основи образотворчої мови невід'ємне від ознайомлення дітей із зображувально-виразними можливостями різноманітних матеріалів та прийомів роботи в тій чи іншій техніці.

Олівець графітний рекомендується дітям здебільшого для виконання попереднього начерку об'єкта, відтворення якого потребує більш-менш відповідного зображення форми та пропорційних деталей. Крім того, олівець використовується для попереднього планування сюжетної композиції.

Для виконання роботи цій техніці дітям слід краще за все рекомендувати олівець, позначений літерою – «М».

Сангіна – це олівець інтенсивного коричневого кольору. При його використанні можна досягти як щільного покриття, так і поступового переходу від насиченого до світлого відтінків. Для досягнення світлотіньових нюансів використовується пензель з жорстким ворсом (техніка «гризайль»).

Пастель, по суті, є м'які кольорові олівці. Особлива цінність техніки пастелі полягає в тому, що нею можна досягти оксамитового й матового кольору, отримати який неможливо ніякими іншими матеріалами. Але пастель погано утримується на поверхні паперу, тому потребує особливого підходу щодо його вибору. В практиці дошкільного закладу для техніки пастелі використовується ватман.

Олівці кольорові в зображувальній діяльності дітей – один із найпоширеніших видів техніки. Для досягнення рівномірного покриття поверхні зображення застосовуються прийоми штриховки та тушовки. Прийом **штриховий** полягає в нанесенні скісних паралельних ліній (справа вниз наліво). Прийом **тушовки** – нанесення **тону** злитими штрихами боковою частиною стрижня олівця – для дитини дошкільного віку є важким у тому плані, що потребує незвичного для неї засобу утримання олівця (в цьому випадку олівець повинен утримуватися чотирма пальцями знизу і великим пальцем зверху), а також рівномірної насиченості покриття поверхні зображення.

Гумка – інструмент, який використовується не тільки для виправлення помилково нанесених або допоміжних ліній, виконаних графітним олівцем, але й для висвітлення відповідної частини зафарбованої поверхні зображення.

Дітям краще за все слід пропонувати гумку середньої м'якості і, бажано, у формі трикутника або ромба. При виправленні помилок їм необхідно пояснити найбільш зручний підхід до здійснення рухів руки – рули здійснюються від себе, тримаючи іншою рукою папір у нижній його частині.

Кольорові ручки (фломастери) в діяльності дітей використовуються здебільшого для виконання лінійного зображення. Перевага цього інструмента, в порівнянні з кольоровим олівцем, полягає в тому, що він залишає на папері насичену, соковиту лінію, не потребуючи для цього відповідних фізичних зусиль. Але робота в техніці

кольорової ручки вимагає від дитини певної розвиненості координування дій ока та руки, оскільки виправлення припущених помилок у цьому випадку практично неможливе. Тому зазначена техніка може бути запропонована дітям при наявності у них відповідного досвіду, набутого в техніці олівця.

Гуаш – фарби компактні, непрозорі, бо у більшості випадків до основного пігмента додають білила. При висиханні воші набувають матової оксамитовості.

Гуаш зручна в роботі, особливо на перших етапах оволодіння образотворчою діяльністю, оскільки дає можливість при необхідності здійснювати виправлення. Шар фарби середньої товщини сохне від, 30 хвилин до 3 годин залежно від вологості повітря. Слід уникати насиченого нанесення шару фарби, оскільки зображення буде тріскатися і осипатися.

Акварель, як і гуаш, відносять до груп клейових фарб, оскільки зв'язуючим компонентом пігменту служить природний прозорий клей, який легко розчиняється водою.

Акварель – єдиний вид фарб, який відзначається своєю прозорістю, чистотою та яскравістю кольору. Але акварельний живопис є одним з найскладніших видів техніки. Він потребує тривалої практики, необхідної для придбання не тільки суто технічних умінь та навичок, але й почуття гармонійного володіння кольором.

Хоч у практиці дітей дошкільного віку принципової різниці між технічними прийомами роботи гуашшю та аквареллю не існує, проте доцільне ознайомлення їх із особливостями роботи фарбами починати з гуаші, використовуючи для того деякі переваги цієї техніки.

Пензлі як інструмент, що використовується в техніці акварелі та гуаші, підрозділяються за формою на круглі й плоскі. Крім того, існують класифікації пензлів за якістю (залежно від ворсу – щетинисті, колонкові, білячі) і за розміром (тонкі, середні, товсті).

Найбільш поширеними **прийомами** роботи гуашшю і аквареллю у практичній діяльності дітей вважають такі:

мазок – прийом, який застосовується для нанесення мазка-відбитку, виконаного боковою частиною ворса. При цьому форма і величина мазка залежать від форми й розміру пензля. Кінцевою частиною ворса виконують мазок-крапку, мазок-штрих, мазок-лінію;

заливка – прийом, яким наносять рівний кольоровий тон або декілька тонів, що плавно поєднуються один з одним. Для нанесення кольорового шару на поверхню паперу, перш за все, готують у необхідній кількості рідку кольорову суміш. Папір розміщують під нахилом. Насиченим сумішшю ворсом у верхній частині зображення легким рухом наносять мазок. Гострим кінцем ворса поправляють незафарбовані місця. Повторюють зазначені дії доти, поки необхідна площа не буде покрита кольоровим шаром;

розмивка (відмивка) застосовується у тих випадках, коли виникає необхідність покрити поверхню поступово ослабленим тоном (наприклад, при зображенні неба). У діяльності дітей дошкільного віку він полягає в тому, що спочатку насиченим тоном покривають верхню частину зображення, а потім, починаючи з нижньої межі вже покритої поверхні, поступово зафарбовують послабленим тоном останню частину площини. Межа, яка створилася між двома суміжними тонами загладжується вогким ворсом;

прийом «роботою по-сухому» в діяльності дітей частіше за все використовується у тих випадках, коли виникає необхідність покласти один фарбуючий шар на інший. І для того, щоб краї другого шару не розпливлися, необхідно перший шар добре просушити;

прийом «роботою по-вогкому» – використовується для досягнення плавного переходу одного кольору в інший. Другий шар кольору при цьому наноситься на ще не висохлий шар (наприклад, при зображенні фруктів, світлотіньових меж крони дерев тощо).

Послідовність оволодіння малюванням дітьми дошкільного віку.

Перша молодша група. Організоване залучення дітей до малювання у дошкільному закладі починається з **третього року життя** дитини, тобто в першій молодшій групі. Вибір цього вікового періоду пояснюється тим, що завдяки провідному виду діяльності, яким у зазначений період є предметна діяльність, у дитини розвивається сенсорика й наглядно-дійове мислення, закладаються передумови для формування наглядно-образного мислення.

Діючи з предметами, дитина засвоює їх зовнішні властивості, починає координувати свої рухи, а розвиток мови дає можливість свідомо управляти своєю поведінкою. Цілеспрямованому оволодінню образотворчою діяльністю, як уже зазначалося, передує так званий дозображувальний період, в якому дитина досліджує властивості того чи іншого фарбуючого інструменту, намагається впізнати в отриманих зображеннях знайомі їй реальні предмети або явища. Але діяльність такого року, яка, здебільшого, виникає випадково, також випадково може й припинитися, якщо не будуть створені певні умови. Однією з таких умов є організоване й систематичне керівництво діяльністю дітей з боку дорослого.

У зазначеній віковій групі дошкільного закладу керівництво образотворчою діяльністю дітей передбачає вирішення таких **завдань**:

- виховувати в дітей стійкий інтерес до образотворчої діяльності, наданою можливістю відтворювати в малюнку найбільш притаманні ознаки предметів (або окремих їх деталей) і явищ навколишньої дійсності;
- формувати здібності установалення схожості між реальними предметами і їх графічним зображенням (виконаним дорослим) на основі співставлення найбільш важливих ознак (форма, колір, положення в просторі);
- сприяти осмисленню суті і змісту запропонованого практичного завдання;
- ознайомити із зображувально-виразними можливостями фарбуючих матеріалів (кольорові олівці, фломастери, гуаш) і найпростішими прийомами роботи у відповідній техніці (крапка, мазок, штрих, пляма, лінія різної спрямованості – горизонтальна, вертикальна, похила; конфігурації – пряма, крива, хвиляста, ламана і товщини);
- сприяти формуванню координування дій ока і руки, розвиненості руки, оволодінню прийомами зображення крапки, мазків, плям, штрихів, ліній іт. п.

Для успішного вирішення завдань, першого етапу залучення дітей до образотворчої діяльності необхідно створювати стимулюючі умови. Перш за все, зміст завдань, що пропонується дітям, повинен бути знайомий їм з попереднього життєвого досвіду і відповідати їх інтересам. Для усвідомлення змісту і зображувальних вимог, які пов'язані з ним, пропонують завдання у вигляді незакінчених композицій,

смісловий центр яких заздалегідь виконує вихователь, а діти доповнюють їх відповідними за змістом деталями (див. додаток).

Композиції, на підставі яких діти оволодівають образотворчою діяльністю, повинні послідовно ускладнюватись і охоплювати всі завдання, що висуваються в цьому періоді навчально-виховного процесу.

На першому етапі залучення дітей до образотворчої діяльності зміст завдань включає ігрові ситуації (наприклад, «нагодуй» пташку, «запали» вогник, допоможи вихователю і тому подібну), в яких отримані на малюнку зображення є наслідком ігрових дій дитини. Пізніше дітям пропонуються завдання, мета яких полягає в безпосередньому відтворенні нескладних ознак деталей (наприклад, крапельки дощу, пелюстки і листя квітів, промені сонця, прив'язані до повітряних кульок ниточки, стрічки, морські хвилі, гілочки верби тощо).

Таким чином, запропонований у завданнях зміст хоч і передбачає оволодіння дітьми елементами графіки (крапка, штрих, мазок, лінія), але для них вони є нескладними предметами з максимально узагальненими ознаками.

Особливість організації і проведення занять на першому етапі полягає в тому, що дітей не всіх відразу залучають до виконання завдання, а тих, що виявили власне бажання взяти участь у запропонованій вихователем діяльності. Поступово до виконання образотворчого завдання залучаються всі діти.

Тривалість занять на першому етапі складає 5 хвилин, а потім – від 7 до 10 хвилин.

Для досягнення якості виконання запропонованих завдань вихователь використовує в комплексі ігрові прийоми, метод обстеження реальних об'єктів і явищ, демонстрування способів виконання зображення, оцінку виконаного завдання (як стимулюючий засіб).

Перший етап в оволодінні образотворчою діяльністю, не дивлячись на відносно спрощення, має велике значення для послідовного ускладнення змісту навчального процесу сприймання і відтворення форми об'єкту. Тому, якщо з тих чи інших причин дітей не знайомили із зазначеним змістом образотворчої діяльності, наступний етап навчання необхідно починати з його оволодіння (принаймні, у скороченому варіанті).

Друга молодша група. За свідченням досліджень, в оволодінні діяльністю дітьми 4-го року життя починається якісно новий етап орієнтування на форму об'єкта та її відтворення.

Своєрідність самостійного осягнення форми дитиною цього віку полягає в тому, що вона в рівній мірі спирається як на зорові, так і на рушійно-дотикові уявлення про предмет.

При цьому дитина не робить спроби точно й повно передати обрис відтворюваного об'єкта зі всіма його деталями (це в більшій мірі стосується зображення багатоскладових об'єктів, наприклад, постаті людини, тварини, птахів та ін.), а лише фіксує в узагальненому вигляді те, що, на її думку, є найбільш важливим.

На думку В. Мухіної, причина полягає в тому, що в розвитку графічної форми дитячого малюнка тенденція до насичення зображення змістом, запозиченому на підставі сприймання дійсності, стикається з тенденцією до стерео-типізації цих зображень, перетворенню їх у графічні шаблони. Яка з цих тенденцій буде переважати, значною мірою залежить від навчання малюванню. Так, навчання, засноване на копіюванні готових зразків, веде до створення шаблонів: навчання ж, спрямоване на те, щоб навчити дитину співвідносити малюнок з об'єктом, ознайомити

її із засобами передачі властивостей об'єктів, знімає шаблони, удосконалює графічну форму, грамотність малюнка.

У розробці змісту образотворчих завдань на цьому етапі навчання відправним є положення, висунуте теорією розвитку сприймання (О. Запорожець, Л. Венгер, В. Зінченко), про сприятливі умови, які складаються в дітей 3-4 років для здійснення планомірного ознайомлення їх із системами сенсорних еталонів. Це пояснюється тією обставиною, що зазначеному віковому періоду передують предметна діяльність, у контексті якої складаються елементарні уявлення про форму й колір об'єктів. Завдання, що висувуються образотворчою діяльністю, створюють можливість ускладнити та систематизувати ці уявлення.

Виходячи з цього, навчально-виховний процес, спрямований на формування образотворчої діяльності в дітей 4-го року життя передбачає вирішення таких **завдань**:

- збагачувати уявлення дітей про різноманітність зовнішніх ознак предметного світу;
- стимулювати інтерес до образотворчої діяльності можливістю відтворювати основні ознаки форми і кольору предметів;
- розвивати **здібності** зорової оцінки форми об'єктів (у межах обрисів простих геометричних фігур – круглі, прямокутні, трикутні), кольорових характеристик (червоний, жовтий, синій, зелений), положень у просторі (ритм повторів та чергувань);
- сприяти засвоєнню **знань**: слів-понять, що означають еталонні властивості форми об'єктів, характеристики їх кольору та положення в просторі, засобів раціональної послідовності зображення форми об'єктів; прийомів роботи в техніці олівця (штриховка) і гуаші (залівка);
- створювати умови для розвитку координування дій ока й руки, розвиненості руки, оволодінню та закріпленню технічних прийомів роботи кольоровими олівцями та ручками, гуашшю.

Послідовність ускладнення образотворчих завдань полягає в тому, що на перших етапах навчального процесу дітям пропонують для обстеження і відтворення об'єкти, які складаються з однієї якої-небудь форми (круглої, прямокутної чи трикутної) з доданням нескладних деталей. Прикладом багатьох із них можуть служити завдання, які пропонувалися дітям на попередньому етапі навчання, але з тією різницею, що вони виконуються ними повністю (наприклад, м'ячі, повітряні кульки, сонечко, прапорці). Крім того, для заохочення дітей до виконання деяких завдань вихователь може застосовувати і попередню методику, тобто зображення об'єкта у співавторстві з дитиною (наприклад, вихователь малює форму коника, а діти – возик; вихователь малює форму двох або трьохповерхового будинку, а діти домальовують вікна; вихователь малює іграшковий паровозик, а діти – вагончики, віконця, колеса і т. д.).

У процесі виконання образотворчих завдань дітей починають знайомити з одним із важливих підходів до організації зображувального процесу, в основу якого покладений принцип планування логічної послідовності відтворення об'єкта. Проблема полягає в тому, щоб розподілити весь комплекс зображення об'єкта на такі складові частини, які б у своїй послідовності сприяли орієнтуванню в особливостях загальної форми та її деталей і сприяли тим самим якісному відтворенню об'єктів у цілому. Такий підхід до організації зображувального процесу засновується на необхідності постійного здійснення співставлення, порівняння одних деталей з

іншими і по відношенню до загальної форми в цілому. У цих умовах формується активність сприймання і усвідомленість зображувального процесу.

У зв'язку з тим, що на перших етапах залучення дітей до образотворчої діяльності для сприймання і відтворення пропонуються об'єкти. конструкція яких, здебільшого, симетрична. Ця особливість є вихідною в послідовності дій, спрямованих на орієнтування в особливостях обрису, положення у просторі та пропорційного співвідношення деталей об'єкта і відповідного їх відтворення. Наприклад, при зображенні об'єкта круглої форми діти спочатку переконуються у схожості двох її частин, лівої та правої, і відповідно до цього здійснюють процес зображення. В аналогічній послідовності сприймається і відтворюється прямокутна форма: ліва – права, верхня – нижня грані. У трикутній формі спочатку визначається положення в просторі основи, яка потім наноситься у відповідному місті, після цього на необхідній відстані від неї славиться крапка, яка поєднується боковими гранями цієї форми.

Крім послідовності сприймання і відтворення зазначених видів форми об'єктів, вихователь знайомить дітей з технічними засобами нанесення фарбуючого шару олівцем – прийом штрихування (рівномірне нанесення паралельних похилих ліній, починаючи з лівої частини площини) і гуашшю – прийом заливки (рівномірне покриття фарбою відповідної частини зображення). На цьому етапі оволодіння образотворчою діяльністю діти продовжують знайомство з елементарними засобами композиційного упорядкування і виразності зображень. Найпростішим засобом вирішення зазначеного завдання є ритм. Ритмічна упорядкованість простору відповідає естетичній категорії «прекрасне», аритмія, хаос — категорії «потворне».

Ритм імponує дітям своєю організаційною привабливістю як у здійсненні рухів (ритм рухів), так і в упорядкуванні простору (просторовий ритм).

Починаючи з перших етапів оволодіння образотворчою діяльністю, діти використовують ритм повторів однорідних елементів зображення, розмішених на порівняно однаковій відстані один від одного, і ритм чергувань — послідовної зміни різних за формою, величиною або кольором елементів.

Якщо на попередньому етапі навчання ритмічні структури складали крапки, мазки, штрихи, лінії тощо, то на цьому етапі використовуються найпростіші форми.

Демонстрування раціональних засобів виконання завдання здійснюється на аркуші паперу, зручного для сприймання всіма дітьми розміру, прикріпленого до мольберта або дошки. Здійснюючи показ, вихователь повинен стояти з правого боку від аркуша паперу вліво до нього і дітей таким чином, щоб усі діти бачили його руку, яка здійснює зображення, а він, у свою чергу, здійснюючи процес зображення, міг постійно підтримувати контакт із усією групою. Показ засобів виконання завдання обов'язково супроводжується лаконічним, але спрямованим поясненням або інструктуванням. Дії вихователя повинні бути впевненими, чіткими, грамотними й зрозумілими дітям.

В основній частині заняття, під час самостійного виконання дітьми запропонованого завдання, вихователь, при необхідності, допомагає їм, використовуючи з цією метою відповідні прийоми: вказівку на характер припущеної неточності; використання умовних позначень, спрямованих на координування дій сприймання і відносно самостійного виправлення припущеної неточності: – крапку, відбиток, залишений зворотню стороною олівця, пунктирну лінію тощо. Використання тих чи інших прийомів у поданій послідовності здійснюється в тому випадку, якщо попередній з них не досяг належних результатів.

У заключній частині заняття вихователь дає загальну оцінку виконаному дітьми завданню; зазначає виявлені досягнення, орієнтуючись при цьому на якість відтворення форми, використання кольору, композиційну організацію, загальне оформлення роботи; дає поради щодо покращення виконання аналогічних робіт.

Тривалість заняття в зазначеній віковій групі складає 15 хвилин. Зважаючи на це, важливо розподілити цей час так, щоб більша його частина була відведена для виконання дітьми запропонованого завдання, наприклад: вступна частина — 3-4 хвилини, основна — 9-10 хвилин, заключна — 2-3 хвилини.

Середня група. Починаючи з 5-го року життя, за свідченням дослідників, у дітей виявляється помітний розвиток багатьох психічних процесів і утворень, що дає підставу вказувати на сенситивність цього періоду. Так, у дітей формуються основи знакової функції свідомості, сенсорні та інтелектуальні здібності. Умовний план дій втілюється в елементах образного мислення, відтворюючого і творчого продуктивного уявлення. Дитина починає уявляти себе на місці іншої людини, дивитися на дійсність з позиції інших і розуміти мотиви їх дій. У неї виявляються елементи самостійності в побудові образу майбутнього результату продуктивної діяльності, зароджується оцінка й самооцінка.

У цьому віковому періоді дитина починає позбавлятися від «глобального наслідування» дорослому, може протистояти в певних межах волі іншої людини. Емоції дитини поступово позбавляються імпульсивності, сьогочасності, починають формуватися почуття відповідальності, справедливості, прихильності та інші: розвиваються соціальні емоції у взаємодії з однолітками. Відзначені особливості розвитку психіки дитини 5-го року життя надають можливості ускладнити навчально-виховний процес і збагатити образотворчу діяльність різноманітними її видами.

Зважаючи на це, завдання навчально-виховного процесу, пов'язаного з формуванням образотворчої діяльності в дітей, можуть бути подані в такому вигляді:

- збагачувати уявлення дітей про навколишній світ і виховувати оцінювальне до нього ставлення з позиції моральних і естетичних критеріїв; стимулювати інтерес до діяльності можливістю відтворення як окремих предметів, так і нескладних епізодів, подій, явищ;

- розвивати здібності зорової оцінки індивідуальних ознак форми об'єктів, що мають незначні відміни від попередньо засвоєних еталонних уявлень; визначення їх кольору (локальні характеристики в межах спектру); орієнтування в просторовому положенні і пропорційному співвідношенні деталей окремого об'єкта й елементів сюжету;

- формувати й збагачувати знання про елементи образотворчої мови (малюнок, лінія, колір, композиція); ознайомити з правилами та прийомами предметної композиції (вибір відповідного положення формату в залежності від форми відтворюваного об'єкта, визначення вдалого масштабу зображення, створення композиційної рівноваги) та сюжетної композиції (вибір

- положення формату, прийому виділення смислового центру, упорядковане розміщення другорядних деталей); ознайомили з послідовністю зображення складних багатокомпонентних об'єктів; ознайомити і закріпити уявлення про прийоми роботи в техніці олівця і гуаші;

- сприяти формуванню умінь та навичок: координування дій ока та руки, розвиненості руки, володінню прийомами роботи в техніці олівця (штрихування) і гуаші (залівка, «роботою по-сухому»).

Зміст образотворчих завдань з **предметного малювання**, що пропонують дітям на цьому етапі за ступенем послідовного ускладнення умовно можна розподілити на чотири групи (див. додаток).

Завдання **першої групи** складності об'єднують предмети, форма яких у своїй основі містить у собі обрис геометричних фігур (круглих, прямокутних, трикутних), але з незначною зміною (ними можуть бути знайомі дітям предмети побуту, наприклад, різноманітні види посуду та інше).

При обстеженні цих об'єктів вихователю необхідно допомогти дітям установити схожість із тими формами, які покладені в основу того чи іншого об'єкта, і відзначити індивідуальні особливості його обрису в цілому чи окремої деталі.

До **другої групи** складності завдань належать об'єкти, форма яких у своїй основі, хоч і нагадує дітям раніше засвоєні фігури, але, разом з тим, із значно більшою індивідуальною різницею, ніж об'єкти попередньої групи. Сукупність цих об'єктів можуть складати: овочі, фрукти, квіти і та ін. Запропонований наглядний матеріал має, крім того, ту перевагу, що йому притаманне кольорове різноманіття, яке дасть змогу збагатити уявлення дітей про цю властивість навколишнього світу.

Таким чином, дітям надається можливість не тільки оволодіти новими уявленнями про зовнішні ознаки об'єктів, але й закріпити ті уявлення, які були сформовані на попередньому етапі навчання. Нарешті, обстеження і відтворення індивідуальних особливостей об'єктів створює передумови, які виключають утворення в дітей графічних шаблонів.

Третю групу складності завдань утворюють об'єкти, конструкція яких складається з декількох деталей. Ними можуть бути різноманітні натюрморти, архітектурні споруди, види транспорту, комах, риб, птахів, тварин, людина. Для обстеження і відтворення зазначених об'єктів дітям пропонуються вироби з дерева, металеві та м'які іграшки аналогічного змісту.

Однією з переваг цих об'єктів є те, що деталі, з яких вони складаються, чітко виділені, а їх форма значною мірою узагальнена і за обрисом не перевищує тієї складності, яка пропонувалася дітям на попередньому етапі навчання.

Все це, разом взяте, збагачує уявлення дітей про різноманіття форм і кольорових характеристик предметного світу. Крім того, зазначена конструкція об'єктів полегшує процес їх обстеження і відтворення, тобто вона повною мірою відповідає можливостям дітей цього етапу оволодіння образотворчого діяльністю.

Зміст **четвертої групи** складності завдань об'єднують предмети, обрису яких притаманна аморфність, тобто вони не мають постійно визначеної форми, їх можна відрізнити лише на основі найбільш типових характеристик, які належать тому чи іншому виду об'єктів (наприклад, обриси хмар, кушів, крони різноманітних порід дерев тощо). Завдання полягає в тому, щоб не тільки звернути увагу дітей на типові ознаки форми і кольору цих об'єктів, але й наділити їх відповідною образністю (наприклад, пухнасті хмаринки, струнка тополя, кучерява і струнка берізка, могутній дуб тощо).

Особливість **сюжетного** малювання на цьому етапі полягає в тому, що воно, перш за все, базується на досвіді, набутому дітьми в процесі зображення об'єктів, які передбачається використати в значенні смислових центрів композиції.

Найбільш зрозумілими дітям засобами визначення смислового центру можуть бути: використання контрастності розмірів головного об'єкта по відношенню до другорядних елементів композиції, симетрична побудова композиції, тобто коли

смісловий центр (головний об'єкт) збігається з центром зображувального поля. Симетрична побудова композиції не тільки сприяє виділенню смислового центра, але й надає їй урівноваженого і завершеного вигляду.

Другорядні елементи композиції розміщуються за правилами ритмічної побудови – ритм повторів або чергувань (наприклад, сніговик і сніжинки, вітрильник і хвилі, дерево і краплі дощу, будинок і дерева, дівчинка і квіти на галявині тощо). Вибір положення формату (вертикальне чи горизонтальне) може бути обумовлене необхідністю відтворення простору, в якому відбувається дія, або акцентування уваги на особливості форми головного об'єкта.

У середній групі дітям пропонують завдання, які відрізняються засобами рішення образотворчих завдань – з натури, по пам'яті і за уявленням.

Малювання з **натури** потребує наявності об'єкта безпосередньо на занятті. На відміну від професійного навчання, у процесі якого відтворення з натури потребує рішення комплексу завдань (відтворення форми, обтяжного і просторового її моделювання, пластики, динаміки, світлотіньових градацій і кольорових характеристик), в образотворчій діяльності дітей дошкільного віку відтворення зовнішніх ознак об'єкта обмежується рішенням тих завдань, які висуваються на відповідному етапі навчання, тобто більш-менш точне відтворення основних ознак форми, кольору і положення в просторі. Не дивлячись на спрощення образотворчих завдань, малювання з натури повинно бути в навчальному процесі основним засобом відтворення об'єктів, оскільки воно найбільшою мірою сприяє розвитку необхідних психічних процесів і утворень.

У малюванні з **пам'яті** перед дітьми висувають завдання, спрямоване на відтворення основних ознак (форма, колір), положення у просторі (анфас, профіль; положення стоячи, сидячи, лежачи тощо), стану (статика, динаміка), притаманних **конкретному** об'єкту, якого діти безпосередньо (напередодні чи перед заняттям) обстежували.

Малювання за **уявленням** спрямоване на відтворення найбільш типових **видових** ознак (форма, колір, типові особливості поведінки, рухів тощо), притаманних тій чи іншій групі об'єктів (наприклад, відповідні породи дерев, тварин, постаті дівчинки чи хлопчика тощо).

Розвиток у дітей зорової пам'яті, збагачення уявлень про різноманіття зовнішніх ознак реальних предметів є однією з найважливіших передумов формування творчої діяльності.

У середній групі тривалість заняття складає 20 хвилин. Відповідно до цього тривалість його структурних компонентів може бути витриманою в таких межах: вступна частина до 5 хвилин, основна – 10–12 хвилин, заключна – 3–4 хвилини. Регламент тієї чи іншої структурної частини заняття залежить від складності образотворчих завдань, які передбачається вирішити в кожній з них і на занятті в цілому.

У **вступній частині** заняття вихователь спрямовує свою діяльність на збагачення уявлень дітей про ті чи інші предмети, події, явища; намагається викликати інтерес до запропонованого змісту, разом з дітьми сформулювати ставлення до нього з позиції моральних і естетичних критеріїв (красиве — некрасиве, добре — погане), викликати в групі дітей відповідний до них емоційний стан.

Якщо передбачається виконання завдання з натури, то вихователь спрямовує увагу дітей на характерні особливості зовнішніх ознак об'єкта. Процес обстеження здійснюється у зазначеній вище послідовності.

Відповідальним моментом у навчально-виховному процесі є ознайомлення дітей з майбутнім виконанням завдання. Вихователь повинен орієнтуватися у ступені готовності дітей до його виконання і в залежності від цього здійснювати демонстрування повністю чи частково.

Демонстрування раціональних способів і засобів виконання завдання починається з уточнення положення формату – вертикальне чи горизонтальне. Вихователь знайомить дітей з типологічними підходами до вибору того чи іншого положення: якщо, наприклад, об'єкт, що має бути відтвореним, високий, стрункий і виникає завдання підкреслити це достоїнство, то в цьому випадку використовується вертикальне положення формату, і навпаки, якщо об'єкт розташований у ширину – цьому відповідає горизонтальне положення.

За умови, якщо дітям вже знайомі принципи вибору формату, вихователь, з метою активізації мислення, свідомого підходу до вирішення поставленого завдання, створює проблемну ситуацію, в контексті якої діти з двох можливих варіантів вибирають той, що є оптимальним у цьому випадку. Ознайомлення дітей з подальшою послідовністю виконання завдання полягає в тому, що уточнюється вихідна деталь, з якої починається процес відтворення об'єкта, та її місце на зображувальній площині. За правилом, вихідною деталлю може бути частина об'єкта, яка займає найбільше місце в його загальних розмірах (наприклад, крона дерева, стіна будинку, корпус літака тощо), або центральне місце, що надає змоги більш вдало розмістити деталі, які її оточують (наприклад, торс людини, тварини, птаха тощо).

Вибір вихідної деталі тісно пов'язаний з визначенням не тільки місця на площині, де вона буде розташовуватися, але її масштабу, оскільки від останнього залежить якість кінцевого результату. Масштаб зображення можна вважати вдалим у тих випадках, коли відтворена фігура об'єкта по відношенню до обраного формату не занадто велика чи мала.

Під час демонстрування раціональних способів виконання образотворчого завдання вихователь повинен акцентувати увагу дітей на необхідності максимально точного (зрозуміло, в міру можливого для дітей дошкільного віку) відтворення, перш за все, форми об'єкта, оскільки її викривлення створює певні труднощі в розумінні змісту малюнка.

Лінія як засіб відтворення форми об'єкта повинна не тільки обмежувати відповідну площину, але й надавати їй чіткості і естетичної виразності. Ознайомлення дітей із зазначеними якостями лінії відбувається, перш за все, за допомогою зразкового демонстрування раціональних способів виконання завдання, крім того на основі сприймання творів графіки професійних художників.

Діти дошкільного віку чутливі до кольору. З перших кроків у оволодінні образотворчою діяльністю вони починають (з більшою або меншою послідовністю) використовувати колір як оцінювальний і виразний засіб. Цей факт свідчить про необхідність поступового збагачення уявлень дітей про різноманіття кольору в навколишній дійсності. Якщо на попередньому етапі навчання дітей формували уявлення про чотири еталонні кольорові характеристики (червоний,

жовтий, синій та зелений) і знайомили їх з елементарними засобами роботи в техніці кольорового олівця, фломастера та гуаші, то в середній групі діапазон цих

уявлень поширюється в межах всіх кольорів спектра. Крім того, вони знайомляться з ахроматичними кольорами — чорним, білим і проміжним – сірим.

При використанні кольору в практичній діяльності діти закріплюють запропоновані їм раніше технічні прийоми (штрихування, заливка) і оволодівають новим для них прийомом — «роботою по-сухому». Цей прийом використовується у тих випадках, коли виникає потреба на попередньо нанесений шар кольору нанести інший. У цьому випадку важливо зачекати до тих пір, поки перший шар кольору підсохне, інакше друге зображення розпливеться і не надасть можливості досягти чіткості необхідної форми.

Як і при сприйманні і відтворенні форми слід запобігати виникненню штампів кольору. Для цього необхідно звертати увагу дітей на особливості кольору об'єкта у кожному конкретному випадку.

Старша група. У дітей 6-го року життя складаються передумови переходу на наступний щабель у навчально-виховному процесі. На підставі дитячої допитливості формується інтерес до життя родини, міста або села, країни. Розвиток пізнавальних здібностей, певна обізнаність про реальну дійсність служать підставою для активного спілкування дитини з однолітками й дорослими, спонукають до співпраці з ними. Формування довірливості багатьох психічних процесів і утворень сприяє оволодінню елементами спеціальних мов, характеристик для окремих видів діяльності.

Разом з тим, зазначені вікові новоутворення можна сприймати лише у вигляді можливостей, міра здійснення яких визначається соціальними умовами розвитку дитини, тим, хто і як її виховує, мотивами залучення до діяльності і хто здійснює навчальний процес.

Дослідження дитячої образотворчої діяльності (Л. Виготський, О. Мелік-Пашаєв, В. Мухіна, Н. Сакуліна, Т. Комарова) свідчать про те, що у старших дошкільників не тільки поширюється тематика зображення навколишньої дійсності, але й виявляється прагнення до реалістичного її відтворення.

Водночас звертає на себе увагу той факт, що в багатьох дітей старшого дошкільного віку виникає розчарування в образотворчій діяльності, оскільки рівень їх загального розвитку вступає у протиріччя з тими дитячими підходами до зображення, якими вони володіють. Отже, важливо, щоб вихователь на цьому етапі формування образотворчої діяльності допоміг дітям в оволодінні новим, більш досконалим відтворенням дійсності, але, разом з тим, не порушуючи при цьому своєрідності дитячого зображення.

З урахуванням висловлених особливостей дітей старшого дошкільного віку можна сформулювати такі **завдання** зазначеного етапу оволодіння образотворчою діяльністю:

– збагачувати уявлення дітей про предмети, події та явища реального світу та виховувати до них оцінювальне ставлення з позиції засвоєних морально-естетичних критеріїв (добре – погане, красиве – некрасиве, веселе – сумне, добро – зло тощо); стимулювати інтерес до образотворчої діяльності та спонукати до образного відтворення своїх вражень від сприймання навколишньої дійсності, літературних творів, теле- і радіовистав, лялькових і театральних спектаклів, мультфільмів тощо;

– розвивати **здібності** зорової оцінки ознак форми об'єктів, близьких за своїм обрисом до реальної статури; визначення хроматичних кольорів та їх відтінків (у межах спектра) і ахроматичних кольорів (білий, сірий, чорний); орієнтування у просторових

положеннях об'єктів, визначення окремих особливостей ілюзорних змін їх форми та величини залежно від положення і відстані;

– формувати **знання** про зображувально-виразне призначення основних елементів образотворчої мови **малюнка** (відтворення форми об'єкта єдиною контурною лінією або комбінованим засобом); **лінії** (впевнене, чітке зображення різноманітних форм відповідними лініями); **кольору** (відтворення відповідної ознаки об'єкта, вираз емоційного ставлення до змісту); **композиції** (виділення смислового центра контрастністю величини або кольору, підсилення враження руху засобом асиметричної або діагональної побудови композиції, відтворення багатоплановості засобом перекриття об'єктами, що знаходяться на передньому плані, відповідної частини форми об'єкта, який знаходиться поза нього і використання елементів лінійної перспективи); ознайомити з раціональними підходами до організації зображувального процесу, спрямованого на відтворення як окремого об'єкта, так і сюжетної композиції; формувати уявлення про прийоми роботи в техніці гуаші та акварелі (залівка, розмивка, «роботою по-сухому», «роботою по-вогкому»);

– формування **умінь та навичок** – координування дій ока та руки, розвиненості («умілості») руки, володіння прийомами роботи в запропонованих видах техніки.

На відміну від попереднього етапу навчання, в якому діти оволодівали так званим конструктивним засобом відтворення об'єктів (кожна деталь форми об'єкта відрізнялася певною автономією), цей етап характеризується тим, що пропонуються об'єкти, відтворення яких можливе за допомогою єдиної контурної лінії або комбінованим способом (частина деталей зображується контурною лінією; а частина – конструктивним способом).

Декоративне малювання

Декоративний малюнок як складова частина декоративно-прикладного мистецтва призначений, разом з іншими виразними засобами цього виду образотворчого мистецтва, задовольняти естетичні потреби людей. До специфічних видів декору відносяться зображення сюжетів, символів і орнаменту.

Сюжетне зображення — це композиція, нанесена на поверхню предмета (скринька, ваза, глечик тощо), яка відтворює певне явище, подію, конкретну людину або річ.

Символічне зображення (від грецьк. – умовний знак, прикмета) – відтворення умовного образу, який позначає ту чи іншу ідею, поняття (герби, емблеми, знаки тощо). Здавна основним видом оздоблення виробів декоративно-прикладного мистецтва був орнамент (від лат. «ornamentum» –прикраса) – візерунок, побудований на ритмічно організованому сполученні зображувальних елементів, виконаних засобами живопису, опалювання, різьби, інтарсії, графіки тощо. Загальні стилістичні ознаки орнаментального мистецтва визначаються особливостями образотворчої культури даного народу, мають певну сталість протягом того чи іншого історичного періоду і мають яскраво виражений національний колорит. У кожному окремому випадку властивості орнаменту залежать також від призначення, форми та матеріалу тієї речі, яку він оздоблює.

За закономірностями побудови частіше за все визначають три широко розповсюджених різновиди орнаменту: замкнені орнаменти, орнаментальні стрічки та сітчасті орнаменти.

Послідовність оволодіння дітьми декоративним малюванням

Середня група. Перше знайомство дітей з особливостями декоративного малювання здійснюється в середній групі дитячого садка. Збагачення уявлень про призначення декоративного малюнка, виховання естетичного ставлення до виробів декоративно-прикладного мистецтва відбувається на підставі порівняльних характеристик зовнішнього вигляду різноманітних предметів побуту, зразків національного одягу, оформлення фасадів та інтер'єрів житлових та громадських споруд тощо.

Рішенню цих завдань сприяють екскурсії в краєзнавчий музей, відвідування виставок творів відповідного змісту, бесіди та розповіді з ілюструванням зразків народного та декоративно-прикладного мистецтва і оволодіння безпосередньо виконавською та творчою діяльністю з декоративного малювання.

У процесі обстеження тих чи інших зразків декоративно-прикладного мистецтва слід звернути увагу дітей на особливості елементів візерунка: спрощення їх форми в порівнянні з реальним предметом; супідрядність залежно від виконуваної функції – головні та другорядні; засоби їх виділення – розміром, кольором і місцем на площині: порядок композиційної організації – ритм, побудований на строгій метричній основі. симетрія.

Перші завдання, що пропонуються дітям на цьому етапі, спрямовані на створення орнаментальних стрічок, присвячених рослинним мотивам. Декоративними елементами візерунка можуть бути різноманітне листя, квіти, фрукти, овочі, ягоди, колосся пшениці та інше. Використанню зазначених елементів передують вивчення дітьми засобів їх стилізації в українському декоративному мистецтві.

У процесі виконання цих завдань діти засвоюють принципові підходи до композиційної організації елементів візерунка — ритм повторів однакових за зовнішніми ознаками елементів; чергування різних за формою, розміром або кольором елементів візерунка, з урахуванням структурних варіантів чергування — через один, через два і т. д.; симетрична побудова композиції візерунка від осі симетрії, розміщеної уперек або уздовж стрічки.

Ускладнення завдань з декоративного малювання полягає в побудові замкнених орнаментів на площинах круглої, квадратної та прямокутної форм. В уявленні дітей запропоновані площини бажано конкретизувати за призначенням: блюдце, тарілка, піднос, рушник, скатерка та інше.

За змістом запропоновані орнаменти можуть бути присвячені рослинним мотивам, але з більш визначеною тематикою і використанням відповідних за змістом і кольором декоративних елементів візерунка, наприклад: осінній, зимовий, весняний, літній мотиви; або присвячений одному якомусь предмету – ромашці, ялинці тощо.

Знайомство дітей з раціональними підходами до організації зображувального процесу полягає у повідомленні найбільш зручної поетапності побудови орнаменту, наприклад: у стрічковому орнаменті, в якому елементи візерунка розміщуються за принципом ритму повторів, краще починати виконання завдання зліва направо або зверху вниз, по-перше, тому що контролюється якість їх розміщення. по-друге, зображення не буде пошкоджене рукою; при чергуванні елементів візерунка зручніше спочатку розмістити елементи одного якогось кольору, наприклад, акценти або їх деталі, а потім приступити до відтворення другорядних елементів; у симетричних

композиціях краще починати зображення орнаменту з центрального елемента, а потім — відповідно ліва або верхня половини, права або нижня половини.

Для виконання завдань з декоративного малювання використовуються різноманітні фарбуючі **матеріали та інструменти**: кольорові олівці, якщо декоративні елементи візерунка дрібні; гуаш, пензлі круглі різних розмірів, тампони для зображення однакових за формою, розміром та кольором декоративних елементів; щільний папір або картон. При необхідності використовується кольоровий папір, попередньо наклеєний на щільну основу (папір або картон).

Старша група. Наступне ускладнення завдань декоративного малювання полягає у формуванні в дітей уявлень про зображувальні та виразні особливості найбільш поширених в Україні його стильових напрямків і використанні найбільш посильних з них у практичній діяльності. Крім того, дітям надається можливість оздоблювати предмети, різноманітні за призначенням та конструктивною будовою.

Так, у діяльності дітей удосконалюються й збагачуються не тільки рослинні мотиви, але й використовуються образи тварин, птахів, риб, людини, що, у свою чергу, дає можливість відтворювати у візерунках персонажі улюблених казок, мультиплікаційних фільмів та інше. Успішному використанню зазначених елементів сприяє те, що в предметному та сюжетному малюванні діти здебільшого оволодівають засобами сприймання і відтворення об'єктів, які значною мірою стилізовані за формою.

Разом з тим, використання зазначених об'єктів у декоративному малюванні ставить перед необхідністю врахування специфічних для цього виду образотворчого мистецтва стильових умовностей і вимог до структурної побудови композиції — сполучення окремих елементів візерунка між собою та з цілим, супідрядність другорядних елементів головному, додержання відповідних розчленувань об'єкта, вдало знайдений масштаб зображення, ритмічна організація елементів на строгій метричній основі та інші. Із зазначеними особливостями декоративного малювання діти в доступній формі знайомляться під час сприймання творів народного і професійного декоративно-прикладного мистецтва, а також безпосередньо в ході виконання практичних завдань.

Ознайомлення дітей у доступних формі з творами народних майстрів свого краю, а також із зображувально-виразними достоїнствами декоративно-прикладного мистецтва Вінниччини, Гуцульщини, Дніпропетровщини, Київщини, Полтавщини, Рівненщини, Харківщини та інших областей України дає змогу сформувати в них не тільки певні уявлення про масштабність за призначенням і стильове різноманіття декоративного малювання, але й залучити до національної культури, успішно вирішувати завдання морального та естетичного виховання.

Питання для самоконтролю.

- 1) Яке значення для всебічного розвитку дітей має образотворча діяльність?
- 2) Які вимоги до програмних завдань обумовлені єдністю рішення завдань навчання, виховання та розвитку дитини?
- 3) Визначити основні завдання з малювання.
- 4) Предметне малювання, його характеристика.
- 5) Які завдання стоять перед сюжетним і декоративним малюванням?

б) Якими особистісними та професійними якостями повинен володіти вихователь для успішного здійснення навчально-виховного процесу засобами образотворчої діяльності.

Лекція

Тема лекції: «Планування освітньо-виховної роботи з образотворчого мистецтва в дошкільному закладі. Зміст роботи завідуючої, вихователя – методиста, інспектора і методиста управліннь освіти з організації і керівництва образотворчою діяльністю дітей»

Ключові поняття: планування перспективне, календарне, принципи і форми планування.

Мета та завдання:

Формування базису особистісної культури студентів, передусім перцептивної культури, як суб'єкта творчості, здатної до самовираження в різних видах образотворчості; сприяти формуванню пізнавального інтересу. Виховувати зацікавленість дисципліною, прагнення отримувати нові знання самостійно.

План лекційного заняття:

1. Значення планування.
2. Принципи планування.
3. Види планів.

Література:

1. Доронова Т. Н., Якобсон С. Г. Обучение детей 24 лет рисованию, лепке, аппликации в игре (младшая разновозрастная группа): Кн. для воспитателя детского сада. – М.: 1992. – 207 с.
2. Комарова Т. С. Изобразительное творчество в детском саду / Т. С. Комарова. – М.: Педагогика, 1984. – 175 с.
3. В. П. Котляр Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: навчальний посібник. / В. П. Котляр. – К.: Кондор, 2009. – 200 с.

Зміст лекції

Формування базису особистісної культури у дошкільнят в процесі занять з образотворчого мистецтва багато в чому залежить від грамотного планування освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі.

Планування – це процес визначення конкретних цілей, завдань, змісту, форм, методів та засобів досягнення намічених перспектив на певний відрізок часу. У сучасних умовах демократизації і динамічного розвитку освітнього процесу дедалі

частіше звучать думки про доцільність вільної організації освітнього процесу без планування і визначення його перспектив. Це призводить до хаосу, відсутності системи в роботі, до стихійності, випадковості. На сьогодні **плановість залишається важливим принципом** державного управління в різних його галузях, зокрема в освіті. План забезпечує впорядкованість, систематичність, перспективність у роботі, дає змогу поступово реалізувати завдання розвитку кожної особистості. Інша річ, що час змінює підходи до самого процесу планування освітньої роботи в дошкільному навчальному закладі. Педагогам надається право на творчість у виборі форм планування та програм розвитку особистості, яких нині є значна кількість. Це дає підстави для альтернативного планування освітньо-розвивального процесу. Разом з тим педагогу важливо пам'ятати, що в процесі образотворчої діяльності вирішуються не лише завдання мистецького характеру, а й важливі завдання розвитку самостійності, активності, творчості особистості, формуються вольові, організаторські, комунікативні риси, зачатки навчальної діяльності та інші.

Принципи планування

Є правила (в педагогіці їх називають принципами), про які варто пам'ятати і враховувати їх у всіх формах планування. Найпершим з них є визначення мети і завдань планування образотворчої діяльності. Отже, головною метою занять з образотворчої діяльності є формування базису особистісної культури дошкільняти, передусім перцептивної культури: естетичних, моральних і специфічних для образотворчої діяльності відчуттів (кольору, ритму, лінії, форми, композиції тощо), а також формування особистості як суб'єкта творчості, здатної до самовираження в різних видах образотворчості. Педагог вирішує завдання формування естетичної сприйнятливості як базової риси особистості, здатності «приймати», «передавати», «трансформувати» естетичні враження, бути споживачем і творцем культури. Він керується принципом **опертя на зміст розділу «Образотворче мистецтво»** в одній із варіативних програм, за якою працює дошкільний навчальний заклад. У програмі для кожної вікової групи визначено завдання, які є обов'язковими для виконання, а також наведено приклади тем робіт з малювання, ліплення, аплікації, конструювання. Вони спрямовані на реалізацію програмових завдань.

Принцип цілісності, логічності та інтеграції різних видів діяльності передбачає врахування у плануванні міжпредметних та інтегративних зв'язків. План з образотворчого мистецтва узгоджується з іншими розділами програми, особливо з роботою щодо ознайомлення з довкіллям, природою, розвитком мовлення, читанням художньої літератури, музичними заняттями, театральнo-драматизаційною діяльністю та іграми дітей. Різноманітна й змістовна діяльність забезпечує багатство уявлень і створює таку емоційну атмосферу, що актуалізує у дитини потребу виразити свої почуття, враження і настрої в малюнках, ліпленні, декоративній діяльності. Тому, беручись за складання плану на певний період часу, слід з'ясувати, яка освітньо-виховна робота планується з дітьми за іншими розділами програми і як можна скористатися набутим дитячим досвідом в образотворчій діяльності. **Принцип інтеграції різних видів мистецтва в художній діяльності дітей** забезпечує більш глибоке проникнення у сутність художніх образів і їхнє творче втілення комплексними засобами різних видів мистецтва (візуального, музичного, літературного, мімічного, пантомімічного тощо). У плануванні важливо враховувати

також принцип взаємозв'язку між самими заняттями з образотворчої діяльності. Його не можна ігнорувати, бо виконання однієї і тієї ж теми різними зображувальними матеріалами може бути умовою розвитку цілісного світосприймання і засобом розвитку виразності зображення. Наприклад, починати навчати зображати нові форми найкраще в техніці ліплення, де образ передається в повній тривимірності (висота, ширина, товщина), потім — в аплікаційній техніці. Тут форма виступає як збірний або цілісний силует, а колір дається у готовому вигляді (кольоровий папір). Найскладнішим щодо техніки зображення є малювання, тому воно планується останнім в означеній *тріаді*. Однак не завжди потрібно дотримуватися саме її у плануванні. Можлива і *діада*: аплікація і малювання, ліплення і малювання, ліплення і аплікація. Тут важливо враховувати, який вид діяльності запланувати раніше, щоб набутий дітьми досвід і вміння можна було використати в наступному. Наприклад, під час зображення теми «Натюрморт» (овочі, фрукти, гриби) у старшій групі для кращого засвоєння форм спочатку доцільно запланувати складання натюрморту з реальних предметів або муляжів, потім ліплення, аплікацію і насамкінець малювання. Потрібно також враховувати *кількість занять з кожного виду зображувальної діяльності* в конкретній віковій групі. Ця кількість, як правило, подається в додатках до програм. У плануванні образотворчої діяльності важливо дотримуватися *принципу циклічності*: об'єднувати упродовж деякого часу заняття, на яких вирішуються певні програмові завдання. Наприклад, малювання візерунків за мотивами петриківського розпису чи української кераміки в старших групах. Цикл занять має певну логіку: ознайомлення з мистецтвом на початкових заняттях, навчальне малювання на наступних, самостійне творче складання композицій візерунків для прикрашання ними різних форм і предметів. Цикли занять можуть об'єднуватися програмовими завданнями і тематикою. Наприклад, зображення портрета, пейзажу, натюрморту, архітектурних споруд. Такий спосіб планування дає дитині можливість більш глибоко проникати в характер і способи відображення певної тематики. Ви розглянули тематичні цикли на прикладі старшої групи: «Холодна осінь» («Барви пізньої осені», «Осінні дощі», «Останній осінній день»); «Зима» («Барви зими», «Зимовий ліс», «Зима в місті», «Зимовий вечір»); «Весна» («Барви весни», «Крига скресла», «Весняний пейзаж», «Після грози»); «Літо» («Барви літа», «Здрастуй, літо», «У лісі», «На річці»). У плануванні можна враховувати також *взаємозв'язок* завдань з предметного, сюжетного і декоративного видів зображень. Вони чітко окреслені в усіх варіативних програмах, тому є бажаними для виконання. Так, вміння дітей з предметного зображення (малювання, ліплення, аплікації) важливі для виконання сюжетно-тематичних робіт. Стає зрозумілим, що предметні зображення краще планувати перед сюжетними. Заняття з декоративних видів зображення можна планувати як самостійні і як складову занять з предметних і сюжетних видів зображення. Наприклад, прикрашання ліпним декором настінної керамічної тарілки; розмальовування візерунками українських керамічних іграшок. Планування роботи з образотворчої діяльності може відбуватися за *принципом сезонності*. Природа різних пір року, праця в різні сезони, сезонні свята й обряди стають темами дитячих малюнків, ліплення, декоративних робіт (виготовлення картин, декорацій тощо). Актуальні враження, якими діти живуть в певну пору року, спостерігають і переживають їх, без особливих утруднень творчо втілюються в їхніх роботах. **Принцип цінності, врахування практичного призначення дитячих робіт**, виконаних в образотворчій діяльності, орієнтує на те, що певні теми треба планувати так, щоб вони були виконані дітьми вчасно. Наприклад, напередодні свят, виставок,

днів народження, щоб їх можна було використати для оформлення запрошень, як святковий або урочистий подарунок, декорації, прикрашання групової кімнати, влаштування виставок. **Принцип варіювання технік і способів зображення** може стати ще одним способом планування. Ознайомлення з новими техніками програми передбачають поступово. Так, в молодших групах важливо передбачати чергування малювання фломастерами із зображенням гуашевими фарбами. У старших – техніки гуаші й акварелі, планувати нетрадиційні техніки зображень: монотипію, плямографію, пуантилізм, ниткографію, малювання штампами з поролону або картоплі та інші.

Основою планування (домінантою) може стати спосіб сприймання дитиною предмета, об'єкта, явища: зображення з натури, за уявою, уявленням, фантазією, з пам'яті. **Принцип врахування положення про типи занять потребує доцільного поєднання повідомлення, закріплення і самостійного застосування** дитиною набутого досвіду сприймання дійсності та її зображення. У молодших групах переважають заняття із закріплення матеріалу, бо інформаційно-практичний потенціал дитини невеликий. У міру його збагачення зростає питома вага занять за власним задумом дітей. Уже з середньої групи їх проводиться 1 /3 частина від загальної кількості. Актуальним є **спільне планування роботи** обома вихователями, що працюють у групі, і взаємозв'язок, погодженість в роботі керівника ізостудії та вихователями. Дотримання цього передбачає активну підготовчу роботу вихователя до занять з образотворчої діяльності. Вона полягає у здійсненні художніх екскурсій, проведенні спостережень, читанні й обговоренні художньої літератури, перегляді й обговоренні ілюстрацій, мультфільмів, відеозаписів, розповідях про художників, розгляданні картин, скульптур, виробів декоративного мистецтва, закріпленні з дітьми зображувальних технік і правил користування обладнанням та приладдям, організації самостійної образотворчої діяльності, індивідуальній роботі з обдарованими дітьми та дітьми з особливими потребами. Йдеться про дітей, які тривалий час не відвідували дитячий садок, таких, що стали свідками негараздів у сім'ї, нерішучих, сором'язливих, з комплексом меншовартості і таке інше. Відповідно до **красознавчого принципу** у планах знаходить відображення актуальна тематика рідного краю. Наприклад, малювання гірських пейзажів в Карпатах і лісових на Поліссі, ознайомлення з народними ремеслами, декоративно-ужитковим мистецтвом свого краю, творчістю місцевих митців. Приміром, на Київщині – ознайомлення з декоративним авторським розписом К. Білокур, М. Приймаченко, Є. Миронової, на Дніпропетровщині – Т. Пати, М. Тимченко, Ф. Панка. Дотримання **принципу науковості** забезпечує відповідність змісту планів досягненням психолого-педагогічної науки, актуальним дослідженням в галузі методики образотворчої діяльності, здобуткам передового педагогічного досвіду. Реалізація цього принципу потребує від педагога обізнаності в наукових дослідженнях, практичних педагогічних інноваціях, уміння осмислити їх і застосовувати у власній практиці для плідного спілкування з дітьми. Плануючи освітній процес з образотворчої діяльності, пригадайте провідні принципи дидактики: доступності, повторності, міцності, наочності. Не варто прагнути уникати повторення однієї теми в різних вікових групах. Завдання їхнього зображення будуть різними! Наприклад, малювання візерунка, людини, тварини в молодших і старших групах мають свої мету, завдання, специфіку змісту.

Види планів

У практиці дошкільних навчальних закладів використовуються два види планування: **перспективне й поточне**. Перспективне планування визначає завдання і зміст роботи на тривалий відтинок часу: навчальний рік, півріччя, квартал, місяць.

Річний план роботи дошкільного навчального закладу охоплює всі важливі напрями його функціонування і є результатом творчої думки всіх працівників. З естетичного виховання та образотворчої діяльності в ньому передбачаються заходи щодо поповнення матеріальної бази, облаштування освітньо-розвивального середовища, поліпшення стану освітньо-виховного процесу, виявлення, узагальнення та впровадження кращого педагогічного досвіду. Наприклад, серед завдань дошкільного навчального закладу на поточний рік можна визначити тему: «Ознайомлення дітей з образотворчим мистецтвом як основа розвитку їхніх художньо-творчих здібностей». Це завдання реалізується в системі конкретних заходів в різних розділах річного плану. Так, у розділі: «Підвищення рівня фахової майстерності працівників» можна передбачити педагогічну нараду з цієї проблеми, заходи із самоосвіти працівників, семінари, семінари-практикуми, консультації, обмін досвідом, ділові ігри, дискусії, майстер-класи. У розділі «Організаційно-педагогічна робота» планується робота з батьками у відповідному контексті: лекції, консультації, відкриті заходи з питань ознайомлення дітей з образотворчим мистецтвом, проблем музейної педагогіки. У плані роботи методичного кабінету зазначається: добір науково-методичної літератури, методичних розробок з досвіду роботи щодо ознайомлення дітей з творами образотворчого мистецтва; оформлення тематичних стендів, виставок живопису, графіки, скульптури, декоративно-ужиткового мистецтва та дитячих творчих робіт. До здійснення запланованих заходів активно залучаються педагоги з образотворчої діяльності, керівники художніх студій. До **перспективних планів** належать також сітки занять з образотворчої діяльності, які складають вихователі різних вікових груп та педагоги з образотворчої діяльності терміном на місяць, квартал або півріччя в довільній формі (перелік занять, група, термін проведення, теми) або у вигляді таблиць-сіток (тема, мета, замальовки образів). Часто педагоги з образотворчого мистецтва в дошкільних навчальних закладах проводять заняття та гурткову роботу лише з малювання, а вихователі груп – з ліплення, аплікації, конструювання. Тому кожен планує відповідні види діяльності. Для розвитку художніх обдаровань, здібностей та інтересів дітей в дошкільних навчальних закладах організовується і планується робота художніх студій, гуртків, майстерень. Керівники гурткової роботи переважно складають перспективні плани на навчальний рік і додають їх до річного плану роботи дошкільного навчального закладу. Поточні (календарні) плани складаються також на основі державних або авторських освітніх програм та перспективних планів. Досвідчені педагоги можуть складати їх на один-два найближчі дні, фахівці-початківці, педагоги образотворчого мистецтва — на один-два тижні. У календарних планах відображаються різні форми роботи з образотворчої діяльності: спостереження краси вжитті та образотворчому мистецтві, екскурсії до музеїв і на виставки образотворчого мистецтва, дитяче експериментування з художніми та зображувальними матеріалами, самостійна образотворча діяльність дітей, індивідуальна робота з художньо обдарованими дітьми та дітьми з особливими потребами, заняття, робота з батьками, оновлення і поповнення розвивального середовища групи художніми, зображувальними та наочними матеріалами.

Плануючи **спостереження та екскурсії**, пов'язані з образотворчою діяльністю, треба зазначати *об'єкт, мету, основні запитання до дітей*. У художньому експериментуванні зазначати, яка художня ідея або технічно-зображальна пропозиція буде перевірятися в процесі самостійних досліджень дітей. В умовах розвивального середовища передбачати особистісне та міжособистісне спілкування з мистецтвом, індивідуальні, групові та колективні бесіди на теми образотворчого мистецтва й образотворчої діяльності. обговорення матеріалів художніх виставок і творчих робіт дітей, спільну художньо-практичну діяльність педагога і дітей, художньо-технічні хвилинки тощо.

У **плануванні занять** важливо зазначати вид образотворчої діяльності, тему, мету, матеріали для художньо-творчого зображення, підготовчу роботу, хід заняття із зазначенням методів і прийомів у кожній його частині (вступна, самостійна робота дітей, обговорення, аналіз, оцінка, обігрування результатів роботи). Плануючи заняття у різновікових групах, важливо диференціювати завдання в меті для кожної вікової підгрупи, а також методи і прийоми навчання. У **плануванні самостійної образотворчої діяльності** дітей педагог час від часу зазначає поповнення, оновлення обладнання в центрі СХД (самостійної художньої діяльності) – зображувальні матеріали, виставки, прийоми непрямого керівництва діяльністю (заохочення індивідуальної або групової ініціативи дітей, ігрова та соціальна мотивація їхніх задумів). У періодиці останніх років з'явилися такі форми планування роботи з образотворчої діяльності, в яких *перспективне планування* органічно поєднується з *календарним*. Плануються не лише заняття, а й робота з ознайомлення дітей із красою в житті й образотворчому мистецтві як основою збагачення їхніх почуттів, художньо-творчих ідей та задумів. У методичній літературі є розробки **планування комплексних занять** з розвитку творчих здібностей дошкільнят. Вони побудовані на ґрунті інтеграції трьох основних видів мистецтв – образотворчого, музичного і художньої літератури, їхньої взаємодії, яка виступає засобом ампліфікації загального і художньо-творчого розвитку дітей. Такий підхід до планування є актуальним у старших групах дошкільного навчального закладу, бо забезпечує перспективність образотворчої діяльності в початковій школі, де програма з образотворчого мистецтва побудована на основі інтеграції мистецтв. Важливим аспектом планування є *аналіз ефективності реалізації запланованої роботи*. Він дає підстави для корекції розвитку дітей в образотворчій діяльності, врахування виявів їхніх індивідуальних інтересів та вподобань. Для того щоб провести такий аналіз, треба уважно стежити за роботою дітей на заняттях, оцінювати їхні судження, ставлення до мистецтва, переглядати виконані зображення, здійснювати діагностичну роботу. Педагог планує проведення діагностичних, контрольних-перевірювальних занять, на яких використовує творчі завдання, тести на інтелект, уміння, креативність (переважно малюнкові). Отже, в сьогоденні уможливорюються альтернативні підходи педагогів до планування: свобода вибору видів і форм планів на засадах до цільності, помірності, відповідності обраній стратегії та державній програмі.

Інструктивно-методичні матеріали практичних занять з дисципліни

Практичне заняття № 1.

Образотворче мистецтво – специфічна форма відображення дійсності.

Мета: закріпити теоретичний матеріал з методики образотворчої діяльності, сприяти формуванню професійних умінь та навичок, підвищенню рівня задоволеності обраною професією та мотиваційного рівня педагогічної діяльності, сприяти підвищенню теоретично-професійної підготовки студентів.

Після виконаної роботи студент повинен знати:

- теоретичні основи, сутність і специфіку означеної теми та відповідні поняття і терміни;

Вміти:

- аналізувати відповідну наукову літературу ;
- вести дискусію з проблеми методики та її вирішення в дошкільному віці.

План практичного заняття:

1. Що поєднує в собі поняття «культура» в широкому та вузькому розумінні цього слова?
2. Мистецтво, як елемент культури, її знак та символ.
3. У чому полягають функції мистецтва?
4. Яким естетичним критеріям повинен відповідати художній твір?
5. За якими типологічними ознаками відбуваються поєднання художніх творів у види, жанри, стилі мистецтва?
6. За яких умов можливе повноцінне естетичне сприймання художнього твору?

Література: базова:13, 14, 23, 24, 27, допоміжна:8

Завдання для самостійної роботи:

1. Характерні особливості образотворчого мистецтва.
2. Художній образ як форма художнього мислення в мистецтві.
3. Підготувати реферат з теми: «Функції мистецтва», «Історичний характер мистецтва».

Орієнтовна структура практичного заняття

1. Організаційна частина заняття.
2. Термінологічний діалог.
3. Перевірка виконання самостійної роботи.
4. Обговорення основних питань з теми.

Практичне заняття № 2. **Мистецтво живопису та графіки.**

Мета: Систематизувати і поглибити знання за відповідною темою; ознайомити студентів з мистецтвом живопису та графіки, засобами їх художньої виразності, сформувані професійні вміння та якості; засвоїти вміння практично використовувати відповідні знання, навички; відпрацювати навички ораторського мистецтва.

Після виконаної роботи студент повинен знати:

- Теоретичні основи, сутність і специфіку означеної теми та відповідні поняття і терміни;

Вміти:

- Аналізувати відповідну наукову літературу ;
- вести дискусію з проблеми методики та її вирішення в дошкільному віці.
- визначати види живопису, орієнтуватися в жанрах живопису;
- робити мистецький аналіз ілюстрацій.

План практичного заняття:

1. Живопис один із видів образотворчого мистецтва.
2. Види живопису: монументальний, станковий, декоративний, театральньо-декоративний, мініатюрний.
3. Жанри живопису.
4. Графіка, як мистецтво. Характеристика видів графіки.

Література: базова: 13, 14, 15, 16, 27, 30, допоміжна: 8.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати повідомлення про творчість українських художників – ілюстраторів дитячих книг та мистецький аналіз їх ілюстрацій.
2. Підготувати альбом із зразками різних видів, жанрів живопису, графіки.
3. Дати визначення понять : картина, репродукція, копія, зробити їх порівняльний аналіз.
4. Підготувати реферат з теми: «Малюнок – основа образотворчого мистецтва, його значення, види», «Художній образ у мистецтві».

Практичне заняття № 3 **Мистецтво скульптури та архітектури.**

Мета: Систематизувати і поглибити знання за відповідною темою; ознайомити студентів з мистецтвом скульптури та архітектури, засобами їх художньої виразності, сформувані професійні вміння та якості; засвоїти вміння практично використовувати відповідні знання, навички; відпрацювати навички ораторського мистецтва.

Після виконаної роботи студент повинен знати:

- Теоретичні основи, сутність і специфіку означеної теми та відповідні поняття і терміни;

Вміти:

- Аналізувати відповідну наукову літературу ;
- вести дискусію про мистецтво скульптури і архітектури, про засоби їх художньої виразності.
- визначати види скульптури;
- орієнтуватися у стилях архітектури.

План практичного заняття:

1. Скульптура як вид мистецтва.
2. Монументальна скульптура. Засоби виразності.
3. Станкова скульптура. Характеристика й засоби виразності.
4. Скульптура малих форм, її характеристика.
5. Архітектура як будівельне мистецтво, її особливості.
6. Античний стиль в архітектурі.
7. Романський стиль в архітектурі. Засоби художньої виразності.
8. Домінуюча роль архітектури у визначенні готичного стилю.
9. Епоха Відродження-ренесанс як стиль в архітектурі.
10. Стиль в архітектурі - бароко, його характеристика.
11. Стиль в архітектурі-ампір, його характеристика.
12. Класицизм як стиль в архітектурі 17, поч. 19 ст.
13. Архітектурний конструктивізм 20-го ст.
14. Характеристика творчості відомих архітекторів Б. К. Растреллі, К.І. Россі.

Література: базова: 8, 13, 14, 16, 27, допоміжна: 8, 10.

Завдання для самостійної роботи:

1. Зображувальні можливості і техніки обробки матеріалів скульптури.
2. Підготувати повідомлення про жанри скульптури: портретний, анімалістичний, побутовий, казково - фантастичний.
3. Підбір ілюстрацій з різними видами скульптури, їх характеристика.
4. Підбір ілюстрацій з різними стилями в архітектурі . Їх характеристика.

Орієнтовна структура практичного заняття

1. Організаційна частина заняття.
2. Термінологічний діалог.
3. Перевірка виконання самостійної роботи.
4. Обговорення основних питань з теми.

Практичне заняття № 4.

Народне та декоративно-прикладне мистецтво. Дизайн. Види дизайну.

Мета: Систематизувати і поглибити знання за відповідною темою; ознайомити студентів із промислами України, сформувані професійні вміння та якості; засвоїти вміння практично використовувати відповідні знання, навички; розвивати уміння виконувати мистецький аналіз творів народного та декоративно-прикладного мистецтва, відпрацювати навички ораторського мистецтва.

Після виконаної роботи студент повинен знати:

- Теоретичні основи, сутність і специфіку означеної теми та відповідні поняття і терміни;
- Знати промисли України

Вміти:

- Аналізувати відповідну наукову літературу;
- вести дискусію про народне та декоративно - прикладне мистецтво, про засоби їх художньої виразності.
- Вміти визначати символічне значення, зображених в орнаментах предметів;
- вміти розробляти та малювати різні орнаменти.

План практичного заняття:

1. Загальна характеристика народного та декоративно – прикладного мистецтва.
2. Функції декоративно – прикладного мистецтва.
3. Види народного та декоративно – прикладного мистецтва.
4. З історії розвитку промислів України.

Література: базова :2, 4, 13, 18, 19, 29, допоміжна:.

Завдання для самостійної роботи:

1. Характерні особливості декоративного мистецтва.
2. Складіть робочу таблицю з символіки кольору та орнаментального мотиву
3. Знайдіть якнайбільше відомостей про орнамент, скористуйтесь міфами, легендами, казками; намалюйте орнаменти, оволодійте прийомами стилізації.
4. Складіть словничок мистецтвознавчих професійних термінів.
5. Зберіть і репрезентуйте власну колекцію репродукцій декоративного мистецтва.
6. Підготувати реферат з теми: «Український орнамент».

Дизайн. Види дизайну.

Мета: Систематизувати і поглибити знання за відповідною темою; ознайомити студентів із теоретичними положеннями основ дизайну, сформувані професійні вміння та якості; засвоїти вміння розрізняти і характеризувати види дизайну; розвивати уміння використовувати елементи дизайну в оформленні навколишнього середовища, відпрацювати навички ораторського мистецтва.

Після виконаної роботи студент повинен знати:

- Теоретичні основи, сутність і специфіку означеної теми та відповідні поняття і терміни;
- Розрізняти і характеризувати види дизайну.

Вміти:

- Аналізувати відповідну наукову літературу ;
- визначати види дизайну;
- використовувати елементи дизайну в оформленні навколишнього середовища

План практичного заняття:

1. Передумови зародження дизайну.
2. Дизайн як творча діяльність.
3. Види дизайну.
4. Композиція в дизайні.
5. Дизайн і довкілля.

Література: базова: 2, 4.13, 27 .

Завдання для самостійної роботи:

1. Характерні особливості дизайну.
2. Художньо-педагогічні вимоги щодо оформлення ділянки дошкільного закладу.
3. Підготувати реферат з теми: «Особливості дизайнерської діяльності».
4. Презентація оформлення ділянки дошкільного навчального закладу.

Орієнтовна структура практичного заняття

1. Організаційна частина заняття.
2. Термінологічний діалог.
3. Перевірка виконання самостійної роботи.
4. Обговорення основних питань з теми.

Практичне заняття № 5 Образотворче мистецтво в історичному аспекті.

Мета: закріпити теоретичний матеріал з методики образотворчої діяльності, сприяти формуванню професійних умінь та навичок, підвищенню рівня задоволеності обраною професією та мотиваційного рівня педагогічної діяльності, сприяти підвищенню професійної підготовки студентів.

Після виконаної роботи студент повинен знати:

– Теоретичні основи, сутність і специфіку означеної теми та відповідні поняття і терміни;

Вміти:

- Аналізувати відповідну наукову літературу;
- вести дискусію з означеної теми;
- визначати віхи розвитку образотворчого мистецтва;
- орієнтуватись у стилях архітектури.

План практичного заняття:

1. Віхи розвитку зарубіжного образотворчого мистецтва у суспільствах Давнього світу.
2. Розвиток образотворчого мистецтва періоду Середньовіччя.
3. Образотворче мистецтво в період Відродження.
4. Образотворче мистецтво Нового (Просвітництва) та Новітнього часу.
5. Українське образотворче мистецтво від княжої доби до ХІХ ст.
6. Українське образотворче мистецтво ХХ ст.

Література: базова: 13, 14, 28, 29, 30.

Завдання для самостійної роботи:

Підготувати реферати на тему:

1. «Мистецтво Середньовіччя».
2. «Поєднання різних видів образотворчих мистецтв під егідою Середньовічних храмів»
3. «Мистецтво епохи Відродження».
4. «Романтизм початку ХІХ століття».
5. «Реалістичне мистецтво ХХ століття».

Практичне заняття № 6

Становлення методики і керівництва образотворчою діяльністю дітей.

Мета: закріпити знання студентів про особливості розвитку у дітей дошкільного віку образотворчих здібностей і шляхи формування творчості в образотворчій діяльності, сформувані професійні вміння та якості; засвоїти вміння практично використовувати відповідні знання, навички.

Після виконаної роботи студент повинен знати:

- Теоретичні основи, сутність і специфіку означеної теми та відповідні поняття і терміни;
- особливості розвитку у дітей дошкільного віку образотворчих здібностей.

Вміти:

- Аналізувати відповідну наукову літературу ;
- визначати шляхи формування творчості в образотворчій діяльності.

План практичного заняття:

1. Предмет та провідні питання методики керівництва образотворчою діяльністю дітей.
2. Базові науки, на яких ґрунтується експериментальна методика.
3. Короткі відомості про становлення методики керівництва образотворчою діяльністю дітей як науки.
4. Вивчення дитячого малюнка в кінці 19 на поч. 20 ст.
5. Розвиток здібностей до образотворчої діяльності в дошкільному віці.
6. Розвиток творчості дітей дошкільного віку в образотворчій діяльності.
7. Роль навчання в розвитку образотворчих здібностей дітей.

Література: базова: 9, 11, 13, 33, допоміжна: 3, 4, 6, 11, 12, 13.

Завдання для самостійної роботи:

1. Які ознаки свідчать про науковість підходу до сучасної методики керівництва образотворчою діяльністю дітей?
2. На яких теоретичних засадах психології та педагогіки ґрунтується сучасна методика керівництва образотворчою діяльністю дітей?
3. Які провідні напрямки вдосконалення вітчизняної методики керівництва образотворчою діяльністю дітей визначеної на сучасному історичному етапі? Чим вони обумовлені?
4. Розробити ігрові завдання на розвиток уяви та творчих здібностей дітей

Практичне заняття № 7 (4 год)

Форми організації і методи керівництва образотворчою діяльністю дітей

Мета: закріпити знання студентів про форми організації образотворчої діяльності, сформувані професійні вміння та якості; засвоїти вміння володіти методикою керівництва образотворчою діяльністю та практично використовувати відповідні знання, навички.

Після виконаної роботи студент повинен знати:

- Теоретичні основи, сутність і специфіку означеної теми та відповідні поняття і терміни;
- Розрізняти форми організації образотворчої діяльності.

Вміти:

- Аналізувати відповідну наукову літературу ;
- визначати методи та прийоми у процесі навчання дітей образотворчого мистецтва;
- використовувати ігрові прийоми в різних вікових групах дошкільного закладу.

План практичного заняття:

1. Методи керівництва образотворчої діяльності в дошкільному закладі.
2. Форми організації роботи з образотворчої діяльності в умовах повсякденного життя.
3. Самостійна образотворча діяльність та її організація.
4. Заняття як форма організованого навчання образотворчої діяльності та їхні види.

Література: базова: 8, 11, 13, 23, 24, 27, допоміжна: 6, 8.

Завдання для самостійної роботи:

1. Зробити добірку ігрових прийомів та ситуацій, що використовуються в образотворчій діяльності.
2. Визначте «Золоті правила» позиції педагога в різних формах організації образотворчої діяльності в контексті особистісно – орієнтованої моделі навчання.
3. Підготувати реферат з теми: «Методи і прийоми педагогічного супроводження образотворчої діяльності дітей».

Практичне заняття № 8 (8 год)

Методика навчання образотворчої діяльності дітей дошкільного віку.

Мета: закріпити теоретичний матеріал з методики образотворчої діяльності, сприяти формуванню професійних умінь та навичок, навчити студентів виготовляти різноманітні наочно-методичні посібники для дітей, скласти конспекти занять та вміти їх аналізувати, сприяти підвищенню інформаційно-теоретичної, професійної підготовки студентів.

Після виконаної роботи студент повинен знати:

- Теоретичні основи, сутність і специфіку означеної теми та відповідні поняття і терміни;
- теоретичний матеріал з методики образотворчої діяльності.

Вміти:

- Аналізувати відповідну наукову літературу ;
- виготовляти різноманітні наочно-методичні посібники для дітей;
- складати розробки занять з різних видів образотворчої діяльності.

План практичного заняття:

- 1. Малювання – основний вид образотворчої діяльності дітей, його особливості.**
  - Основні складові предметного зображення в малюнках.
  - Види предметного малювання.
  - Завдання і зміст навчання предметного малювання в різних вікових групах.
  - Сюжетне малювання.
  - Послідовність оволодіння малюванням дітьми дошкільного віку.

- 2. Завдання і зміст розвитку дітей у процесі занять з ліплення.**
  - Обладнання та матеріали для заняття з ліплення.
  - Методи педагогічного супроводження занять з ліплення.

- 3. Аплікація: технологія та методика.**
  - Методика аплікації у різних вікових групах.
  - Види аплікації, елементи її виразності.
  - Матеріали та устаткування.
  - Технічні прийоми аплікації.
  - Послідовність оволодіння дітьми аплікацією.

- 4. Засоби виразності художнього конструювання.**
  - Матеріали для конструювання та їх використання за призначенням.
  - Показники готовності дитини до конструювання.
  - Послідовність оволодіння дітьми конструюванням.

Література: базова: 6, 8, 10, 11, 13, 17, 23, 24, 31, 32.

Завдання для самостійної роботи:

Скласти плани – конспекти:

1. Планування та проведення занять в першій молодшій групі, другій молодшій групі, середній, старшій .
2. Розробити діагностику рівня оволодіння образотворчою діяльністю й розвитку творчості.
3. Підготувати реферат з теми: «Методи і прийоми керівництва дитячим конструюванням на заняттях і поза ними», «Обладнання і матеріали для виконання аплікацій».
4. Взаємозв'язок образотворчої діяльності з заняттями по ознайомленню дітей з природою, розвитком мовлення та музичними заняттями.

Орієнтовна структура практичного заняття

1. Організаційна частина заняття.
2. Термінологічний діалог.
3. Перевірка виконання самостійної роботи.
4. Обговорення основних питань з теми.

Практичне заняття

Планування освітньо-виховної роботи з образотворчого мистецтва в дошкільному закладі.

Мета: Систематизувати і поглибити знання за відповідною темою; ознайомити студентів з видами планування, вчити складати календарний та перспективний плани, сформувані професійні вміння та якості; засвоїти вміння практично використовувати відповідні знання, навички ораторського мистецтва.

Після виконаної роботи студент повинен знати:

- Теоретичні основи, сутність і специфіку означеної теми та відповідні поняття і терміни;
- варіативні програми навчання дітей образотворчої діяльності.

Вміти:

- Аналізувати відповідну наукову літературу ;
- вміти аналізувати варіативні програми навчання дітей образотворчої діяльності;

План практичного заняття:

1. Значення планування.
2. Принципи планування.
3. Види планів.

Література: базова: 8, 11, 13, 24, 27.

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть план роботи гуртка з малювання на рік.
2. Розробіть план – лекторію для батьків на тему: «Цей чарівний світ образотворчого мистецтва».
3. Підготувати реферат з теми: «Завдання, зміст і форми організації методичної роботи з образотворчого мистецтва в дитячому садку», «Тематична перевірка та інспектування ДНЗ».

Орієнтовна структура практичного заняття

1. Організаційна частина заняття.
2. Термінологічний діалог.
3. Перевірка виконання самостійної роботи.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Мистецтво, як елемент культури, її знак та символ (повідомлення, реферат).
2. У чому полягають функції мистецтва? (Навести приклади).
3. Яким естетичним критеріям повинен відповідати художній твір?
4. За якими типологічними ознаками відбуваються поєднання художніх творів у види, жанри, стилі мистецтва? (Підбір репродукцій).
5. За яких умов можливе повноцінне естетичне сприймання художнього твору?
6. Характерні особливості образотворчого мистецтва.
7. Художній образ як форма художнього мислення в мистецтві.
8. Підготувати реферат з теми: «Функції мистецтва», «Історичний характер мистецтва».
9. Підготувати повідомлення про творчість українських художників – ілюстраторів дитячих книг та мистецький аналіз їх ілюстрацій.
10. Підготувати альбом із зразками різних видів, жанрів живопису, графіки.
11. Дати визначення понять: картина, репродукція, копія, зробити їх порівняльний аналіз.
12. Підготувати реферат з теми: «Малюнок – основа образотворчого мистецтва, його значення, види», «Художній образ у мистецтві».
13. Зображувальні можливості і техніки обробки матеріалів скульптури.
14. Підготувати повідомлення про жанри скульптури: портретний, анімалістичний, побутовий, казково - фантастичний.
15. Підбір ілюстрацій з різними видами скульптури, їх характеристика.
16. Підбір ілюстрацій з різними стилями в архітектурі, їх характеристика.

Тема: Народне та декоративно-прикладне мистецтво

1. Характерні особливості декоративного мистецтва.
2. Складіть робочу таблицю з символіки кольору та орнаментального мотиву
3. Знайдіть якнайбільше відомостей про орнамент, скористуйтеся міфами, легендами, казками; намалюйте орнаменти, оволодійте прийомами стилізації.
4. Складіть словничок мистецтвознавчих професійних термінів.
5. Зберіть і репрезентуйте власну колекцію репродукцій декоративного мистецтва.
6. Підготувати реферат з теми: «Український орнамент».
7. Предмет і завдання курсу. Форми та методи засвоєння навчальної дисципліни.

8. Образотворче мистецтво – специфічна форма відображення дійсності.
9. Види, форми та жанри образотворчого мистецтва.
10. Мистецтво живопису і графіки.
11. Мистецтво скульптури та архітектури.
12. Народне та декоративно-прикладне мистецтво.
13. Дизайн. Тенденція та педагогічні вимоги оформлення ділянки дошкільного навчального закладу.
14. Віхи розвитку зарубіжного образотворчого мистецтва у суспільствах Давнього світу.
15. Розвиток образотворчого мистецтва періоду Середньовіччя.
16. Образотворче мистецтво в період Відродження (Ренесансу).
17. Образотворче мистецтво Нового (Просвітництва) та Новітнього часу (XIX - поч. XX ст.).
18. Українське образотворче мистецтво від княжої доби до XVII століття.
19. Українське образотворче мистецтво XVIII – XIX ст.
20. Українське образотворче мистецтво XX ст.

Тема: Методика навчання образотворчій діяльності дітей дошкільного віку

1. Малювання. Основні види та елементи образотворчої мови та виразності малювання.
2. Використання нетрадиційних технік малювання.
3. Декоративне малювання.
4. Ліплення. Види поробок з пластичних матеріалів.
5. Аплікація. Основні види та елементи виразності аплікації.
6. Конструювання. Засоби виразності художнього конструювання.
7. Планування та проведення занять в першій молодшій групі (плани-конспекти занять).
8. Планування та проведення занять в другій молодшій групі (плани-конспекти занять).
9. Планування та проведення занять в середній, старшій групах (плани-конспекти занять).
10. Взаємозв'язок образотворчої діяльності зі заняттями по ознайомленню дітей з природою, розвитком мовлення та музичними заняттями.
11. Наступність у навчанні образотворчої діяльності дітей дошкільного віку і молодшого шкільного віку.
12. Планування освітньо-виховної роботи з образотворчого мистецтва в дошкільному закладі.
13. Зміст роботи завідуючої, вихователя-методиста, інспектора і методиста управління освіти з організації і керівництва образотворчою діяльністю дітей.
14. Спільна робота дошкільного навчального закладу з сім'єю з питань організації образотворчої діяльності.

Рекомендована література:

1. Антонович Є. А. Захарчук Р. В. Чугай Р. В. Станкович М. С. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів: Світ, 1993. – 216 с.
2. Багатеева З.А. Мотивы народных орнаментов в детских аппликациях / З.А. Багатеева. – М.: Просвещение. 1986. – 199 с.
3. Історія української культури / Заг. Ред. І.Крип'якевича. – К.: Либідь, 1994. – 85с.
4. Кириченко Н.Т. Сюжетне малювання в дитячому садку / Н. Т. Кириченко. – К.: Рад. Школа, 1986. – 172 с.
5. Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду / Т. С. Комарова. – М.: Просвещение, 1982. – 176 с.
6. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: Навчальний посібник / В. П. Котляр. – К.: Кондор, 2009. – 200с.
7. Кузнецова Л. С. Беседы об изобразительном искусстве и архитектуре / Л. С. Кузнецова. – К.: Рад. Школа.,1989. – 128 с.
8. Лекції з історії світової та вітчизняної культури / Ред, Яртия А. В – Львів; Світ, 1994. – 86с.
9. Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з мистецтвом витинанки: Методичні рекомендації / Укл. Ликова І.О., – К.: І СДО, 1995. – 200с.
10. Пантелеев І.Н., Максимов Ю.В., Пантелеева Л.В. Декоративное искусство детям. – М. : Просвещение, 1976. – 145с.
11. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник / Г. В. Сухоруков, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.
12. Українська культура: історія і сучасність. / Ред. Черепінової С.О., – Львів: Світ, 1994. – 92с.

Контрольні завдання з методики ОТМ для студентів спеціальності «Дошкільна освіта»

Завдання №1

- 1) Визначити типи занять з ОТМ, їх характеристика
- 2) Підготувати 2 конспекти занять різних типів.

Завдання №2

- 1) Обґрунтувати доцільність (недоцільність) обліку в роботі з ОТМ. Висловити своє ставлення до різних видів обліку.
- 2) Зробити облік заняття з малювання і СХД.

Завдання №3

- 1) Проаналізувати зміст розділу «Малювання» у програмах «Впевнений старт»; «Дитина».
- 2) Розробити конспект заняття з певної теми (зразок).

Завдання №4

- 1) Визначити особливості співвідношення методів і прийомів на різних етапах навчання дошкільників малювання.
- 2) Продемонструвати конспект заняття і застосуванням описаних методів (середня група).

Завдання №5

- 1) Розкрити і порівняти вимоги щодо діяльності вихователя під час організації самостійної художньої діяльності (СХД) дітей в середній та старшій групі ДНЗ.
- 2) Виготовити поробку з природного матеріалу; картину з природного матеріалу.

Завдання №6

- 1) Проаналізувати розділ «Ліплення» у програмах «Українське дошкілля» і «Дитина», висловити власну думку.
- 2) Конспект заняття з ліплення в старшій групі. Іграшка-забава з розписом.

Завдання №7

- 1) Розкрити єдність навчання, виховання та розвитку у процесі образотворчої діяльності дітей. Якими шляхами реалізується цей принцип у роботі з дітьми?
- 2) Аплікація з тканини (шкіри).

Завдання №8

- 1) Дати оцінку скульптурного і комбінованого способів ліплення, у якій віковій групі вони вивчаються.
- 2) Виготовити 2 поробки: 1 – скульптурний спосіб ліплення, 2 – комбінований спосіб ліплення.

Завдання №9

- 1) Проаналізувати зміст розділу «Аплікація» у програмах «Українське дошкілля» і «Дитина».
- 2) Аплікація (солома).

Завдання №10

- 1) Охарактеризувати мистецтво Стародавньої Греції.
- 2) Оформити альбом із додатками.

Завдання №11

- 1) Розкрити особливості методики проведення занять в старшій групі ДНЗ з декоративного малювання.
- 2) Оформити альбом «Українські писанки».

Завдання №12

- 1) Обґрунтувати принципи наступності у програмі «Дитина» з розділу «Конструювання».
- 2) Конструювання з паперу. Пап'є-маше.

Завдання №13

- 1) Розкрити зміст виховання і навчання дошкільників засобами образотворчого мистецтва і зображувальної діяльності .
- 2) Композиція із засушених квітів (рослин).

Завдання №14

- 1) Дати оцінку репродуктивного та дослідницького методів навчання дошкільників зображувальної діяльності.
- 2) Оформити альбом із зразками яворівської іграшки.

Завдання №15

- 1) Проаналізувати та порівняти традиційні і нетрадиційні способи зображувальної діяльності в роботі з дошкільниками.
- 2) Оформити альбом із зразками нетрадиційних видів малювання.

Завдання №16

- 1) Охарактеризувати мистецтво епохи Відродження.
- 2) Оформити альбом із додатками.

Завдання №17

- 1) Розкрити особливості проведення занять зображувальної діяльності в

різновікових групах ДНЗ.

- 2) Підготувати конспект заняття з певної теми (зразок).

Завдання №18

1) Визначити функціональні обов'язки завідуючої і методиста ДНЗ з питань навчання дошкільників образотворчого мистецтва.

- 2) Картина – натюрморт.

Завдання №19

1) Педагогічна цінність декоративно - прикладного мистецтва.

- 2) Вишивка (картина).

Завдання №20

1) Розвиток творчості дітей дошкільного віку в образотворчій діяльності.

- 2) Вишивка (рушник).

Завдання №21

1) Історія розвитку малюнка.

- 2) Підготувати зразок малюнка.

Завдання №22

1) Передумови зародження дизайну. Види дизайну.

- 2) Квіткова композиція (екібана).

Завдання №23

1) Петриківський розпис та його особливості.

- 2) Оформити альбом із зразками елементів петриківського розпису.

Завдання №24

1) Становлення методики керівництва образотворчою діяльністю дітей як науки.

- 2) Художня кераміка – вид декоративно-прикладного мистецтва.

Завдання №25

1) Види і структура орнаментів.

- 2) Вишивка (серветка).

Завдання №26

1) Косівський розпис та його особливості.

- 2) Оформити альбом із зразками елементів косівського розпису.

Завдання №27

1) Конструювання з паперу. Методи і прийоми навчання.

- 2) Конспект заняття з певної теми. Поробка з паперу.

Завдання №28

- 1) Взаємозв'язок зображувальної діяльності з заняттями по ознайомленню дітей з природою, розвитком мови, музичними заняттями.
- 2) Картина – пейзаж.

Завдання №29

- 1) Опішнянський розпис та його особливості.
- 2) Оформити альбом із зразками елементів опішнянського розпису.

Завдання №30

- 1) Яворівська іграшка, її особливості.
- 2) Поробка – іграшка.

Завдання №31

- 1) Народні орнаменти в мотивах декоративно-прикладного мистецтва.
- 2) Вишивка (картина).

Завдання №32

- 1) Мистецтво чорного та білого. Ознайомлення старших дошкільників з мистецтвом графіки.
- 2) Картина – графіка.

Завдання №33

- 1) Композиція в декоративно-прикладному мистецтві.
- 2) Розробіть кросворд до означеної теми.

Завдання №34

- 1) Ознайомлення дітей з графікою, архітектурою, декоративно-прикладним мистецтвом.
- 2) Конспект - заняття по ознайомленню дітей з графікою, архітектурою, декоративно-прикладним мистецтвом (зразок).

Завдання №35

- 1) Віхи розвитку зарубіжного образотворчого мистецтва.
- 2) Підготувати зразки (додатки) по даній темі.

Завдання №36

- 1) Українське образотворче мистецтво ХХ ст.
- 2) Підготувати зразки (додатки) по даній темі.

Завдання №37

- 1) Засоби виразності художнього конструювання.
- 2) Аплікація з ниток (картина).

Тести

1. Найдавнішим видом художньої діяльності вважають:

- а) скульптуру;
- б) декоративно-ужиткове мистецтво;
- в) архітектуру;
- г) живопис.

2. Специфічною формою відображення дійсності в мистецтві, основним продуктом художньої творчості, який характеризується особливою здатністю естетичного впливу на людину є:

- а) художній стиль;
- б) художній смак;
- в) художній образ;
- г) художній матеріал.

3. Один із видів народної художньої творчості – прикраси, що вирізують з білого або кольорового паперу називається:

- а) мальованка;
- б) аплікація;
- в) витинанка;
- г) орігамі.

4. Стилізований художній візерунок (прикраса), що характеризується ритмічністю, повторенням однакових або чергування різних елементів візерунку – це:

- а) силует;
- б) гравюра;
- в) орнамент;
- г) монотипія.

5. В якому столітті в Європі вперше виникли художні школи-академії:

- а) XVI ст.;
- б) XIII ст.;
- в) XVII ст.;
- г) XIX ст..

6. До традиційних технік зображення, що використовуються на заняттях, не належить:

- а) декоративний розпис;
- б) портретний малюнок;
- в) малюнок - ляпкографія;
- г) сюжетний малюнок.

7. Чим відрізняються скульптурні твори від живописних або графічних?

- а) пропорцією та об'ємом;
- б) об'ємом та пластичністю форми;
- в) динамікою та пропорцією;
- г) об'ємом та пластичністю форми.

8. За видами скульптура поділяється на:

- а) анімалістичну; монументальну; декоративну;
- б) монументальну, декоративну, станкову;
- в) станкову, побутову, монументальну;
- г) портретну, станкову, анімалістичну.

9. Жанр образотворчого мистецтва, що в перекладі з французької мови означає «мертва природа» – це:

- а) плакат;
- б) натюрморт;
- в) пейзаж;
- г) вітраж.

10. Основними зображувальними засобами малюнка є:

- а) контур і світлотінь;
- б) композиція і тон;
- в) форма і проекція;
- г) перспектива і об'єм.

11. Мистецькі твори батального жанру – це зображення:

- а) сцен повсякденного життя;
- б) подій минулого;
- в) предметів, квітів;
- г) військових сцен.

12. Образ предмета, нанесений за допомогою ліній – це:

- а) офорт;
- б) образ;
- в) абрис;
- г) панно.

13. Мистецтво створення об'ємних художніх творів засобами різьблення, ліплення чи відливання - це:

- а) архітектура;
- б) живопис;
- в) скульптура;
- г) графіка.

14. Методика керівництва образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку розглядає...:

- а) педагогічні засади розвитку образотворчої діяльності;
- б) філософські засади розвитку образотворчої діяльності;
- в) зміст, форми та методи навчання образотворчої діяльності в її різновидах;
- г) психолого-педагогічні засади розвитку образотворчої діяльності.

15. Метою навчання образотворчої діяльності дітей є.....

- а) формування знань;
- б) формування навичок;
- в) формування умінь;

г) сприяння розвитку творчої особистості;

16. Який прийом навчання використовується на першому етапі ознайомлення дітей дошкільного віку з живописом?

- а) прийом уявного створення власної картини за назвою художника;
- б) запитання конкретного характеру, спрямовані на формування емоційно-особистісного ставлення до картини;
- в) прийом порівняння;
- г) розповідь-зразок, який розкриває емоційно-особистісне ставлення педагога до картини;

17. Який твір, що використовується частіше за інші в методиці ознайомлення дошкільників із живописом, написаний І. Левітаном.

- а) «Яблуневий цвіт»
- б) «Березовий гай»;
- в) «Бузок у кошику» ;
- г) «Золота осінь».

18. Що не характеризує ступінь грамотності зображення?

- а) передача форми;
- б) передача будови предмета;
- в) вибір формату паперу для малюнка;
- г) композиція малюнка.

19. Виразальними засобами в образотворчій діяльності є..?

- а) Сила натиску;
- б) Колір;
- в) Передача просторових відносин;
- г) Активізація вольових зусиль;

20. Особливий інтерес до дитячого малювання виник:

- а) XV ст.;
- б) XVI ст.;
- в) XVII ст.;
- г) XIX ст..

21. Структура, взаємозв'язок найважливіших елементів художнього твору, від якого залежить весь його смисл і побудова?

- а) Композиція;
- б) колорит;
- в) малюнок;
- г) тема;

22. Який метод навчання дітей у ДНЗ належить до традиційно виділених за джерелом знань ?

- а) Інформаційно-рецептивний;
- б) словесний;
- в) евристичний;
- г) репродуктивний;

23. Спостереження в образотворчій діяльності є...

- а) Засобом навчання дітей образотворчих навичок і умінь;
  - б) задачею навчання;
  - в) видом діяльності;
  - г) прийомом навчання образотворчих умінь і навичок.
- 24. Що не розглядається вченими як вид образотворчої діяльності?**
- а) Малювання;
  - б) ліплення;
  - в) аплікація;
  - г) конструювання;
  - д) ручна праця.
- 25. Засоби художньої виразності у предметному ліплення є...**
- а) Пластичність, передача форми і руху;
  - б) величина;
  - в) акцентування на окремих ознаках предмета;
  - г) композиція;
- 26. Сукупність спеціальних засобів і прийомів, за допомогою яких виконується художній твір - це...**
- а) Ритм;
  - б) методи;
  - в) техніка;
  - г) композиція.
- 27. Проводячи спостереження в образотворчій діяльності, педагогові необхідно враховувати...:**
- а) Свої можливості;
  - б) вікові особливості дітей та їхній попередній досвід;
  - в) предметно-розвивальне середовище;
  - г) наявність матеріалу для образотворчої діяльності дітей;
- 28. У якій групі вчать приклеювати деталі до основної форми?**
- а) Середній;
  - б) другій молодшій;
  - в) старшій;
  - г) першій молодшій.
- 29. Створення колективної сюжетної композиції з природного матеріалу діти починають у групі..**
- а) Середній;
  - б) другій молодшій;
  - в) другій групі раннього віку;
  - г) старшій;
- 30. У якому віці стає можливою участь дітей у таких видах ручної художньої праці, як клаптикове шиття, плетіння, ткацтво, вишивання:**
- а. у середній;
  - б. у другій молодшій;
  - в. у другій групі раннього віку;
  - г. у старшій.

31. До якого розділу програми входить завдання навчати дітей виконувати елементи декоративного розпису (завиток, квітка, ягода, листок)?

- а) Складання візерунків;
- б) Зображення предмета;
- в) Передача зв'язного змісту;
- г) Ознайомлення з матеріалом.

32. Яка техніка не використовується в аплікації?

- а) Приклеювання деталей основи;
- б) наклеювання;
- в) зминання;
- г) малювання по мокрому.

33. Інтегровані заняття з образотворчої діяльності спрямовані на..

- а) Ознайомлення з новим матеріалом;
- б) повторення;
- в) закріплення;
- г) надання дітям більшої самостійності у виборі технік і матеріалів.

34. Яке заняття найтриваліше за часом?

- а) Комплексне;
- б) інтегроване;
- в) комбіноване;
- г) з ознайомлення з новим матеріалом;

35. До змісту предметно-розвивального середовища з образотворчої діяльності вихованців входить:

- а) Обладнання і меблі групи;
- б) наявність актової зали;
- в) наявність різноманітних художніх матеріалів, їх замінність, кількість, зовнішній вигляд;
- г) кількість іграшок у групі;

36. Дослідження яких науковців були присвячені проблемі дитячого малюнка та ліплення?

- а) Н. Сакуліної;
- б) Є. Фльоріної;
- в) Л. Скиданової;
- г) Л. Сірченко.

37. Проблема здібностей до образотворчої діяльності розкрита в дослідженні...?

- а) Б. Теплової;
- б) В. Зінченко;
- в) О. Запорожець;
- г) І. Лернер.

38. Який прийом навчання використовується на третьому етапі ознайомлення дітей дошкільного віку з живописом?

- а) Використання музики, поезії;
- б) мистецтвознавча розповідь;
- в) запитання конкретного характеру, спрямовані на формування особистісного ставлення до картини;
- г) прийом прямих вказівок вихователя.

39. Нетрадиційні прийоми малювання – це....

- а) гратаж;
- б) «робота по-сухому»;
- в) розмивка;
- г) «робота по-вогкому».

40. Елементи образотворчої мови та виразності малювання – це...

- а) олівець графітний;
- б) акварель;
- в) пастель;
- г) композиція.

41. Організоване залучення дітей до малювання в дошкільному навчальному закладі починається з...

- а) другого року життя;
- б) третього року життя;
- в) четвертого року життя;
- г) п'ятого року життя.

42. Малювання, яке спрямоване на відтворення найбільш типових видових ознак (форма, колір, типові особливості поведінки, рухів) притаманних тій чи тій групі об'єктів (наприклад, відповідні породи дерев, тварин, постаті дівчинки чи хлопчика тощо) – це...

- а) малювання з пам'яті;
- б) малювання за уявленням;
- в) малювання з натури;
- г) сюжетне малювання.

43. Яким орнаментом називають візерунок, угрупований у замкнених формах – колі, квадраті, прямокутнику?

- а) Сітчастим;
- б) геометричним;
- в) зооморфним;
- г) замкненим.

44. Головними засобами виразності в художньому конструюванні, об'єктом якого служать предмети матеріального виробництва, є:

- а) Обсяг і простір;
- б) папір і картон;

- в) будівельні матеріали;
- г) колір.

45. Методом закріплення, поглиблення знань щодо способів образотворчої діяльності виступає:

- а) Евристичний;
- б) дослідницький;
- в) наочний;
- г) репродуктивний.

46. Перше знайомство із зображувальними можливостями ліплення здійснюється:

- а) в першій молодшій групі;
- б) в другій молодшій групі;
- в) в середній групі;
- г) в старшій групі.

47. За змістом аплікація може бути:

- а) Набірною;
- б) силуетною;
- в) сюжетною;
- г) штучною.

48. За допомогою яких методів, педагог навчає дитину «дивитися та бачити» красу і мінливість світу, цінність творів образотворчого мистецтва, вправність і точність рухів, користування зображальними матеріалами та приладдям у процесі зображення, способи досягнення образно естетичної виразності продукту власної творчості?

- а) Словесних;
- б) евристичних;
- в) наочних;
- г) практичних.

49. У якій частині заняття вихователь намагається викликати інтерес до певного предмета або явища, створює в дітей емоційний стан, який відповідає змісту майбутнього завдання, пов'язує його з повідомленням теми?

- а) У вступній;
- б) в основній;
- в) у підготовчій ;
- г) у заключній.

Дітей якого віку ознайомлюють з такою властивістю кольору, як теплохолодність?

- а) молодшого дошкільного віку;
- б) середнього дошкільного віку;
- в) старшого дошкільного віку;
- г) молодшого шкільного віку.